

En mångfald av villkor och förutsättningar

Fördjupad uppföljning av det
civila samhällets villkor

© Myndigheten för ungdoms-
och civilsamhällsfrågor (MUCF) 2020

Webb: www.mucf.se

En mångfald av villkor och förutsättningar

**Fördjupad uppföljning av det
civila samhällets villkor**

Förord

På kort tid har det civila samhällets förutsättningar förändrats kraftigt. I spåren av coronaviruset vittnar många ideella föreningar om inställd verksamhet, minskade intäkter och oro för framtiden. När MUCF påbörjade arbetet med rapporten var fokus ett längre tidsperspektiv och coronaviruset var inte känt. Den nuvarande situationen är annorlunda än den bild som i huvudsak framkommer i denna rapport.

Rapporten bygger på enkätundersökningar och intervjuer med ideella föreningar. Resultaten pekar mot att förutsättningarna har varit stabila och att de flesta föreningar har goda villkor. Vissa saker har förbättrats. Samtidigt skiljer det sig åt mellan olika typer av föreningar, vilket speglar mångfalden i det civila samhället. Även om många föreningar menar att de har goda villkor framträder vissa förbättringsområden. Föreningarna lyfter bland annat bristande tillgång till grundfinansiering och svårigheter att verka långsiktigt.

Coronapandemin påverkar det civila samhällets villkor och förutsättningar i stor utsträckning. MUCF följer noga denna utveckling. Civilsamhället gör alltid ett viktigt arbete, men i krissituationer är civilsamhället ofta först med att ställa om och möta behov som offentlig sektor inte alltid klarar av. Även under denna kris har civilsamhället burit ett stort ansvar. När krisen är över är det viktigt att fortsätta arbetet för att stärka civilsamhällets villkor och dra nya lärdomar för att skapa en bättre beredskap inför framtiden.

Arbetet med denna rapport har genomförts av utredare Petter Holmgren (uppdragsansvarig), Amanda Nielsen och Emma Neuman på avdelningen för utredning.

Lena Nyberg

Generaldirektör

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Innehåll

Inledning	9
Agenda 2030	12
Utvecklingen av ideella föreningars villkor	15
Ekonomiska förutsättningar	15
Uppdragsverksamhet	24
Kontakt med offentliga aktörer	27
Slutsatser	32
Uppföljning av principerna	34
En fördjupad uppföljning	37
Verksamhetens förutsättningar	37
Finansiering av verksamhet med offentliga bidrag	42
Uppdragsverksamhet	46
Självständighet och oberoende	50
Dialog och öppenhet	53
Slutsatser	56
Uppföljning av principerna	58
Sammanfattande diskussion	61
Ekonomiska förutsättningar och bidrag	61
Uppdragsverksamhet	62
Dialog	63
Bedömningar och förslag	65
Samordnad och enhetlig statlig bidragsgivning	65
Stärk möjligheten till grundfinansiering	67
Utred möjligheten att ge civilsamhället ökad tillgång till offentliga lokaler	69
Riktade informationsinsatser för IOP	70
Stöd till samverkan och dialog på fler nivåer	71
Behov av kunskap om förändrade former av ideellt engagemang	71
Med anledning av coronaviruset	73
Möjligheter att bedriva verksamhet påverkas	73
Många får minskade intäkter	74
Oro och farhågor inför framtiden	75
Förändrade möjligheter att bedriva påverkansarbete	76
Kristider leder till engagemang	76
Coronapandemin skapar extraordinära omständigheter	77
Referenser	79
Bilagor	81

Sammanfattning

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har i uppdrag att följa det civila samhällets villkor och denna rapport är en i raden av uppföljningar som tas fram årligen (SFS 2018:1425). Rapporten belyser villkor och förutsättningar för ideella föreningar och baseras på två delstudier. MUCF har undersökt hur villkoren för ideella föreningar utvecklats över tid mellan 2012 och 2018. Vi har också tagit fram fördjupad kunskap om ideella föreningars villkor och deras erfarenheter av relationer med offentliga aktörer genom intervjuer med ideella föreningar.

Rapporten visar att det finns goda möjligheter för ideella föreningar att verka, men att deras förutsättningar och villkor varierar utifrån bland annat vad föreningen har för inriktning och resurser. Många föreningar lyfter också förbättringsområden som är kopplade till grundfinansiering, bidrag, uppdragsverksamhet och dialog.

Under arbetet med rapporten har mycket förändrats i och med att coronaviruset kom till Sverige. Det civila samhället påverkas i stor utsträckning, och vissa resultat blir mer eller mindre aktuella mot bakgrund av den pågående pandemin. I ett separat kapitel sist i rapporten gör myndigheten en nulägesanalys av hur det civila samhället påverkas.

Uppföljningen av ideella föreningars villkor över tid

Resultaten visar inga stora förändringar inom de områden vi följt. Mot bakgrund av att resultaten sträcker sig över en kort tid är det inte förvånande. Det finns dock flera skillnader mellan olika typer av föreningar.

Resultaten pekar mot en ökning av andelen föreningar som uppger att de har ekonomiska förutsättningar att bedriva sin kärnverksamhet. Föreningar utan anställd personal upplever att de har bättre ekonomiska förutsättningar än föreningar med anställd personal. Bidrag för att bedriva ordinarie verksamhet, medlemsavgifter och försäljning är de viktigaste inkomstkällorna.

Uppföljningen visar även att nivån av uppdragsverksamhet i det civila samhället generellt är oförändrad. Kontakter mellan det civila samhället och den offentliga sektorn ökar dock. Det är vanligast att föreningar har kontakt med offentliga företrädare på kommunal nivå. Ideella föreningar med anställda eller många medlemmar uppger i större utsträckning än föreningar utan anställda eller med få medlemmar att de har kontakt med offentliga företrädare.

Fördjupad uppföljning baserat på intervjuer

Förutsättningarna för föreningarna och deras verksamheter varierar beroende på storlek, resurser, verksamhet, lokaler och geografi. Många föreningar uppger att de har goda förutsättningar, även om de flesta också nämner utmaningar och pekar på förbättringsområden.

Föreningar som helt eller delvis kan finansiera sin verksamhet med egna intäkter upplever att deras ekonomiska förutsättningar är goda. De föreningar som har behov av extern finansiering, till exempel bidrag från offentliga aktörer, upplever mer varierande ekonomiska förutsättningar. I intervjuerna framträder även vissa problemområden. En del föreningar upplever svårigheter att få

grundfinansiering av verksamheten. Andra upplever att ansökningsförfaranden är komplicerade och resurskrävande samt att långa handläggningstider kan stå i vägen för långsiktig planering.

Endast ett fåtal av de intervjuade föreningarna har erfarenhet av uppdragsverksamhet eller har deltagit i offentliga upphandlingar. Föreningarna upplever dock upphandlingsprocesser som krångliga och flera menar att de inte har den kunskap som krävs för att delta. Många föreningar upplever inte heller att det faller sig naturligt att bedriva uppdragsverksamhet.

De flesta föreningarna har någon form av kontakt eller dialog med offentliga aktörer. Vissa föreningar känner sig dock begränsade att delta utifrån tid och ekonomiska resurser. Andra påtalar att formerna för dialog inte är bra och känner att det finns en otydlighet i vad dialogen ska utmynna i.

Mot bakgrund av rapportens resultat föreslår myndigheten att:

- Regeringen ger MUCF ett förtydligt uppdrag att utveckla den statliga bidragsgivningen till det civila samhällets organisationer samt att utgöra ett stöd till andra statliga bidragsgivande myndigheter.
- De förordningar som MUCF tillämpar utformas på ett liknande sätt för att öka tydligheten gentemot civilsamhällesorganisationerna.
- Anslag till organisations- och verksamhetsbidrag räknas regelbundet upp för att kompensera för prisutvecklingen. Anslaget bör regelmässigt ses över och ökas vid behov om väsentligt fler organisationer söker bidrag.
- Organisationsbidraget till barn- och ungdomsorganisationer höjs, samt att det i fortsättningen justeras för att kompensera för prisutvecklingen och antalet beviljade ansökningar.
- Regeringen tillsätter en statlig offentlig utredning med uppdrag att utreda villkor och förutsättningar för staten att ge stöd till andra former av organisationer som enligt gällande regelverk inte kan beviljas medel.
- Regeringen tillsätter en statlig offentlig utredning i syfte att öka offentliga aktörers förutsättningar att upplåta sina lokaler till föreningslivet genom att utreda hinder samt föreslå förändringar i syfte att underlätta detta.

Inledning

Det övergripande målet med politiken för det civila samhället är att villkoren för det civila samhället som en central del av demokratin ska förbättras. Detta ska ske i dialog med det civila samhällets organisationer genom att

- utveckla det civila samhällets möjligheter att göra människor delaktiga,
- stärka det civila samhällets förutsättningar att bidra till samhällsutvecklingen och välfärden,
- samt att fördjupa och sprida kunskapen om det civila samhället.

Begreppet det civila samhället syftar i svensk politik på "en arena, skild från staten, marknaden och det enskilda hushållet, där människor, grupper och organisationer agerar tillsammans för gemensamma intressen" (Prop. 2009/10:55 s. 28). Det civila samhället omfattar både en formaliserad del som består av organisationer och en icke-formaliserad del som består av olika lösa sammanslutningar och nätverk (Prop. 2009/10:55, SOU 2016:13). Statistiska centralbyrån (SCB) har sedan 2010 i uppdrag att ta fram statistik om det civila samhället. Enligt deras senaste rapport fanns det under 2017 ungefär 258 000 organisationer i det civila samhället. Den vanligaste associationsformen är ideell förening (SCB 2019).

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har i uppdrag att följa upp och att verka för att målet med politiken för det civila samhället förverkligas. Det gör myndigheten bland annat genom att fördela bidrag till civilsamhällesorganisationer och forskningsbidrag till studier om det civila samhället. Myndigheten samverkar även med andra myndigheter och är ett kunskapsstöd för dem och det civila samhället. MUCF tar fram och sprider kunskap om det civila samhället och har i uppdrag att följa det civila samhällets villkor. Denna rapport är en i raden av uppföljningar som tas fram årligen (SFS 2018:1425). Rapporten belyser villkor och förutsättningar för det civila samhällets aktörer med fokus på ideella föreningar.

MUCF:s tidigare uppföljningar

Sedan 2012 har myndighetens uppföljning av det civila samhället baserats på en enkät som skickats ut till organisationer. Dessa har under olika år riktats till olika typer av civilsamhällesorganisationer, däribland ideella föreningar, registrerade trossamfund och samfälligheter. Några år har uppföljningarna också inkluderat en fördjupning inom ett specifikt område. Bland annat civilsamhällets verksamhet riktad till asylsökande eller till nyanlända (MUCF 2016a), villkoren för organisationer i socioekonomiskt utsatta områden (MUCF 2017) samt skillnader i villkor mellan organisationer verksamma på landsbygder och i tätort (MUCF 2018a).

Syfte

Årets uppföljningsrapport består av två delstudier. Syftet med den första delstudien är att undersöka hur villkoren för ideella föreningar utvecklats över tid. Utifrån tidigare insamlat material analyseras hur villkoren förändrats för dessa mellan 2012 och 2018. Syftet med den andra delstudien är att ta fram fördjupad kunskap om ideella föreningars villkor och deras erfarenheter av relationer med offentliga aktörer. MUCF har i tidigare studier identifierat ett behov av att lyfta det civila samhällets egna röster. Därför har vi valt att genomföra en kvalitativ intervjustudie för att nå fördjupad förståelse av hur ideella föreningar upplever sina villkor inom olika områden.

Uppföljningen görs med utgångspunkt i de **sex principer** som slogs fast i propositionen "En politik för det civila samhället" (prop. 2009/10:55). Principerna har tagits fram i dialog med det civila samhällets organisationer och beskrivs på följande sätt:

- **Självständighet och oberoende.** Organisationerna och deras medlemmar ska ha möjlighet att självständigt bedriva sin verksamhet utan obefogad kontroll eller inblandning av offentliga aktörer.
- **Dialog.** Förhållandet mellan regeringen och det civila samhället bör präglas av dialog för att bredda och fördjupa beslutsunderlag och för att bidra till ömsesidig förståelse och förtroende.
- **Kvalitet.** Produktion av välfärdstjänster ska hålla god kvalitet oavsett inom vilken samhällssektor den utförs. Samtidigt erkänner principen att icke-vinstdrivande verksamhet av många ses som en kvalitet i sig, dvs. har ett egenvärde genom att den bedrivs utifrån en viss värdegrund och utformas i samspel med sina medlemmar och brukare.
- **Långsiktighet.** Goda, långsiktiga och stabila förutsättningar är nödvändiga för civilsamhällets existens och verksamhet. Detta omfattar bland annat stabilitet i bidragssystemen, fördelningen mellan olika bidragsformer, rättsliga förutsättningar och de generella villkoren för det civila samhället.
- **Öppenhet och insyn.** Förtroende mellan offentliga aktörer och det civila samhället bygger på transparenta beslutsprocesser. Genom det offentliga öppenhet och insyn möjliggörs civilsamhällets funktion som röstbärare och opinionsbildare, samtidigt som delar av civilsamhällets verksamhet finansieras av skattemedel, vilket kräver öppenhet i redovisningen.
- **Mångfald.** Samhället välkomnar civilsamhället som utförare av välfärdstjänster. Olikheten är att betrakta som en tillgång i sig som bör ges utrymme genom ersättnings- och bidragssystem samt lagar och regler. Principen rymmer också jämställdhet och ickediskriminering samt innebär att civilsamhället bör avspegla och omfatta människor från olika delar av befolkningen, bland annat genom att ge goda förutsättningar för människor att engagera sig i det.

Metod

Årets rapport bygger på kvantitativt och kvalitativt material som myndigheten samlat in och presenterar i två delstudier. Enligt uppdraget ska rapporten utarbetas med representanter från det civila samhället. Det har gjorts genom dialog med en referensgrupp.

Den första delstudien är en analys av villkoren för det civila samhället över tid och bygger på enkätundersökningar som MUCF gjort bland ideella föreningar 2012, 2014, 2016 och 2018. Totalt har vi enkätsvar från 2 811 organisationer.¹ Resultat som visar på skillnader över tid eller mellan olika grupper av föreningar kommenteras i texten enbart om skillnaderna är statistiskt säkerställda. Skillnaderna är testade med 95 procents säkerhet. I figurer och tabeller visas ibland även skillnader som inte är statistiskt säkerställda.

Den andra delstudien baseras på 23 semistrukturerade kvalitativa intervjuer med företrädare för ideella föreningar i det civila samhället. Merparten av intervjuerna genomfördes under januari 2020. Urvalet av organisationer till intervjuerna gjordes bland dem som anmält intresse när de besvarade MUCF:s enkät 2018. En utförlig metodologisk redovisning återfinns i bilagan.

Läsanvisningar

Kapitel 1 är en inledning där vi beskriver bakgrunden till rapporten, hur den är upplagd samt en kort beskrivning av metoden. I kapitel 2 presenteras resultat från rapportens första delstudie där ideella föreningarnas villkor över tid analyseras. I kapitel 3 presenteras resultat från rapportens andra delstudie som bygger på intervjuer med föreningar. Båda kapitlen avslutas med att resultaten analyseras i relation till principerna för civilsamhällespolitiken. Kapitel 4 innehåller en sammanfattande diskussion där vi ringar in förbättringsområden.

I kapitel 5 presenteras MUCF:s bedömningar och förslag. Kapitel 6 innehåller en nulägesanalys med anledning av coronaviruset.

¹ Både tidigare och inför 2018 års undersökning har frågeformulären reviderats. Det har lett till att alla frågor som tidigare analyserats över tid inte går att följa upp. I det fall det skett innehållsmässiga förändringar i frågekonstruktionen anges detta.

Agenda 2030

En fungerande demokrati förutsätter ett självständigt, öppet och livskraftigt civilsamhälle. Detta uppmärksammas globalt i Agenda 2030 vars mål är antagna av Sverige som medlemsland i FN. Det har även gjorts en avsiktsförklaring från det svenska civilsamhället att vara med och implementera målen. Det civila samhället är betydelsefullt för genomförandet av Agenda 2030 och villkoren är kopplade till målen för agendan.

Det civila samhället visar vägen till förändring, påverkar beslutsfattare och är en förutsättning för omställningen till ett hållbart samhälle. En given omständighet för att Sverige ska förverkliga målen är att det civila samhället har goda villkor att verka och att det finns ett långsiktigt och uthålligt engagemang. Utredningen *Agenda 2030 och Sverige: Världens utmaning – världens möjlighet* betonar det civila samhällets roll i genomförandet och bedömer bland annat att regeringen och statliga myndigheter aktivt bör verka för att öka långsiktigheten vid statlig bidragsgivning till det civila samhällets organisationer (SOU 2019:13).

Det civila samhället bidrar till målen på många sätt. Till exempel genom samverkan mellan organisationer samt offentliga och privata aktörer, som utförare av samhällsfunktioner och som röstbärare. Det civila samhället kan också bidra genom att minska utanförskap och stödja människor som utsätts för diskriminering eller på annat sätt behöver lyfta sina rättigheter och har svårt att göra sina röster hörda (SOU 2019:13). Även om de globala målen är odelbara vill vi särskilt betona mål 3, 10, 16 och 17 som viktiga när vi lyfter det civila samhällets villkor i den här rapporten.

Mål 3: God hälsa och välbefinnande

God hälsa är en grundläggande förutsättning för människors möjlighet att nå sin fulla potential och att bidra till samhällets utveckling. När Sverige påverkas av coronaviruset är det viktigt att belysa hur civilsamhällets villkor förändras. Det civila samhället är en viktig samhällsaktör som bidrar till god hälsa och välbefinnande bland annat genom att vara stöd för personer i riskgrupper. Precis som andra delar av samhället drabbas olika civilsamhällesaktörer av de restriktioner som gör att verksamhet inte kan utföras på samma sätt som tidigare. Redan utsatta grupper blir mer utsatta. Det civila samhället är en innovativ och flexibel aktör som kan hjälpa till snabbt och effektivt.

Mål 10: Minskad ojämlikhet

De globala målens ledord är ”ingen ska lämnas utanför” och mål 10 belyser vikten av att verka för ett samhälle där ingen lämnas utanför i utvecklingen. Grunden för ett hållbart samhälle är en rättvis fördelning av resurser och såväl ekonomiskt, socialt och politiskt inflytande i samhället. Ett starkt civilsamhälle fungerar som röstbärare och kan ge svagare grupper i samhället politiskt, ekonomiskt och socialt stöd.

Mål 16: Fredliga och inkluderande samhällen

Målet handlar om att främja fredliga och inkluderande samhällen för hållbar utveckling, tillhandahålla tillgång till rättvisa för alla samt bygga upp effektiva och inkluderande institutioner med ansvarsutkrävande på alla nivåer. Det civila samhället kan vara en viktig del i ansvarsutkrävandet och är en väg till inkludering. Det är viktigt att till exempel förtroendevalda inte utsätts för hot och hat på grund av sitt engagemang när det civila samhället utövar sin roll som opinionsbildare.

Mål 17: Genomförande och globalt partnerskap

Samarbete och partnerskap är viktigt på alla nivåer i samhället. Regeringen ser möten mellan olikheter som en kreativ kraft och välkomnar innovativa partnerskap kring Agenda 2030 på fler områden. Det civila samhället är en samarbetspartner, en plats för innovation och en mötesplats där alla har möjlighet att mötas.

Utvecklingen av ideella föreningars villkor

Uppföljning över tid mellan 2012 och 2018

I detta kapitel tittar vi på hur ideella föreningar upplever sina villkor år 2012, 2014, 2016 och 2018 med syftet att undersöka utvecklingen över tid. Först undersöks de ideella föreningarnas ekonomiska förutsättningar. Dels beskrivs föreningarnas upplevelser av sina ekonomiska förutsättningar att bedriva kärnverksamhet, dels vilka primära inkomstkällor de har. Dessutom tittar vi på om föreningarna bedriver verksamhet på uppdrag av offentliga aktörer och i vilken utsträckning. Därefter undersöks hur samspelet mellan de ideella föreningarna och det offentliga ser ut över tid i form av kontakt med offentliga aktörer på kommunal, regional eller statlig nivå. I slutet av kapitlet analyserar MUCF resultaten och sätter dem i relation till principerna.

Myndigheten har tidigare följt upp villkoren för ideella föreningar över tid vartannat år. Den förra uppföljningen över tid visade att ideella föreningar har ganska goda förutsättningar utifrån principerna och att utvecklingen inom de flesta områden varit stabil. Vi såg dock en trend att fler föreningar gjorde en negativ bedömning av kommunala tjänstepersoners kunskaper (MUCF 2017).

Bakgrundsanalyser

Det finns anledning att förvänta sig att ideella föreningars förutsättningar skiljer sig åt beroende på till exempel föreningens storlek, inriktning och var den är baserad. Därför jämför vi föreningarnas svar, och kommenterar dessa om det finns statistiskt signifikanta skillnader, utifrån olika bakgrundsfaktorer:

- föreningar med eller utan anställda,
- antal medlemmar,
- typ av kommun,¹
- föreningens inriktning.

Ekonomiska förutsättningar

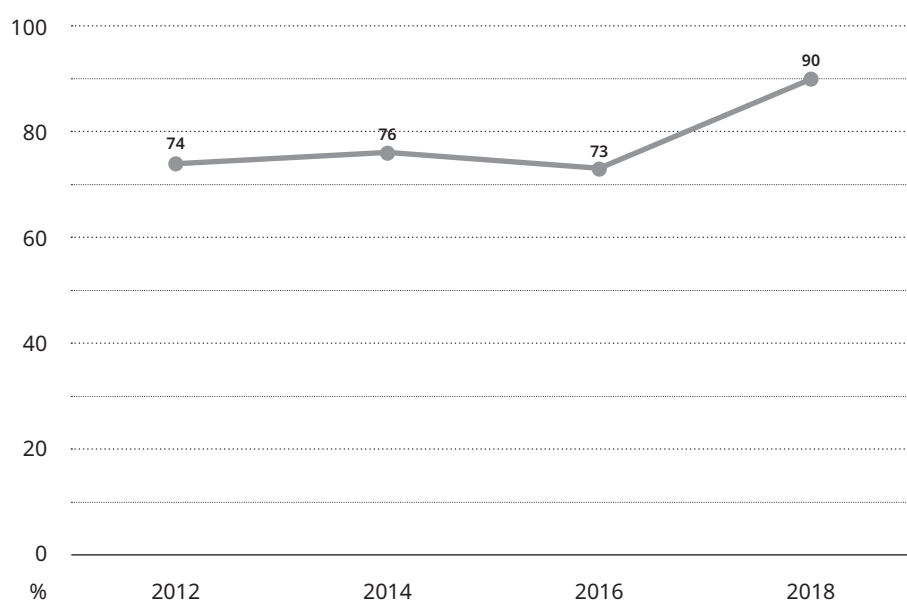
Detta avsnitt handlar om hur de ideella föreningarna upplever sina ekonomiska villkor. Vi undersöker föreningarnas förutsättningar att bedriva kärnverksamhet och deras tre vanligaste inkomstkällor. Vi analyserar frågorna över tid och utifrån vad olika typer av föreningar svarat. Resultaten visar att:

- Fler uppger att de har ekonomiska förutsättningar att bedriva sin kärnverksamhet år 2018 jämfört med tidigare år.
- Föreningar utan anställda anser i högre utsträckning än föreningar med anställda att de har ekonomiska förutsättningar att bedriva kärnverksamhet år 2014 och 2018.

¹ Mer information finns i bilagan.

Fler föreningar har goda ekonomiska förutsättningar

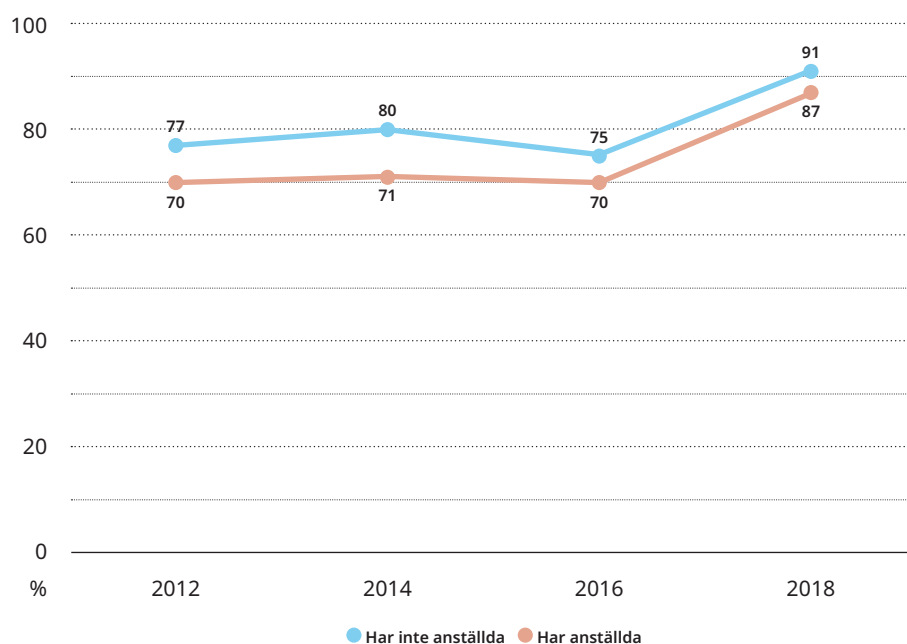
Föreningarna har svarat på frågan i vilken utsträckning de instämmer i att de haft ekonomiska förutsättningar att bedriva sin kärnverksamhet föregående år. I figuren nedan visas andelen föreningar som svarat att påståendet stämmer ganska eller mycket bra. Mellan år 2012 och 2016 ansåg ungefär sju av tio ideella föreningar att de haft goda ekonomiska förutsättningar att bedriva sin kärnverksamhet. År 2018 är det fler föreningar som upplever att de haft goda ekonomiska förutsättningar. Nio av tio föreningar anser att de har ekonomiska förutsättningar att bedriva kärnverksamhet. Över tid ser vi en positiv trend där fler föreningar uppger att de har goda ekonomiska förutsättningar, men samtidigt bör resultaten tolkas med viss försiktighet då svarsalternativen ändrats något.²

FIGUR 2.1.1 Andel som uppger att de haft ekonomiska förutsättningar att bedriva kärnverksamhet, 2012-2018. Procent.

Om en förening har anställda eller inte spelar roll för deras förutsättningar att bedriva kärnverksamhet. År 2014 och 2018 finns det en statistisk säkerställd skillnad mellan föreningar med och utan anställda. Föreningar utan anställda uppger då i högre utsträckning än föreningar med anställda att de har ekonomiska förutsättningar att bedriva kärnverksamhet.

² År 2018 fanns inte alternativet "Stämmer varken bra eller dåligt". För år 2012, 2014 och 2016 inkluderas "Stämmer varken bra eller dåligt" i "Stämmer inte". Det finns en risk att avsaknaden av mittenalternativ ökar benägenheten att svara positivt snarare än negativt till ett påstående (SCB 2016). I detta fall är det en statistiskt signifikant ökning i andelen som svarat "Stämmer mycket bra" som driver uppgången till 2018, vilket talar för att förändringen i svarsalternativen inte är huvudförklaringen till uppgången.

FIGUR 2.1.2 Andel som uppger att de haft ekonomiska förutsättningar att bedriva kärnverksamhet, efter anställda, 2012–2018. Procent.

Föreningarnas viktigaste inkomstkällor

I enkätundersökningarna har föreningarna angett vilka inkomstkällor som är de största eller viktigaste för föreningen. Vi tittar på hur de tre inkomstkällor som föreningarna angett som viktigast år 2018 förändrats över tid. Det är bidrag för organisationens ordinarie verksamhet³, medlemsavgifter och försäljning. Frågan om föreningars viktigaste inkomstkällor har förändrats något över tid. Det medför att resultaten inte är helt jämförbara. Resultaten mellan år 2018 och övriga år ska därför tolkas med viss försiktighet.⁴

Resultaten från analysen av bidrag för ordinarie verksamhet visar att:

- Bidrag för organisationernas ordinarie verksamhet blir mer viktigt i den senaste undersökningen.
- Bland föreningar med anställda är bidrag för ordinarie verksamhet viktigare än bland föreningar utan anställda och denna skillnad har ökat det senaste året.
- Bidrag för ordinarie verksamhet är viktigare bland föreningar med fler än 100 medlemmar än bland mindre föreningar.

³ Bidrag för organisationens ordinarie verksamhet från kommun, stat eller region/landsting (till exempel organisations-, verksamhetsbidrag eller aktivitetsstöd).

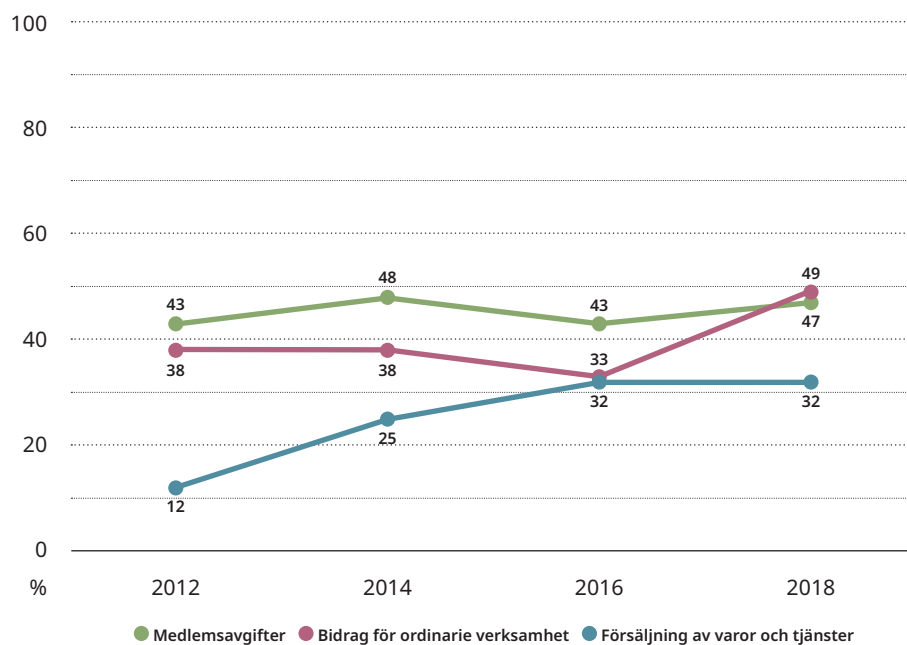
⁴ Mellan år 2012 och 2016 mäter vi om inkomstkällan är den största eller näst största, medan vi år 2018 frågar om föreningen anser att inkomstkällan är mycket viktig. Det innebär att vi inte med säkerhet kan dra slutsatser för utvecklingen mellan 2016 och 2018, men vi kan se tendenser. Hädanefter skriver vi att inkomstkällan anses som viktig om föreningarna svarat att den är mycket viktig eller uppgett den som den största eller näst största inkomstkällan.

Resultaten från analysen av inkomstkällan medlemsavgifter visar att:

- Ungefär hälften av föreningarna anser att medlemsavgifter är en viktig inkomstkälla och andelen är stabil över tid.
- Medlemsavgifter är viktigare för föreningar utan anställda och bland föreningar med många medlemmar.
- Andelen idrottsföreningar som uppger att medlemsavgifter är en viktig inkomstkälla har ökat kraftigt mellan år 2016 och 2018.

Resultaten från analysen av inkomstkällan försäljning visar att:

- Försäljning blir en viktigare inkomstkälla mellan år 2012 och 2016, därefter är nivån stabil.
- Försäljning är lika viktigt oavsett storlek på föreningen eller om föreningen har anställda eller inte.
- Bland idrottsföreningar har andelen som uppger att försäljning är en viktig inkomstkälla ökat över tid.

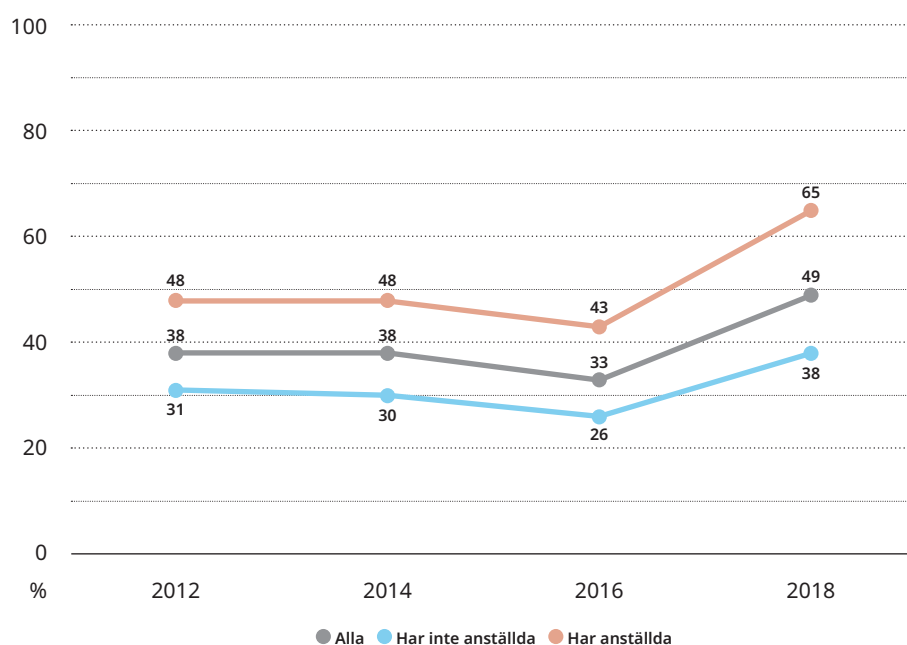

FIGUR 2.1.3 Andel som uppger att respektive inkomstkälla är viktig, 2012-2018. Procent.

Bidrag för ordinarie verksamhet är en viktig inkomstkälla – särskilt bland stora föreningar

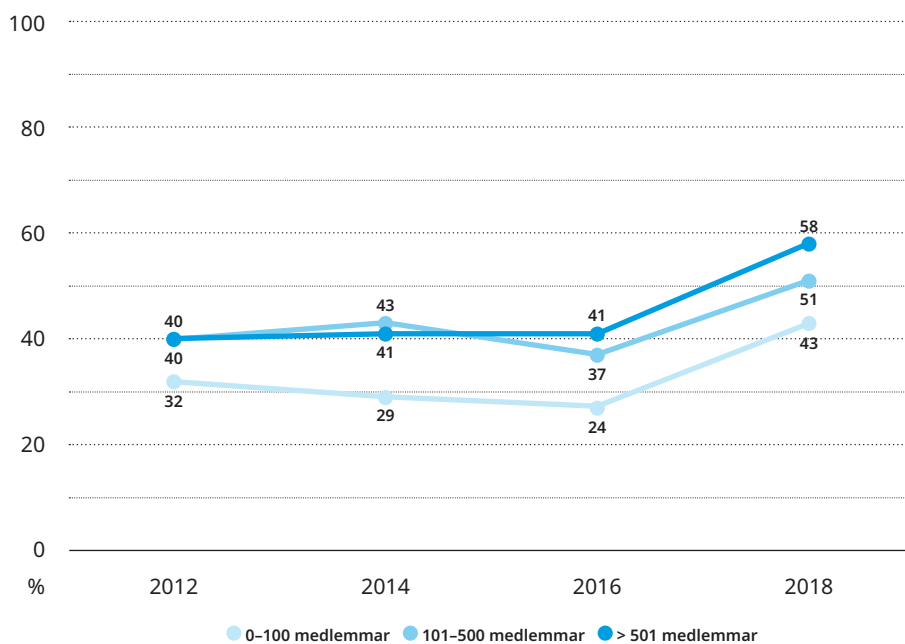
Mellan år 2012 och 2016 var det strax över var tredje förening som uppgav att bidrag för organisationens ordinarie verksamhet var en viktig inkomstkälla. År 2018 uppgav nästan hälften av föreningarna det.

Föreningar som har anställda och många medlemmar uppger i högre utsträckning än andra föreningar att bidrag för organisationens ordinarie verksamhet är en viktig inkomstkälla. Bidrag för ordinarie verksamhet är viktigare för föreningar med anställda samtliga år. År 2012, 2014 och 2016 var det runt tre av tio föreningar utan anställda som uppgav att bidrag för ordinarie verksamhet var viktigt, medan motsvarande andel för föreningar med anställda var knappt hälften. År 2018 är skillnaden större mellan föreningar med och utan anställda. Nästan två tredjedelar av föreningarna med anställda tycker att bidrag för ordinarie verksamhet är en viktig inkomstkälla jämfört med något fler än en tredjedel bland föreningar utan anställda.

FIGUR 2.1.4 Andel som uppger att bidrag för organisationens ordinarie verksamhet är en viktig inkomstkälla, efter anställda, 2012–2018. Procent.

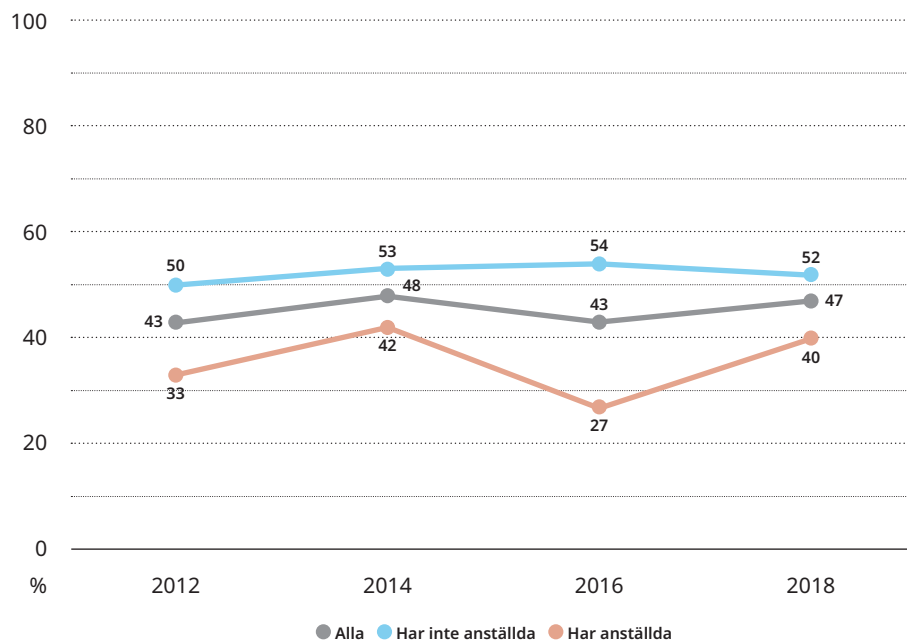
Bidrag för ordinarie verksamhet är även viktigare för föreningar med många medlemmar. År 2014, 2016 och 2018 är det fler föreningar med över 100 medlemmar (101–500 och över 500 medlemmar) än föreningar med färre än 100 medlemmar som uppger att bidrag för organisationens ordinarie verksamhet är viktigt. År 2012 fanns inga skillnader mellan föreningar utifrån antal medlemmar.

FIGUR 2.1.5 Andel som uppger att bidrag för organisationens ordinarie verksamhet är en viktig inkomstkälla, efter antal medlemmar, 2012–2018. Procent.

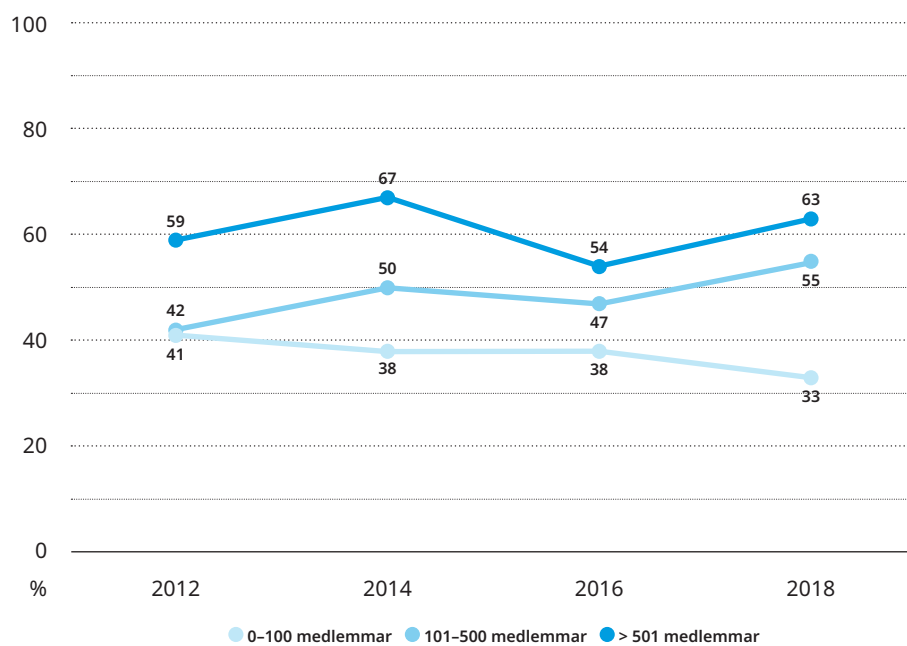
Medlemsavgifter fortsätter vara en av de viktigaste inkomstkällorna

Ungefär hälften av föreningarna uppger att medlemsavgifter är en viktig inkomstkälla. Det har inte förändrats över tid. Till skillnad från resultaten för bidrag till organisationens ordinarie verksamhet är det för samtliga år vanligare bland föreningar utan anställda än bland föreningar med anställda att uppge medlemsavgifter som viktigt. Över hälften av föreningarna utan anställda uppger detta. Motsvarande andel för föreningar med anställda är mellan tre och fyra av tio under tidsperioden.

FIGUR 2.1.6 Andel som uppger att medlemsavgifter är en viktig inkomstkälla, efter anställda, 2012–2018. Procent.

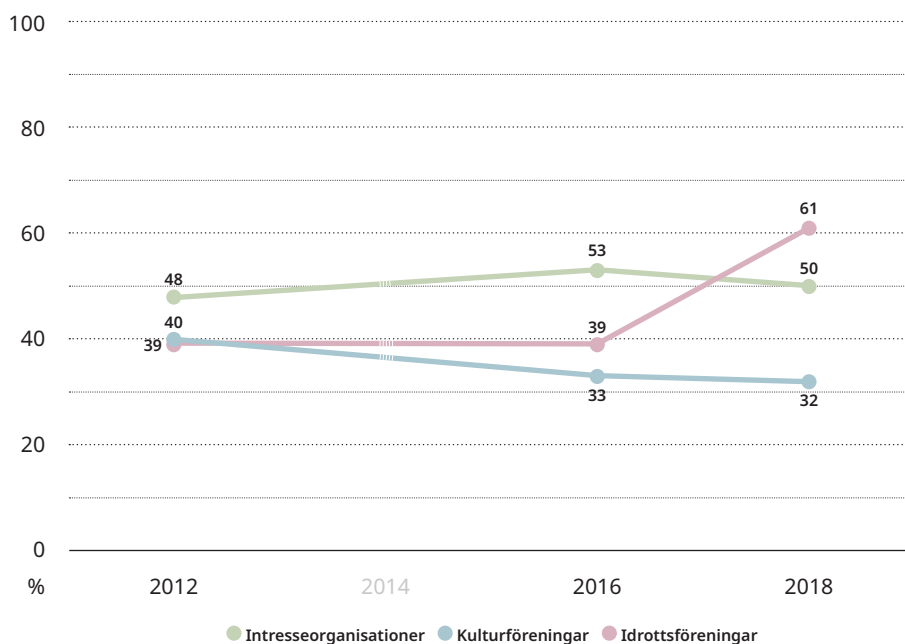
Det är vanligare under hela tidsperioden att föreningar med fler än 500 medlemmar uppger medlemsavgifter som en viktig inkomstkälla jämfört med föreningar med under 100 medlemmar. Det är också fler föreningar som svarar att medlemsavgifter är viktigt bland föreningar med fler än 500 medlemmar än för föreningar med 101–500 medlemmar år 2012, 2014 och 2018.

FIGUR 2.1.7 Andel som uppger att medlemsavgifter är en viktig inkomstkälla, efter antal medlemmar, 2012–2018. Procent.

Utvecklingen över tid är annorlunda för idrottsföreningar än för kulturföreningar och intresseorganisationer. Det har skett en ökning av andelen idrottsföreningar som uppger att medlemsavgifter är en viktig inkomstkälla mellan år 2016 och 2018. För kulturföreningar och intresseorganisationer har andelen varit närmast konstant.

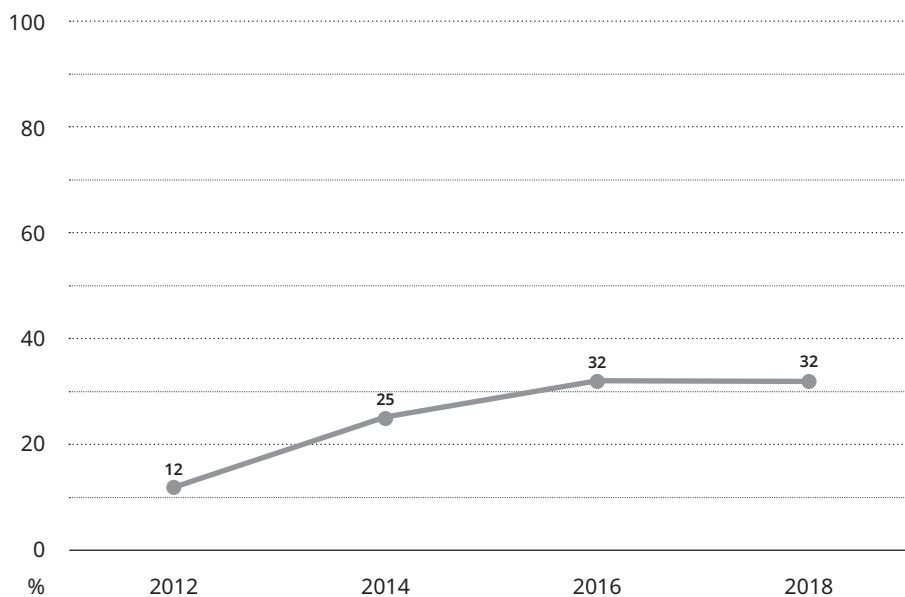
År 2016 var det vanligare bland intresseorganisationer än bland övriga föreningar att uppge medlemsavgifter som en viktig inkomstkälla. På grund av ökningen bland idrottsföreningar är det år 2018 istället vanligast bland idrottsföreningar att uppge medlemsavgifter som viktigast.

FIGUR 2.1.8 Andel som uppger att medlemsavgifter är en viktig inkomstkälla, efter inriktning, 2012–2018. Procent.

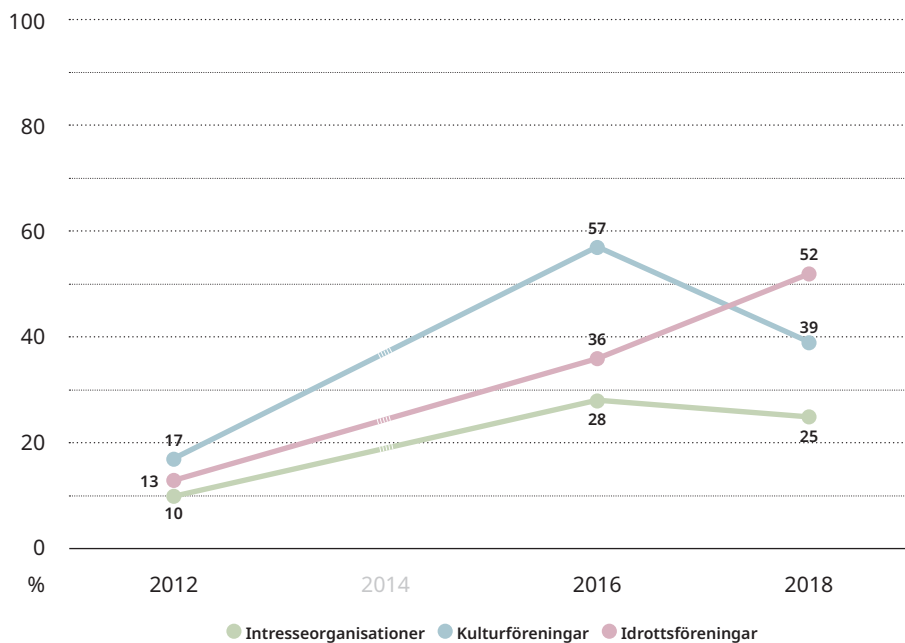
Fler föreningar uppger att inkomster från försäljning är viktigt

Tidigare uppföljningar har visat att det under perioden 2012 till 2016 skett en ökning i andelen föreningar som svarat att inkomster från försäljning var en viktig inkomstkälla. Denna ökning har avstannat i den senaste undersökningen 2018. År 2012 var det en av tio föreningar som ansåg att försäljning var viktigt. Var fjärde förening uppgav 2014 att försäljning var en viktig inkomstkälla och var tredje 2016 och 2018.

FIGUR 2.1.9 Andel som uppger att försäljning är en viktig inkomstkälla, 2012–2018. Procent.

Bland idrottsföreningar har andelen som uppger att försäljning är en viktig inkomstkälla ökat över tid. För kulturföreningar och intresseorganisationer finns ingen tydlig utveckling. År 2016 var det vanligare bland kulturföreningar än övriga föreningar att tycka att försäljning var viktigt. År 2018 är det istället vanligast bland idrottsföreningar. Mer än hälften av idrottsföreningarna uppger att försäljning är viktigt. Andelen är lägre bland kulturföreningar, knappt fyra av tio, och intresseorganisationer, var fjärde.

FIGUR 2.1.10 Andel som uppger att försäljning är en viktig inkomstkälla, efter inriktning, 2012–2018. Procent.

Uppdragsverksamhet

I detta avsnitt undersöker MUCF i vilken utsträckning ideella föreningar bedrivit verksamhet på uppdrag⁵ av någon offentlig aktör på statlig, regional eller kommunal nivå. Vi analyserar frågan över tid och utifrån vad olika typer av föreningar svarat. Resultatet från analysen av uppdragsverksamhet visar följande:

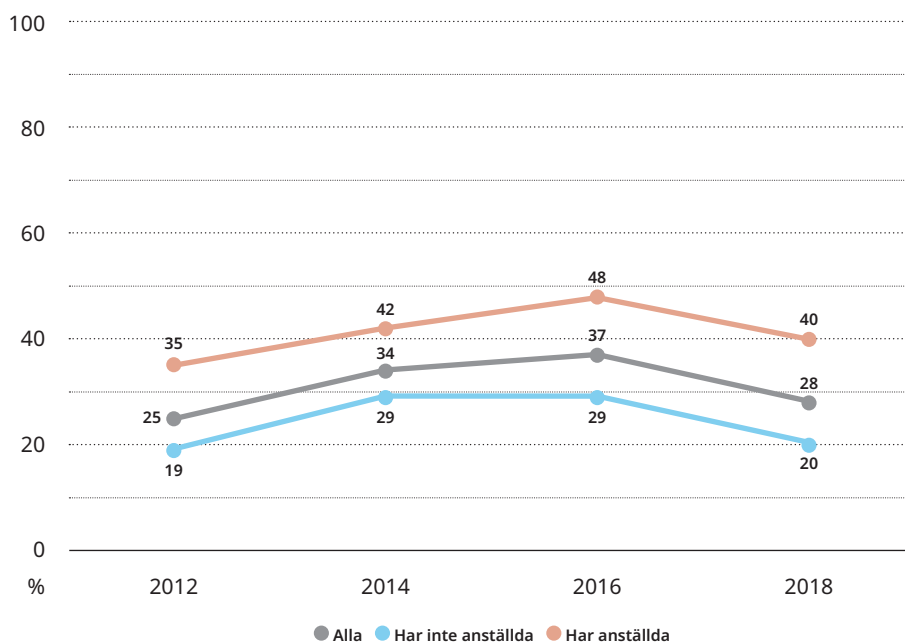
- Att utföra verksamhet på uppdrag av offentliga aktörer blev vanligare mellan 2012 och 2014, låg kvar på samma nivå till 2016 och blev slutligen mindre vanligt mellan 2016 och 2018.
- Det är vanligast att bedriva verksamhet på uppdrag av kommun.
- Föreningar med anställda bedriver i högre utsträckning verksamhet på uppdrag av offentliga aktörer än föreningar utan anställda.
- Ungefär en av sex har utfört hälften eller mer av sin verksamhet på uppdrag av offentliga aktörer och det har inte förändrats under tidsperioden.
- Skillnaden mellan föreningar med och utan anställda har ökat över tid när det gäller verksamhet på uppdrag av staten.

Majoriteten av föreningarna bedriver inte verksamhet på uppdrag av offentliga aktörer

Majoriteten av de ideella föreningarna bedriver inte verksamhet på uppdrag av offentliga aktörer. Andelen föreningar som bedriver sådan verksamhet som en liten del eller mer av deras verksamhet varierar mellan var fjärde förening och mer än var tredje under undersökningsperioden. Utvecklingen för andelen som uppger att de bedrivit uppdragsverksamhet går inte i en riktning under perioden. Andelen föreningar som bedriver sådan verksamhet ökade mellan 2012 och 2014 och var sedan kvar på samma nivå till 2016. De senaste åren, mellan 2016 och 2018, minskade andelen.

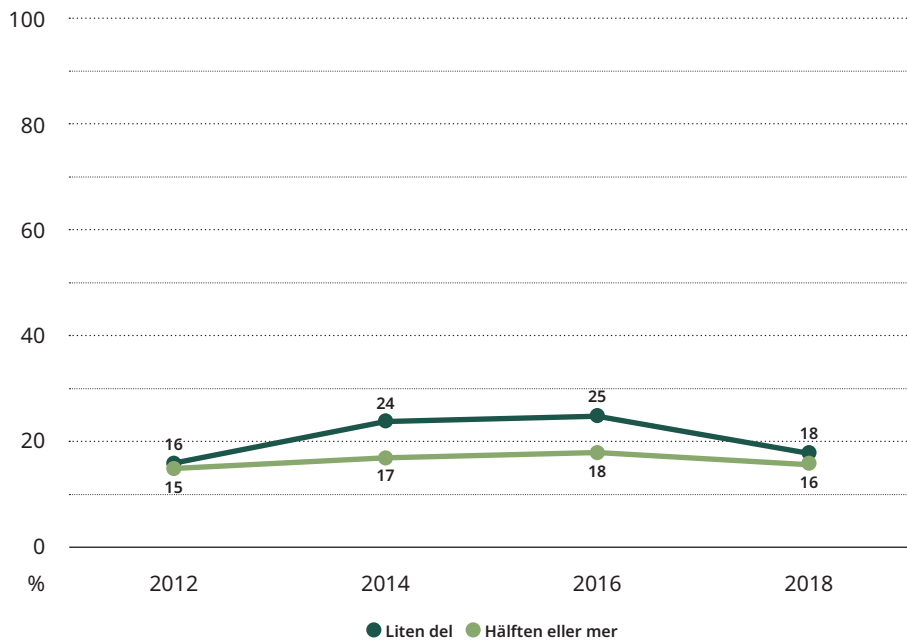
Ideella föreningar med anställda bedriver i högre utsträckning verksamhet på uppdrag av offentliga aktörer än föreningar utan anställda. Skillnaden mellan föreningar med och utan anställda har ökat över tid när det gäller verksamhet på uppdrag av staten (visas inte i figur).

⁵ Frågan i enkäten lyder ”Organisationer kan arbeta på uppdrag av stat, region eller kommun genom att få ersättning för utförandet av tjänster, mindre eller större. Hur stor del av verksamheten i er organisation bedrivs på uppdrag av stat, region eller kommun?”

FIGUR 2.2.1 Andel som uppger att de bedriver en liten del eller mer av sin verksamhet på uppdrag av statliga, regionala eller kommunala aktörer, efter anställda, 2012–2018. Procent.

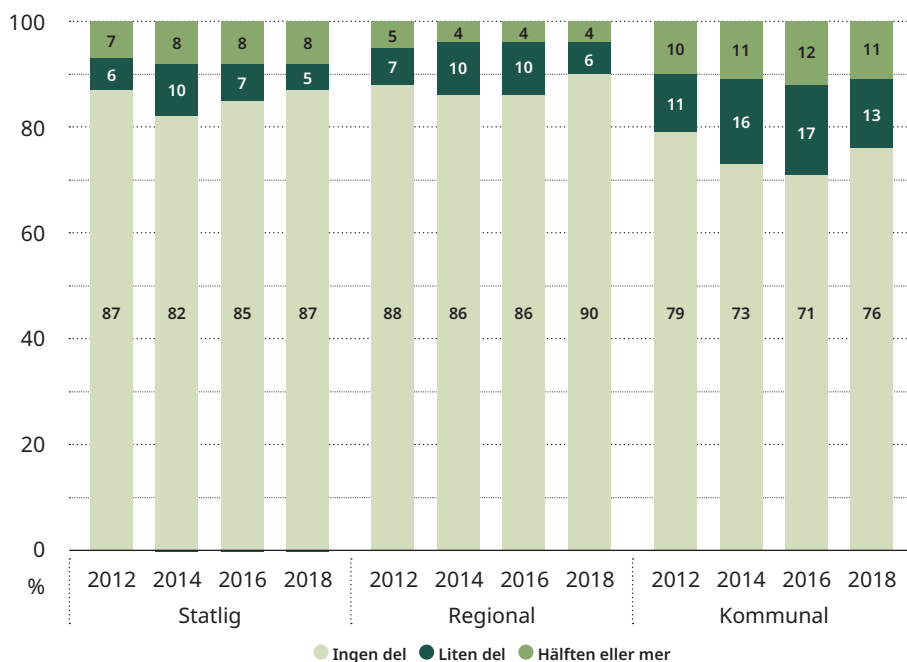
Bland de som bedriver uppdragsverksamhet är det ungefär lika vanligt att ha en liten del sådan verksamhet som att uppdragen utgör hälften eller mer av verksamheten. År 2012 och 2018 hade knappt två av tio föreningar en liten del verksamhet på uppdrag av en offentlig aktör. Andelen var något högre, var fjärde förening, år 2014 och 2016. Andelen som uppgett att hälften eller mer av deras verksamhet bedrivs på uppdrag av offentliga aktörer har varit stabil under perioden 2012 till 2018. Mindre än två av tio uppger det.

FIGUR 2.2.2 Andel som uppger att de bedriver liten del respektive hälften eller mer av verksamheten på uppdrag av statlig, regional eller kommunal aktör, 2012–2018. Procent.

Vanligast att uppdragsverksamhet sker på kommunal nivå

Det är vanligast att bedriva någon del av verksamheten på uppdrag av kommunala aktörer, vilket ungefär en av fyra föreningar uppger under perioden. Det är ungefär lika vanligt att bedriva uppdragsverksamhet på statlig och regional nivå. Mellan en och två av tio föreningar gör det. Det är vanligare att bedriva en liten del än hälften eller mer uppdragsverksamhet på alla nivåer.

FIGUR 2.2.3 Andel av verksamheten som bedrivs på uppdrag av kommuner, regioner eller staten, 2012–2018. Procent.

Kontakt med offentliga aktörer

Detta avsnitt handlar om kontakt mellan det civila samhället och offentliga aktörer. Vi undersöker hur många föreningar som har haft kontakt med den offentliga sektorn. Frågan analyseras över tid och utifrån vad olika typer av föreningar svarat.

Ideella föreningar har kontakt med offentliga aktörer på olika sätt. Till exempel vid bidragsansökan, på gemensamma möten eller projekt, via deltagande i råd, samverkansorgan eller referensgrupper eller när de svarar på remisser. En analys av olika kontaktformer finns i förra årets rapport (MUCF 2019a). Resultaten från analysen av kontakt med offentliga aktörer visar följande:

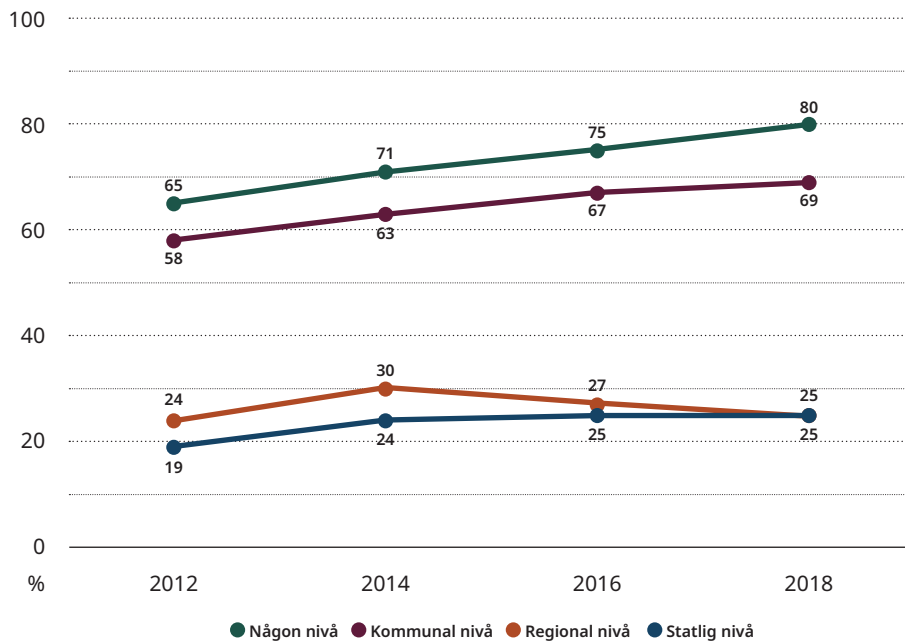
- Utvecklingen pekar mot en ökad andel föreningar som har kontakt med offentliga aktörer över tid. Ökningen drivs främst av ökade kontakter på kommunal nivå, men också av en ökning på statlig nivå.
- Det är vanligast för föreningar att ha kontakt på kommunal nivå.
- Föreningar utan anställda har mindre kontakt än föreningar med anställda och denna skillnad är konstant över tid.
- Föreningar med färre medlemmar har mindre kontakt än medelstora och stora föreningar, men skillnaden mellan dem minskar över tid.
- Föreningar i storstäder har mer kontakt med offentliga aktörer på statlig nivå och mindre med kommuner, jämfört med föreningar i tätorter och på landsbygder.

Kontakterna med den offentliga sektorn ökar

En majoritet av de ideella föreningarna uppger att de haft kontakt med offentliga aktörer på någon nivå. Utvecklingen pekar mot en ökad andel kontakter. Det är mellan sex och åtta av tio föreningar under perioden som svarat att de haft kontakt. Det är fler föreningar som haft kontakt med den offentliga år 2018 än 2012 och 2014, samt 2016 i jämförelse med 2012.

Det är vanligast att ha kontakt med aktörer på kommunal nivå. Något fler föreningar uppger att de haft kontakt med offentliga aktörer på kommunal nivå år 2016 och 2018, knappt sju av tio, jämfört med 2012 då det var knappt sex av tio.

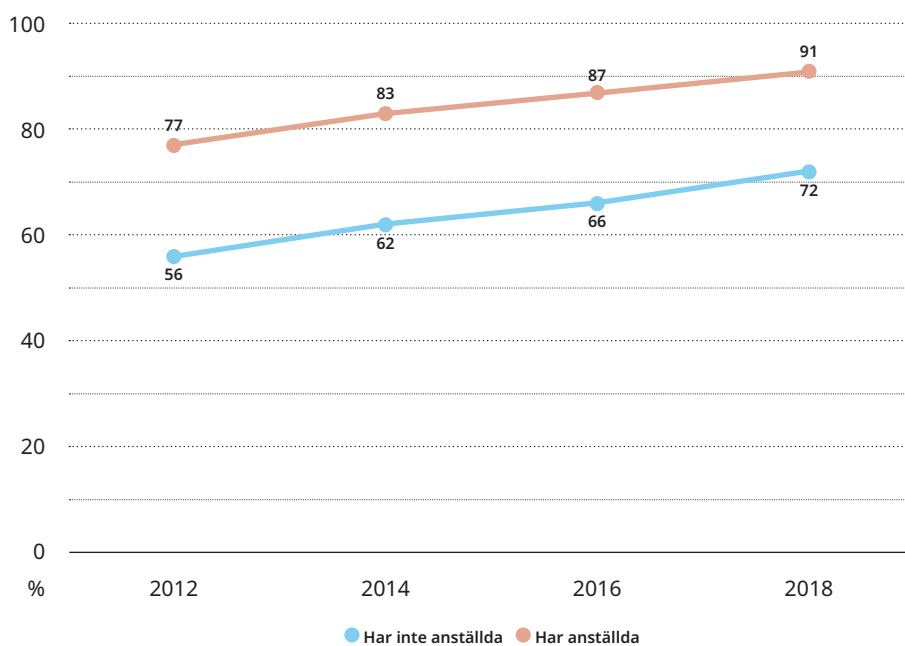
Det är ungefär lika många föreningar, runt en fjärdedel, som haft kontakt med offentliga aktörer på regional och statlig nivå. Andelen förändras inte över tid fränsett att det är något fler föreningar, var fjärde, år 2016 och 2018 som haft sådana kontakter än 2012, var femte.

FIGUR 2.3.1 Andel som uppger att de haft kontakt med offentliga aktörer, efter nivå, 2012–2018. Procent.

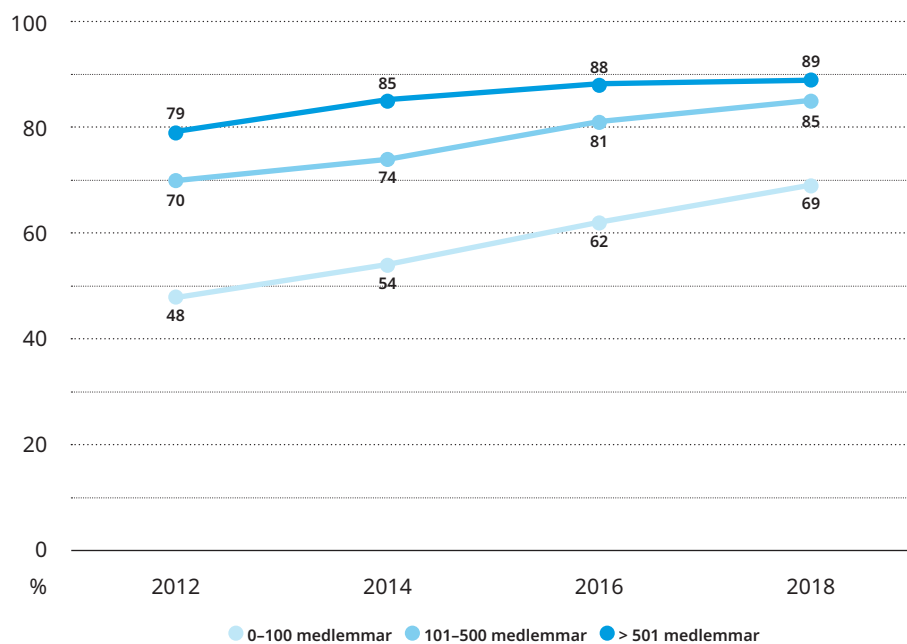
Mindre kontakt bland föreningar utan anställda och föreningar med få medlemmar

Ideella föreningar utan anställda har i lägre utsträckning kontakt med offentliga aktörer jämfört med ideella föreningar som har anställda. Mellan sex och sju av tio föreningar utan anställda har haft kontakt med offentliga aktörer under perioden. Motsvarande andel bland föreningar med anställda är åtta till nio av tio. Skillnaden mellan föreningar med och utan anställda är stabil över tid.

FIGUR 2.3.2 Andel som uppger att de haft kontakt med offentliga aktörer, efter anställda, 2012–2018. Procent.

En liknande skillnad finns mellan mindre föreningar med upp till 100 medlemmar och medelstora och stora föreningar med över 100 medlemmar. År 2012 var det knappt hälften av de mindre föreningarna som haft kontakt med offentliga aktörer. Detta medan sju av tio medelstora och nästan åtta av tio stora föreningar haft sådana kontakter. Andelen föreningar som haft kontakt ökar över tid och ökningen är något större bland mindre föreningar. Det innebär att skillnaden mellan mindre och större föreningar har minskat något. År 2018 uppger sju av tio mindre föreningar och knappt nio av tio medelstora och stora föreningar att de haft kontakt med offentliga aktörer.

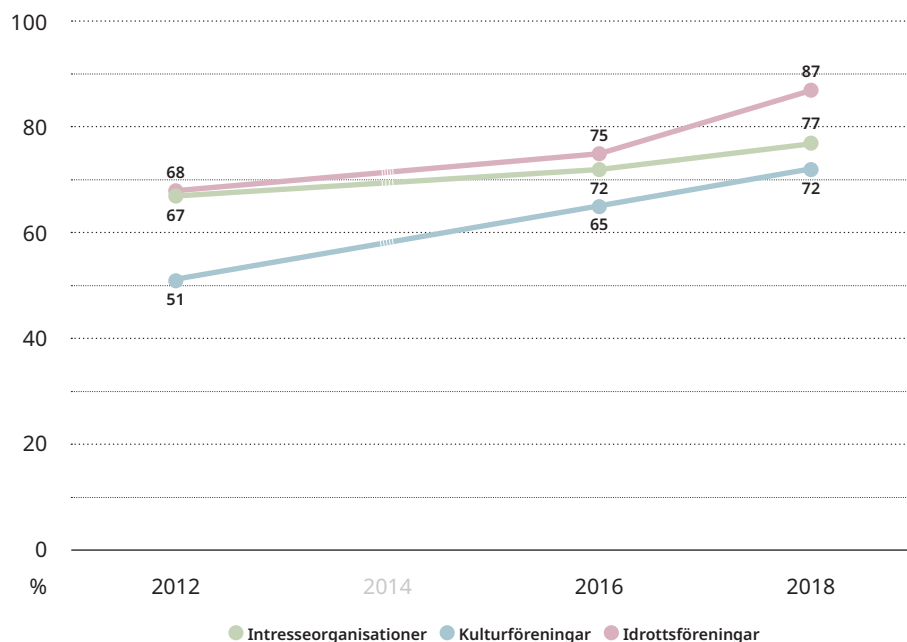

FIGUR 2.3.3 Andel som uppger att de haft kontakt med offentliga aktörer, efter antal medlemmar, 2012–2018. Procent.

Ökade kontakter med offentliga aktörer för idrottsföreningar

Föreningar med olika inriktningar har kontakt med offentliga aktörer i olika utsträckning. Det är vanligare bland idrottsföreningar att ha kontakter med offentliga aktörer än bland andra föreningar.

År 2012 var det vanligare bland både intresseorganisationer och idrottsföreningar än bland kulturföreningar att ha haft kontakt. År 2018 har det skett en ökning för idrottsföreningar jämfört med 2016 och 2012.

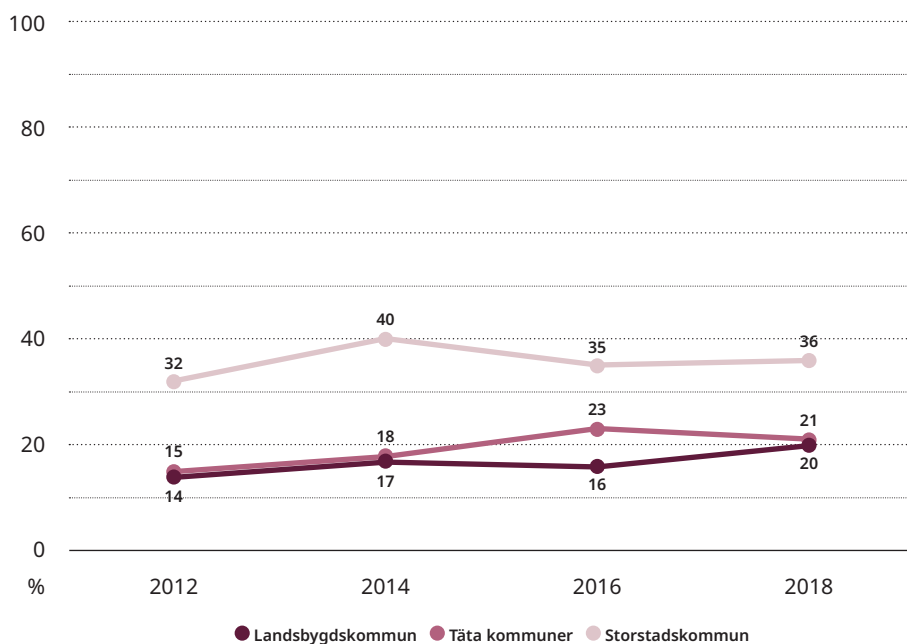
Kommentar: Utvecklingen för kulturföreningar är inte statistiskt säkerställd.
FIGUR 2.3.4 Andel som uppger att de haft kontakt med offentliga aktörer, efter inriktning, 2012-2018. Procent.

Det finns också skillnader mellan föreningar med olika inriktningar gällande vilken nivå kontakten med offentliga aktörer sker på. Kontakt mellan idrottsföreningar och kommunala aktörer har ökat mellan 2016 och 2018. I den senaste undersökningen har idrottsföreningar i högre utsträckning kontakt med kommunala aktörer än både kulturföreningar och intresseorganisationer.

På regional och statlig nivå är det för samtliga år istället vanligare bland intresseorganisationer än bland idrottsföreningar att ha kontakt med offentliga aktörer. I övrigt finns ingen skillnad i kontakterna över tid mellan olika inriktningar.

Föreningar i storstadskommuner har mer kontakt med statliga aktörer

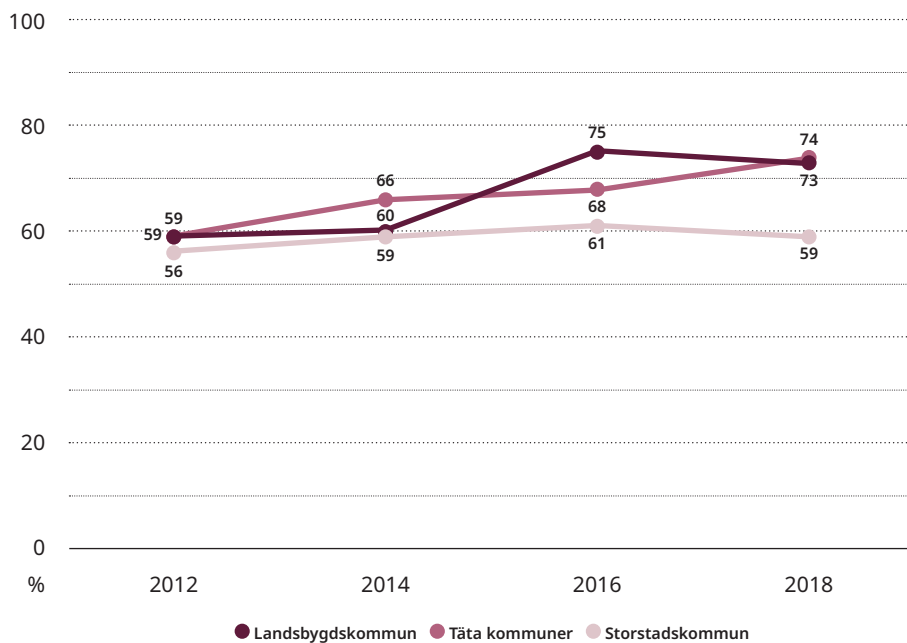
Ideella föreningar i storstadskommuner har i högre utsträckning kontakt med statliga aktörer jämfört med föreningar i tätorter eller på landsbygder. I storstadskommuner har strax över var tredje förening kontakt med statliga aktörer. Motsvarande andel för föreningar i tätortskommuner eller landsbygdskommuner är runt två av tio.

FIGUR 2.3.5 Andel som uppger att de haft kontakt med offentliga aktörer på statlig nivå, efter kommuntyp, 2012–2018. Procent.

Föreningar i storstadskommuner har minst kontakt med kommunala aktörer

Flest kontakter sker på kommunal nivå, men det varierar efter kommuntyp. År 2016 och 2018 har föreningar i storstadskommuner färre kontakter med offentliga aktörer på kommunal nivå, än bland föreningar på landsbygder.

FIGUR 2.3.6 Andel som uppger att de haft kontakt med offentliga aktörer på kommunal nivå, efter kommuntyp, 2012–2018. Procent.

Slutsatser

I följande avsnitt sammanfattas och analyseras utvecklingen för det civila samhället. Den relateras också till de principer som ligger till grund för uppföljningen. Uppföljningen av ideella föreningars villkor över tid visar att det inte sker några stora förändringar inom de områden vi följt. Mot bakgrund av att resultaten sträcker sig över en kort tid är det inte förvånande. De skillnader som finns mellan olika typer av föreningar förändras också i liten utsträckning över tid.

Fler föreningar upplever sina förutsättningar att bedriva kärnverksamhet som goda

Uppföljningen pekar mot en ökning av andelen föreningar som uppger att de har ekonomiska förutsättningar att bedriva sin kärnverksamhet. I tidigare års undersökningar uppgav ungefär sju av tio föreningar att de instämmer i detta. År 2018 ökade andelen till nio av tio föreningar.

Våra fördjupade analyser visar att föreningar utan anställda i högre utsträckning upplever att de haft ekonomiska förutsättningar att bedriva kärnverksamhet än föreningar med anställda. Skillnaden finns vid samtliga undersökningstillfällen och den är stabil över tid. Det skulle kunna bero på att föreningar som har anställda kan uppleva en viss osäkerhet över de ekonomiska förutsättningarna då de kan vara beroende av finansiering för till exempel anställdas löner och lokaler. Föreningarna påverkas då i större utsträckning av tillgänglighet till olika bidrag och långsiktigheten i dem.

Bidrag, medlemsavgifter och försäljning fortsätter vara föreningars viktigaste inkomstkällor

Bidrag för att bedriva ordinarie verksamhet, medlemsavgifter och försäljning är de viktigaste inkomstkällorna för de ideella föreningar som ingår i vår studie. Medlemsavgifter har i samtliga undersökningar varit en viktig inkomstkälla och för denna syns inga förändringar över tid. När det gäller de andra två inkomstkällorna går det däremot att se förändringar. Tidigare uppföljningar har visat att andelen som uppgav försäljning som en viktig inkomstkälla ökade över tid fram till 2016 (MUCF 2017). Denna ökning har avstannat och andelen ligger kvar på samma nivå i 2018 års undersökning. Den senaste undersökningen visar istället en ökning i andelen som uppger att bidrag för att bedriva ordinarie verksamhet är en viktig inkomstkälla. Varannan förening uppger att denna form av bidrag hör till deras viktigaste inkomstkälla. Tidigare har drygt en tredjedel av föreningarna uppgett detta.

Vikten av olika inkomstkällor skiljer sig mellan olika typer av föreningar

Vår analys av föreningarnas viktigaste inkomstkällor visar att det finns skillnader mellan olika typer av föreningar. Bland föreningar med många medlemmar är det en något högre andel som uppger att bidrag för att bedriva ordinarie verksamhet är en viktig inkomstkälla jämfört med föreningar med få medlemmar. Skillnaden är stabil över tid. Det är även en större andel bland föreningar med anställda som uppger bidrag för ordinarie verksamhet som en viktig inkomstkälla. Skillnaden finns under hela perioden och den ökar något mellan 2016 och

2018. Detta kan peka mot en trend att bidrag för ordinarie verksamhet blir allt viktigare för föreningar med anställda jämfört med föreningar utan anställda.

En analys av de andra två viktiga inkomstkällorna visar delvis på andra mönster. I samtliga undersökningar uppger en större andel föreningar med många medlemmar att medlemsavgifter är en viktig inkomstkälla. Skillnaden är stabil över tid. Medlemsavgifter är också en viktigare inkomstkälla för föreningar utan anställda jämfört med föreningar med anställda. Även denna skillnad är stabil över tid.

Den senaste undersökningen pekar mot att en ökad andel idrottsföreningar uppger samtliga inkomstkällor som viktiga. Motsvarande utveckling går inte att se för kulturföreningar eller intresseorganisationer.

Ingen uppgång i föreningars uppdragsverksamhet

Uppföljningen visar att det inte skett någon förändring av andelen föreningar som uppger att de bedriver hälften eller mer av sin verksamhet på uppdrag av offentliga aktörer över tid. Runt 16 procent uppger detta. Dock har andelen som uppger att de bedriver lite eller mer verksamhet på uppdrag av offentliga aktörer minskat mellan 2016 och 2018, från att ha ökat mellan 2012 och 2014. Resultaten är intressanta mot bakgrund av att det finns en politisk målsättning att stimulera det civila samhället till att delta i offentliga upphandlingar och att en rad insatser gjorts för att främja en sådan utveckling. Till exempel genom reserverat deltagande i upphandlingar, sänkta tröskelvärden och informationsinsatser (SOU 2019:56; Skr 2017/18:246).

Vid samtliga undersökningstillfällen är det en högre andel föreningar som uppger att de bedriver verksamhet på uppdrag av kommunala aktörer jämfört med regionala och statliga. Det är också en högre andel föreningar med anställda som bedriver uppdragsverksamhet jämfört med föreningar utan anställda. När det gäller uppdrag på statlig nivå visar resultaten att skillnaden mellan föreningar med och utan anställda ökar över tid. Detta kan antas bero på att uppdragsverksamhet på statlig nivå är mer omfattande och formaliserat vilket i sin tur kräver mer resurser av föreningarna.

Fler föreningar har kontakt med offentliga aktörer

Uppföljningen visar att andelen föreningar som uppger att de har kontakt med offentliga företrädare ökar. Det är under hela perioden fler föreningar som uppger att de har någon form av kontakter med offentliga företrädare på kommunal nivå jämfört med regional eller statlig nivå. På den kommunala nivån går det även att se en trend av ökade kontakter över tid.

Det finns skillnader mellan olika typer av föreningar. Föreningar med anställda uppger i större utsträckning än föreningar utan anställda att de har kontakter med offentliga företrädare. Skillnaden är stabil över tid. Nästa kapitel visar på förklaringar till att föreningar med anställda har mer kontakter. Föreningar med många medlemmar uppger i större utsträckning att de har kontakter jämfört med föreningar med få medlemmar. Skillnaden minskar dock över tid i takt med att en ökad andel föreningar med få medlemmar uppger att de har kontakt med offentliga företrädare.

Av de föreningstyper vi undersöker är det vanligast bland idrottsföreningar att ha kontakt med offentliga aktörer. Resultaten pekar mot att de har kontakter med det offentliga i ökad utsträckning.

Uppföljning av principerna

Uppföljningen belyser aspekter av föreningars villkor som relaterar till principerna självständighet och oberoende, dialog, kvalitet och långsiktighet.⁶ Sammanfattningsvis pekar resultaten från uppföljningen mot att ideella föreningar har ganska goda förutsättningar utifrån principerna för civilsamhällespolitiken. Samtidigt finns det inom vissa områden utrymme för förbättring.

Det bör finnas goda möjligheter för många ideella föreningar att upprätthålla en hög grad av självständighet och oberoende. **Principen om självständighet och oberoende** anger att det civila samhället ska ha möjlighet att bedriva verksamhet utan obefogad kontroll eller inblandning av stat, region eller kommun. Det är också viktigt att det finns en balans mellan olika inkomstkällor. Ett beroende av offentliga medel för att existera kan påverka det civila samhällets oberoende. Det finns framförallt tre aspekter av uppföljningens resultat som kan ses som en indikation på självständighet och oberoende.

- Medlemsavgifter är vid samtliga undersökningstillfällen en av föreningarnas viktigaste inkomstkällor och andelen som uppger detta är stabil över tid. Detta är positivt eftersom finansiering av verksamhet genom medlemsavgifter är en form av egenfinansiering. Det kan antas minska behovet av offentliga medel samt ge en stabil grund för självständighet.
- Bidrag för att bedriva ordinarie verksamhet är också en inkomstkälla som uppges vara viktig. Detta är en form av bidrag som innebär en låg grad av styrning av föreningars verksamhet och möjliggör basverksamhet, jämfört med exempelvis projektbidrag.
- Ungefär en sjättedel av föreningarna uppger att de bedriver hälften eller mer av deras verksamhet på uppdrag av offentliga aktörer och det har inte förändrats över tid. Det indikerar att få föreningar bör vara beroende av uppdragsverksamhet för att finansiera sin verksamhet.

Uppföljningens resultat visar att en stor andel av föreningarna har någon form av kontakt med offentliga företrädare. Här finns också en uppåtgående trend i form av att en ökad andel föreningar uppger att de har kontakt med offentliga företrädare över tid. Detta kan ses som positivt mot bakgrund av **principen om dialog** som innebär att civilsamhällets organisationer ska ha möjlighet att föra dialog med offentliga företrädare. Den ska bland annat bidra till att skapa ömsesidig förståelse och förtroende.

Samtidigt bör uppföljningens resultat tolkas med försiktighet eftersom det som undersöks är ett sammanslaget mått på kontakt som inkluderar en rad former av kontakt. Det handlar om alltifrån kontakt med handläggare i samband med bidragsansökan till deltagande i olika former av råd. Tidigare rapporter från myndigheten (MUCF 2017; MUCF 2019a) visar att den vanligaste formen av kontakt rör bidragsansökan. Det behöver då inte röra sig om dialog i dess egentliga bemärkelse.

När det gäller dialog finns det också anledning att lyfta att det under perioden finns skillnader mellan olika typer av föreningar. Både föreningar

⁶ Övriga principer – öppenhet och insyn samt mångfald – följs inte upp i denna del eftersom de enkätfrågor som undersöks i uppföljningen över tid inte ger relevant underlag i relation till dessa.

med anställda och föreningar med många medlemmar har i högre utsträckning kontakt med offentliga företrädare. Detta skulle kunna ses som en indikation på att inte alla föreningar har samma förutsättningar att delta i dialog. Det blir också viktigt mot bakgrund att alla människor är beroende av offentliga beslut och att de själva eller genom sina intresseorganisationer ska kunna lyfta frågor (prop. 2009/10:55). Det är förståeligt att kontakter sker i olika utsträckning utifrån föreningarnas resurser, men det kan vara problematiskt om man vill nå ut brett med dialog till hela det civila samhället. Mot bakgrund av detta kan det finnas anledning att skapa former för dialog som är anpassade för olika föreningars villkor.

Uppföljningen visar att andelen ideella föreningar som utför en större del av sin verksamhet på uppdrag av det offentliga är mer eller mindre oförändrad under perioden. Detta kan ses som en indikation på att det i relation till **principen om kvalitet** finns utrymme för förbättring. Principen betyder bland annat att det finns ett värde i att civilsamhällets aktörer är utförare av välfärdstjänster genom upphandlingar och andra former av uppdragsverksamhet. Under de senaste åren har det funnits en politisk ambition om att underlätta för idéburna aktörer i välfärden. Mot bakgrund av detta skulle det kunna ses som problematiskt att andelen föreningar som bedriver uppdragsverksamhet inte ökat under perioden. Samtidigt ingår merparten av de föreningar som deltagit i MUCF:s enkätundersökningar inte i målgruppen för de satsningar som gjorts de senaste åren.

Uppföljningen över tid indikerar en god uppfyllnad av **principen om långsiktighet**. Principen innebär att det civila samhället ska ha goda, stabila och långsiktiga förutsättningar för sin existens. Det faktum att vi i samtliga undersökningar kan se att en hög andel av föreningarna – och en växande andel utifrån den senaste undersökningen – bedömer sig ha förutsättningar att bedriva kärnverksamhet, tyder på att långsiktiga förutsättningar att bedriva kärnverksamhet finns.

Även det faktum att bidrag för att bedriva ordinarie verksamhet är den form av bidrag som högst andel föreningar uppger som en viktig inkomstkälla kan ses som positivt utifrån principen om långsiktighet. Detta eftersom denna form av bidrag, jämfört med till exempel projektbidrag, är förknippat med större långsiktighet och ger föreningar förutsättningar att bedriva basverksamhet. Samtidigt vet vi sedan tidigare undersökningar att en stor andel av de ideella föreningarna anser att bidragssystemet försvårar långsiktig planering (MUCF 2019a). Detta är en problematik som också lyfts i rapportens andra delstudie.

En fördjupad uppföljning

I det här kapitlet analyseras ideella föreningars varierande villkor utifrån intervjuer som MUCF låtit genomföra med ett tjugotal föreningar. Undersökningen omfattar föreningar av olika storlek och med skilda verksamhetsområden. Dessa har valts ut utifrån en ambition om att i största möjliga utsträckning spegla mångfalden i föreningars förutsättningar och villkor. Syftet är att nå fördjupad förståelse för vilka aspekter som påverkar civilsamhällets villkor och hur dessa upplevs. Undersökningens upplägg innebär att det inte är möjligt att generalisera resultaten till det civila samhället som helhet. Ambitionen är istället att använda resultaten för att identifiera skillnader i förutsättningar och villkor samt problem- och förbättringsområden. I kapitlet återfinns citat som speglar de resonemang som förs i texten. I anslutning till dessa presenterar vi inriktning på den förening vars företrädare citeras.

Kapitlet inleds med ett avsnitt som mer övergripande diskuterar hur de ideella föreningarna upplever sina förutsättningar att bedriva verksamhet. Därefter följer avsnitt som diskuterar hur föreningarna upplever förutsättningarna att bedriva verksamhet med offentliga bidrag och förutsättningarna att bedriva uppdragsverksamhet av olika slag för offentliga aktörer. Dessa följs av avsnitt som diskuterar hur föreningarna upplever sin självständighet och oberoende samt förutsättningarna för dialog och öppenhet med offentliga aktörer. Avslutningsvis dras slutsatser och dessa relateras till målet för den statliga civilsamhällespolitiken och de sex principer denna vilar på.

Verksamhetens förutsättningar

I detta avsnitt beskrivs hur de intervjuade organisationerna upplever de generella förutsättningarna för sina verksamheter. Vi analyserar hur föreningarnas förutsättningar att bedriva verksamhet påverkas av intresset för medlemskap och ideellt engagemang, behov och tillgång till finansiering, tillgång till lokaler samt om föreningen har anställda eller inte. Förutsättningarna varierar beroende på vilken verksamhet de bedriver, deras storlek samt i vilken kommun och region som de är verksamma i. Förutsättningarna varierar även beroende på om organisationen har tillgång till lokaler, egna ekonomiska medel eller intäkter från egen verksamhet. Dessutom varierar förutsättningarna beroende på vilka former av bidrag de har möjlighet att söka. Andra faktorer som påverkar organisationernas förutsättningar är vilka resurser som deras medlemmar och aktiva besitter samt vilka kontakter de har med olika aktörer i offentlig sektor, näringslivet och det omgivande samhället.

Intresse och engagemang är en viktig förutsättning

En grundläggande förutsättning för att bedriva verksamhet som lyfts i många intervjuer är att det finns ett intresse för föreningens verksamhet. Det handlar dels om ett intresse av att bli medlem och delta i olika former av verksamhet, dels om ett intresse för olika förtroendeuppdrag och ideellt engagemang. Behovet av medlemmar och ideellt engagerade skiljer sig mellan olika föreningar beroende på vilken typ av verksamhet som bedrivs. En del föreningar drivs i

huvudsak av och för medlemmar. För dessa är människors intresse för verksamheten avgörande. Andra föreningar har verksamhet som till stor del drivs av anställda och är riktade mot olika externa målgrupper. För dessa kan viljan till ideellt engagemang vara mindre avgörande.

Föreningarna beskriver skiftande förutsättningar att rekrytera och behålla både medlemmar och personer som arbetar ideellt i verksamheten. Vissa organisationer beskriver en verksamhet som under lång tid sett relativt likadan ut, där medlemmarnas sociala behov kommer i första hand och medlemmarna i stor utsträckning finns kvar och åldras i organisationen. Förväntningarna på att rekrytera nya medlemmar, eller medlemmar i andra ålderskategorier, är förhållandevis låga. För andra organisationer är det viktigare att nyrekrytera för att klara av att bibehålla eller utöka den verksamhet som bedrivs.

En del föreningar beskriver att de har goda möjligheter att locka aktiva och ledare och att den verksamhet och de utbildningar som organisationen erbjuder upplevs vara attraktiva. Andra föreningar uttrycker utmaningar kopplat till engagemanget. För en del handlar det om generella svårigheter att rekrytera nya medlemmar och personer som vill arbeta ideellt. Vissa av de intervjuade uppger däremot att det generellt finns ett stort intresse för organisationen, men att de som är intresserade främst tillhör de grupper som redan är aktiva i organisationen. För dessa handlar det snarare om svårigheter att nå ut till nya grupper. En intervju-person beskriver att de skulle behöva ha tillgång till andra kanaler än de har idag för att lyckas rekrytera medlemmar även från underrepresenterade grupper. Andra föreningar upplever att det främst är äldre som är engagerade och att föreningen står inför en generationsväxling. För dessa består utmaningen i att engagera ungdomar som medlemmar och till förtroendeposter.

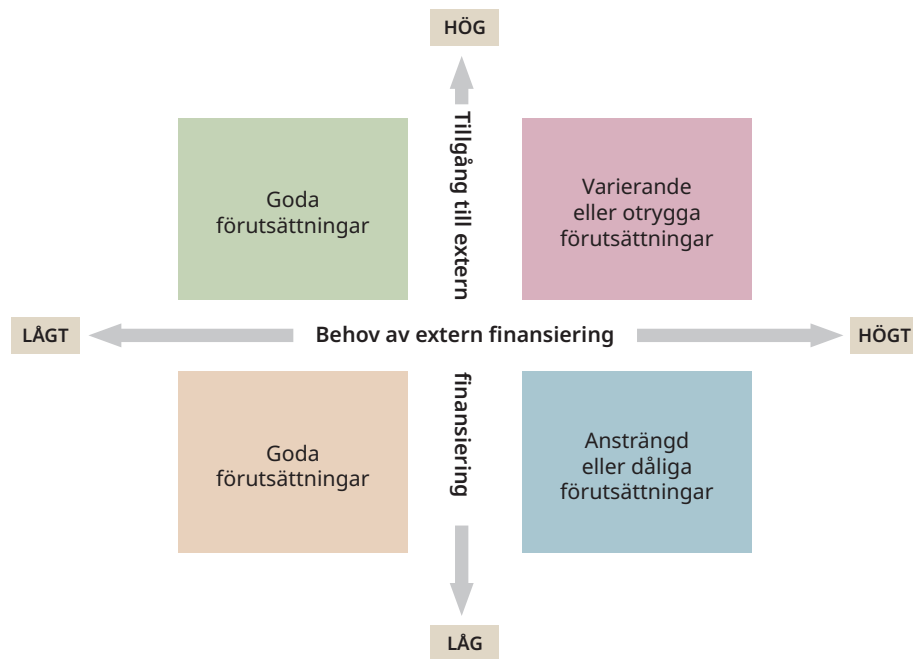
Det vi går bet på det är att vi har ambitioner att vända oss mer till personer som inte är vana att komma ut i skog och mark, till exempel för att de är funktionshindrade eller för att de kommer från länder där man inte är ute i skog och mark. Om vi kunde få hjälp med det, att nå nya grupper som skulle vilja komma ut mer i naturen så skulle det ju bli lättare.

Förening med inriktning fritidsintresse eller hobby

Goda förutsättningar vid litet behov av extern finansiering

De intervjuade organisationerna har olika ekonomiska förutsättningar för sina verksamheter. Bland föreningarna återfinns alltifrån en större väletablerad kulturaktör med anställda till små föreningar som samlas kring en gemensam hobby. En del organisationer uppger att de har olika typer av egna intäkter, däribland biljettintäkter och deltagaravgifter. Andra beskriver en situation där verksamheten till största del finansieras av bidrag från olika offentliga aktörer. Föreningarnas behov av och tillgång till ekonomisk finansiering av verksamheten präglar deras upplevelse av sina förutsättningar.

Figur 3.1 illustrerar organisationernas varierande ekonomiska förutsättningar utifrån behov och tillgång till extern finansiering. Den synliggör att förutsättningarna generellt upplevs vara goda av de organisationer som har ett lågt behov av extern finansiering, medan förutsättningarna är mer varierande bland organisationer med ett större behov av extern finansiering.

Figur 3.1 Organisationernas varierande ekonomiska förutsättningar utifrån behov och tillgång till extern finansiering.

Föreningarna i studien som har litet eller inget behov av extern finansiering genom offentliga bidrag uttrycker i hög utsträckning att de upplever goda förutsättningar att bedriva verksamhet. Det handlar ofta om organisationer som har låga löpande kostnader och som främst driver sina verksamheter med hjälp av ideellt arbete. I en del fall har organisationer även tillgång till eget kapital eller bedriver en verksamhet som genererar intäkter. Dessa upplever en trygghet och frihet i sin situation eftersom de har en ekonomisk buffert att falla tillbaka på om behov skulle uppstå av finansiering till någon ny idé eller verksamhet.

De organisationer vars verksamhet kräver en större ekonomi på grund av högre löpande kostnader, utan att samtidigt själva ha kontroll över sin tillgång till finansiering, upplever att de ekonomiska förutsättningarna att bedriva verksamheten är sämre. Det handlar om organisationer som i stor utsträckning är beroende av bidrag från externa aktörer, vanligen från den offentliga sektorn, för att finansiera verksamheten. Flera organisationer uttrycker en frustration över att det inte finns möjlighet att söka bidrag för att finansiera basverksamhet. Flera upplever också att de ekonomiska förutsättningarna för verksamheten är osäkra eftersom de flesta bidrag bara beviljas för ett år i taget.

”

Vi är fria att göra precis det vi vill, vi har ett litet kapital som vi har byggt upp över en lång tid. [...] Förutsättningarna är goda, men vi har inga ambitioner utöver det vi vill göra. Vi vill inte förändra världen, vi vill inte påverka kulturpolitiken eller bedriva ungdomsverksamhet. Vi vill spela teater, så vi går plus minus noll och är nöjda med det.

Kulturförening

Det är ju specifika pengar som vi sökt till en specifik verksamhet, det blir inte för basverksamheten och det är det vi behöver för att få en rullande verksamhet. Det är ju ettårs-pengar och vi sitter varje år och behöver varsla inför varje nytt år. Vi vet ju inte, vi kan inte planera någon verksamhet innan vi får veta det. Vi behöver bygga upp någon buffert så vi inte behöver varsla personalen i december varje år, men det är svårt.

Intresseorganisation

En del av de intervjuade organisationerna har beviljats bidrag som gör det möjligt att bedriva den verksamhet de vill. Några vet redan nu att de inte kommer att få finansiering nästa år och funderar på hur de ska lösa situationen. En förändrad ekonomisk situation kan bland annat leda till att organisationernas aktiva medlemmar i vissa fall får ta över sådant arbete som tidigare sköttes av organisationens anställda. I nästa delkapitel utvecklas diskussionen om de ekonomiska förutsättningarna utifrån offentlig finansiering. Bland annat diskuteras skillnader mellan olika typer av offentliga bidrag och av vilka anledningar dessa kan upplevas vara en osäker och krävande finansieringsform.

Subventionerade lokaler skapar goda förutsättningar

Föreningars behov av lokaler ser olika ut. En del har behov av permanenta lokaler för att kunna bedriva sin verksamhet medan andra har mer tillfälliga behov och kan hyra in sig hos andra. Behoven skiljer sig också åt beroende på om det är en lokal som ska nyttjas för idrotts- eller kulturverksamhet eller användas som kontor. I våra intervjuer framgår att tillgång till (ändamålsenliga) lokaler för många föreningar upplevs vara en viktig förutsättning för att bedriva verksamhet. Flera föreningar berättar också att ändrade förutsättningar gällande lokaler för deras del lett till försämrade förutsättningar. Ett exempel är en idrottsförening som uppger att svårigheter att hitta ändamålsenliga lokaler som de har råd med efter en stor hyreshöjning gjort att deras förutsättningar att bedriva verksamhet kraftigt försämrats.

Det som gjorde att vi växte så mycket var att vi kunde utveckla verksamheten hela tiden och kunde ta vara på alla medlemmarnas driv, men så är det inte längre, nu är det bara fokus på hur vi ska kunna få en lokal att vara i om två år. Ja, vi kunde inte göra något då, vi fick besked först i november/december om att vi skulle kunna driva verksamheten i två år till. Det var en anonym donation som gjorde att vi kunde driva föreningen vidare (för att betala vår del av hyran). Ingen ville köpa årskort eller medlemskort när vi inte visste om vi kunde fortsätta med verksamheten. Man orkar inte riktigt då. Vi drog ned på väldigt mycket verksamhet på grund av det.

Idrottsförening

För några av de föreningar som intervjuats är lokaler en resurs som tillhandahålls kostnadsfritt eller med subventionering från kommun eller studieförbund. Detta beskrivs av såväl idrotts- och kulturföreningar som olika intresseorganisationer. Föreningar som har tillgång till subventionerade lokaler verkar ha ett minskat behov av att söka andra offentliga bidrag. Långt ifrån alla organisationer får dock offentliga bidrag till sina lokaler. Bland de organisationer som

Vi har egentligen ett i många sammanhang bra förutsättningar. Det är kommunen som är vår samarbetspartner i den bemärkelsen att de har försett oss med lokaler så länge jag kan minnas. Vi har aldrig haft några hyror, vi har haft bra och tillgängliga lokaler.

Intresseorganisation

behöver bekosta sina lokaler själva, har vissa goda möjligheter att hantera detta med egna resurser, enligt de intervjuade. De anger att de hanterar sina lokalkostnader genom exempelvis bidrag från sin riksorganisation, medlemsavgifter eller donationer från medlemmar, näringsliv eller allmänhet.

För andra organisationer är lokaler en kostnad som ökar behovet av offentliga bidrag. Det blir ett särskilt viktigt stöd när förutsättningarna att ha lokaler förändras som exempelvis vid en hyreshöjning.

Det vi behöver, det är ju lokaler och vi får inte lokaler av dem [kommunen], det hittar vi själva och betalar hyra för.

Kulturförening

Anställda innebär möjligheter och risker

Bland organisationerna som intervjuats återfinns alltifrån mindre organisationer vars verksamhet uteslutande bygger på oavlönat ideellt arbete till större organisationer med många anställda. Viljan och möjligheten att ha anställda påverkas av en rad faktorer, däribland organisationens storlek, ekonomi och inriktning på verksamheten. Flera organisationer uttrycker att anställda skapar bättre förutsättningar för att söka offentliga bidrag och upprätthålla dialog med offentliga aktörer. Anställda ger exempelvis en organisation bättre förutsättningar att hantera ansökningar och administration av bidrag. Samtidigt kan anställda i verksamheten skapa stress och osäkerhet för både en organisation och dess anställda. Detta gäller i synnerhet för organisationer som finansierar anställningar med offentliga bidrag. För dessa kan ett sent bidragsbeslut eller ett avslag innebära att anställda behöver sägas upp. För organisationen skapar detta osäkerhet om verksamhetens förutsättningar och försvårar långsiktig planering. De intervjuade organisationerna förhåller sig på olika sätt till vilken arbetsinsats som är möjlig att förvänta sig av ideell arbetskraft jämfört med anställd personal. Vissa ser en gränsdragning mellan ideella arbetare och anställd personal, som det går att ställa högre krav på. I andra organisationer kan förändrade omständigheter, exempelvis efter att bidrag minskas eller avslås eller efter omorganiseringar, leda till att ideella utför arbetsuppgifter som tidigare låg på anställd personal.

De senaste tre åren har det varit ganska goda förutsättningar, då har vi har ett treårigt stöd från [regionen] och det har gjort att vi kunnat ha en långsiktig planering, att jag kunnat ha min tjänst och jag har kunnat lägga tid på kontakter med sponsorer, att göra bidragsansökningar, etc. Sedan årsskiftet är det stödet slut, så nu börjar vi att ta oss an utmaningarna att få vidare stöd och fortsätta verksamheten på andra sätt.

Kulturförening

I en del fall ses detta inte heller som ett problem. En förening berättar att en bidragande orsak till att de kan bedriva en omfattande social verksamhet är att den mest drivande medlemmen har sin försörjning tryggad via pensionen. Den kan ägna hela sin tid åt att arbeta för föreningen. Respondenten beskriver sitt engagemang som ett oavlönat heltidsarbete, vilket också är förutsättningen för att föreningen ska kunna erbjuda den mängd av öppen verksamhet, föreläsningar och studieresor som den gör.

Sammanfattning

- Föreningarna beskriver olika förutsättningar att rekrytera och behålla medlemmar och ledare i verksamheten. I en del fall ser föreningar utmaningar kopplat till att engagera unga i etablerade organisationer. Även i organisationer som generellt upplever att deras verksamhet är attraktiv för nya medlemmar, kan rekryteringen av underrepresenterade grupper vara en utmaning.
- Många föreningar med små kostnader för att driva verksamhet uppger goda förutsättningar. Bland föreningar med större behov av finansiering finns både de som upplever att de har sämre och bättre förutsättningar. Flera föreningar uttrycker att deras förutsättningar är mindre goda eftersom de saknar möjlighet att finansiera sin kärnverksamhet.
- De föreningar som får stöd till lokaler på olika sätt är nöjda med detta, men när förutsättningar förändras kan det skapa problem.
- För vissa föreningar kan anställda vara en förutsättning för föreningens verksamhet. Anställda innebär också bättre förutsättningar att söka och administrera bidrag. Att ha anställda kan dock skapa osäkerhet om föreningen inte har egna intäkter och är beroende av extern finansiering, i synnerhet om denna består av mer kortsiktiga former av bidrag.

Finansiering av verksamhet med offentliga bidrag

I detta avsnitt beskrivs hur de intervjuade organisationerna upplever förutsättningarna att finansiera och driva verksamhet med olika typer av bidrag från offentliga aktörer. Offentlig finansiering och regelverk som rör denna har stor betydelse för organisationernas förutsättningar. I intervjuerna framkommer en rad aspekter av offentlig bidragsgivning som uppfattas som problematiska av föreningarna. Det rör sig om krav och kriterier, ansökningsförfarande samt former och omfattning av bidrag.

De föreningar som intervjuats har erfarenhet av olika typer av bidrag. Det finns en stor mängd av offentliga bidragsgivare och bidragsformer som kan komma ifråga att söka för organisationer beroende på vilken nivå (lokal, regional eller nationell) och sektor som organisationen är verksam inom. De flesta föreningar som vi intervjuat uppger att de har någon form av bidrag.

Olika behov av och tillgång till bidrag

Den bild som framträder i våra intervjuer är att både organisationernas behov av bidrag och tillgång till sökbara medel ser väldigt olika ut. En del av föreningarna

Eftersom vi har en hyfsat god ekonomi i vår förening så tycker vi ju att det blir för mycket admin med bidrag. Vi vill vara ute i skog och mark, admin är tråkigt.

Förening med inriktning fritidsintresse eller hobby

uppges i intervjuerna att de inte har några bidrag. För några av dessa handlar detta i första hand om att de inte upplever ett behov av bidrag medan det för andra handlar om att det inte upplevs finnas bidrag att söka. Bland de föreningar som uppges att de inte har behov av bidrag finns bland annat en förening som bedriver friluftsvksamhet i mindre skala på lokal nivå. De uppges att de har få kostnader och goda möjligheter att finansiera sin verksamhet med medlems- och deltagaravgifter. För dem upplevs det inte vara värt besväret att söka bidrag.

Andra föreningar uppges att de har behov av stöd men att det inte finns några bidrag för den typ av verksamhet de bedriver. Detta gäller exempelvis för två frikyrkoförsamlingar som intervjuats. Ytterligare ett exempel är en regionalt verksam organisation i glesbygd. För denna upplevs tillgången till finansiering vara ett problem som väsentligt påverkar deras förmåga att bedriva verksamhet.

För andra föreningar handlar tillgången till offentlig finansiering om i vilken skala de vill och kan bedriva verksamhet. Detta vittnar exempelvis en organisation med social inriktning om. Företrädaren för denna organisation uppges att de ser stora behov i samhället och att de upplever en frustration över att inte kunna expandera sin verksamhet för att fylla dessa.

Krävande ansökningsförfaranden

I flera intervjuer framkommer att föreningar upplever att det är krångligt och tidskrävande att söka olika former av bidrag. Sådana synpunkter framförs av alltifrån små lokalt verksamma föreningar som söker kommunalt stöd till större föreningar som söker projektbidrag hos olika statliga myndigheter.

Bland de som intervjuats finns det några organisationer som uppges att de valt att avstå från att söka bidrag. En organisation uppges att de inte söker medel som de vet att de har goda chanser att få eftersom det kräver så mycket administration att de inte anser att det är värt pengarna. Denna förening gör avvägningen att de hellre ägnar sig åt sin kärnverksamhet i mindre skala än att expandera och utveckla verksamheten till priset av ökad administration och svårhanterliga ansökningsförfaranden. Ansökningsförfaranden och administration är inte ett lika stort problem för större organisationer. Även organisationer som har möjlighet att ägna tid och resurser åt ansökningar kan dock uppleva att

Ja, resursbrist kan man väl enkelt beskriva det som. Det tillförs ju inte de resurser som är nödvändiga för att kunna bedriva en bra verksamhet. Då fastnar man i projektverksamhet. Det speglar ju bara hur mycket vi skulle behöva göra. Verksamhetsbidrag är jättesvårt att få tag i.

Intresseorganisation

Man kan också höra från det offentliga att en förening inte kan växa hur mycket som helst. Som att det ska vara något rättvisetänkande.

Förening med social inriktning

Föreningen drivs på ideell basis och förutsättningarna för kommunalt stöd är små, eller fordrar ett merarbete som det inte finns utrymme för /.../Vi har ett antal personer som är över 65 år och det skulle vi kunna få bidrag för, men det blir så mycket administration så det är inte värt pengarna. Lite tycker jag att när det är så här billigt så får man betala själva. Vi har undersökt möjligheterna, man skulle kunna bilda studiecirkel, man kan göra allt möjligt, men det kräver administration.

Förening med inriktning fritidsintresse eller hobby

ansökningsförfaranden är ett problem. Detta eftersom de tar resurser i anspråk som annars hade kunnat ägnas åt annat och utfallet är osäkert. Till exempel beskriver en förening frustration över att de inte vet om arbetet kommer ”löna sig” och om föreningen kan få bidraget.

Bristande möjligheter att finansiera kärnverksamhet

Bland de organisationer vi intervjuat återfinns många som upplever sina förutsättningar som goda. En del uppger att de har låga kostnader i verksamheten och i stort sett kan finansiera denna med hjälp av medlems- och deltagaravgifter. Andra uppger att de har inkomstkällor i form av intäkter från eget kapital eller bidrag från stiftelser och sponsorer. Flera organisationer uppger dock att de har en ansträngd ekonomisk situation och att de har otillräckliga resurser för själva kärnverksamheten.

Organisationerna måste på olika sätt hantera problematiken kring grundfinansiering. Flera intervjuade vittnar om att det finns möjlighet för dem att söka medel för att genomföra olika former av projekt. De uppger dock att det inte är detta de i första hand efterfrågar utan resurser som gör det möjligt att bedriva sin kärnverksamhet. Detta framförs exempelvis av en regional paraplyorganisation, som inte har några medlemsintäkter. Liknande åsikter framförs av en kulturförening vars treåriga regionala utvecklingsstöd inom kort kommer att upphöra. Denna organisation har haft en heltidsanställd person. Det har inte bara skapat en bättre och mer stabil verksamhet utan också gjort det möjligt att lägga arbetstid och resurser på att söka fler och till verksamheten bättre lämpade bidrag. Det framhålls

Vi har sökt massa stöd tex från [statlig myndighet] och [statlig myndighet], men det är ju specifika stöd, till specifika projekt, vi behöver verksamhetsbidrag. Man blir väldigt låst till en viss verksamhet.

Intresseorganisation

Det är en ständig jakt på finansiering, vilket i sin tur tar bort mycket av det man skulle kunna göra av andra bra saker, då inte grundfinansieringen finns.

Intresseorganisation

Man behöver komma bort från projektifieringen. Det är den ordinarie verksamheten som är det svåraste att få pengar till. Om man kan få långsiktiga stöd på 2-3 år, det gör jättestor skillnad. Då kan vi jobba långsiktigt och strategiskt för att kunna bygga en hållbar organisation.

Kulturförening

som en strategisk fråga för organisationen. Även större organisationer som har sin grundfinansiering tryggad uttrycker liknande tankar. Ett exempel är en företrädare för en större och väletablerad kulturförening med relativt hög andel egna intäkter och flera offentliga finansiärer. De menar att ett skifte till finansiering med kontinuerliga verksamhetsbidrag skulle innebära en stor villkorsförbättring för deras verksamhet.

Långa handläggningstider och sena besked skapar problem

En annan problematik som lyfts av flera föreningar vi intervjuat är att det ofta tar lång tid för offentliga aktörer att handlägga ansökningar om bidrag och att besked om beviljade medel ofta kommer sent. En anhörigförening med god ekonomi i en storstad har behövt anpassa sin planering efter de olika bidragens villkor vad gäller handläggningstider och anslagsbesked. En liknande bild ges av verksamhetschefen på en riksorganisation med inriktning på hälsa. Hen menar att bidragsbeslut ofta lämnas i början av det verksamhetsår som bidraget gäller, vilket gör det svårt skapa en hållbar organisation och ha en långsiktig planering. Långa handläggningstider och sena besked ökar ovissheten och otryggheten hos både volontärer och anställda. Det riskerar att begränsa medlemmars och andras engagemang i organisationen. Konsekvenserna kan därmed bli kännbara inte enbart för den verksamhet som det sökta bidraget avser, utan också för den ordinarie verksamheten på både kort och lång sikt. Flera av de föreningar som intervjuats efterfrågar i linje med detta bidrag som sträcker sig längre än ett verksamhetsår för att underlätta långsiktig planering och bemanning.

Det som är lite komplicerat med det statliga bidraget är att handläggningen tar lång tid. Bidrag för 2020 sökte vi i september förra året och vi har fortfarande inte [i januari] fått besked om vi får bidraget. Vi förmodar att vi får ett lägre bidrag än det vi sökt om, vilket gör att vi måste göra en reviderad budget och lämna in i februari och då är vi redan en bit in i verksamhetsåret.

Intresseorganisation

En del upplever att krav och kriterier för offentliga bidrag är förlegade

De krav och kriterier som ställs upp för att få bidrag är avgörande för vilka civilsamhällesaktörer som har möjlighet att söka och ta del av offentlig finansiering. Dessa skiljer sig dels mellan olika typer av bidrag, dels mellan olika bidragsgivare. Detta innebär att möjligheten för föreningar att kvalificera sig för offentliga bidrag skiljer sig åt.

Bland de föreningar som intervjuats är det flera som uttrycker kritik mot att krav och kriterier för offentliga bidrag missgynnar deras förening. Ett exempel är en religiös församling som uppger att de haft svårt att uppfylla både krav på medlemsavgifter (eftersom de inte vill ta ut några sådana) och tillgänglighet (eftersom de inte vill hyra ut sina lokaler till arrangemang där det serveras alkohol).

Några föreningar uttrycker också att de anser att regelverk är förlegade och anpassade utifrån en organisationsstruktur som en del civilsamhällesaktörer inte passar in i. En förening menar exempelvis att de missgynnas av att antalet medlemmar utgör basen för vissa anslag. Andra föreningar menar att kraven för

Vi har drygt 2000 medlemmar, men vi når ut till betydligt fler personer. Vår verksamhet når mycket fler personer än våra medlemmar. [...] När man kollar på offentliga bidrag så är det mycket stort fokus på antal medlemmar och hur många lokala föreningar och styrelser man har, eller så är det projektbidrag. Det är väldigt ensidigt och speglar inte vår situation och verksamhet och heller inte verkligheten för andra organisationer som vi samverkar med. [...] Ideella sektorn är i förändring, vi har personer som är mycket engagerade i föreningen som ändå inte vill vara medlemmar.

Förening med social inriktning

att få regionala bidrag är väldigt strikta och utgår från att alla organisationer ska vara uppbyggda på samma sätt. En regionalt verksam paraplyorganisation berättar exempelvis att det i deras region endast är länsorganisationer kopplade till ett riksförbund som kan få regionalt stöd. En annan förening upplever att de missgynnas av att regionala organisationsbidrag bygger på distriktsorganisationer med lokala föreningar.

Sammanfattning

- De intervjuade föreningarna uppger olika behov av stöd från offentliga aktörer. Föreningar som inte har bidrag vill antingen inte ha det eller anser att det inte finns några bidrag för dem att söka. Några föreningar upplever att de inte har resurser för att bedriva kärnverksamhet och efterlyser förstärkta bidrag.
- Många föreningar upplever att det är krångligt och tidskrävande att söka olika former av bidrag. Andra menar att bidragshandling kan konkurrera med den ordinarie verksamheten.
- Många föreningar anser att långa handläggningstider och sena besked om bidrag försvårar deras verksamhetsplanering och bemanning.
- Flera föreningar upplever att krav och kriterier för offentliga bidrag missgynnar deras förening. I en del fall menar föreningarna att kriterier inte speglar förändringar i civilsamhället.

För oss är det lätt att bedriva verksamhet på många platser, men det är svårt och blir stelbent att behöva ha styrelser och föreningar på alla platser. Det finns ett behov att göra om bidragen när strukturen i föreningslivet förändras. Det har vi fått med oss [regionen] i, men det tar tid och det gör ju att vi funderar på om vi ska ändå anpassa vår verksamhet till hur bidragsmodellerna ser ut nu. Man kan inte ändra det hur som helst, för då blir det ju andra föreningar som inte längre passar in i de modellerna. Civilsamhällets strukturer ändras ju med tiden.

Kulturförening

Uppdragsverksamhet

I detta avsnitt beskrivs de intervjuade organisationernas erfarenheter av uppdragsverksamhet. Ideella föreningar kan bedriva olika typer av verksamhet på uppdrag av offentliga aktörer. Det kan handla om alltifrån skötsel av anläggningar till social verksamhet. Uppdrag varierar sett till vilken ersättning som utgår och hur uppdrag tilldelas. En mindre andel av den uppdragsverksamhet som civilsamhället bedriver är föremål för offentlig upphandling. Endast ett fåtal av de föreningar som intervjuats för vår studie uppger att de bedriver verksamhet mot ersättning, än färre att de har erfarenhet av offentliga upphandlingar. Det handlar i första hand om större föreningar med anställda.

Vanligt att föreningar ställer upp utan att få ersättning

I intervjuerna uppger flera föreningar att de på olika sätt utför tjänster eller bedriver verksamhet för det offentliga räkning. Det handlar ofta om uppdrag i mindre skala. En idrottsförening berättar exempelvis att de bedriver simundervisning mot ersättning. En annan idrottsförening uppger att de ibland visar upp sig på kommunala arrangemang samt genomför aktiviteter i socio-ekonomiskt utsatta områden. Flera föreningar, däribland flera intresseorganisationer, berättar att de delar med sig av sin kunskap på olika sätt. Det kan handla om att föreläsa för kommunanställda, exempelvis om en viss typ av funktionsnedsättning eller sjukdom. Några föreningar berättar även att de genomfört olika typer av projekt för nyanlända. Det är dock vanligt att föreningar berättar att varken föreningen eller dess medlemmar får ersättning för det arbete de lägger ner. Det gäller särskilt för brukar- och intresseorganisationer som uppger att de ofta bjuds in att föreläsa och delta i samråd men att de förutsätts ställa upp gratis.

Offentlig upphandling upplevs vara krångligt

Av våra intervjuer att döma upplever många föreningar att offentliga upphandlingar är svåra. Flera intervjuade föreningar uppger att bristande kunskaper är ett hinder för deltagande i upphandlingsprocesser. Från civilsamhällets sida kan konsekvenserna av bristande kunskap och kompetens bli bristfälliga underlag och anbud, vilket innebär en stor kostnad i tid och resurser. Det kan också handla om att man helt enkelt avstår från att delta i upphandlingar där man annars hade kunnat bidra med kunskaper och kompetenser som samhället behöver. Flera föreningar uttrycker också att upphandling är krångligt och att de inte har de administrativa resurser som krävs för att delta i offentliga upphandlingar. Flera av de föreningar som intervjuats upplever att anställda är en förutsättning för att kunna delta i upphandlingar. Dels för att kunna hantera den administration som krävs, dels för att en förening som uteslutande drivs av ideellt engagemang inte kan garantera att verksamhet levereras.

Ja, utöver kompetens, skulle det behövas direkt hjälp för att ansöka i en upphandling och sen att bedriva en verksamhet enligt de reglerna, det kräver ganska mycket jobb och det är inte något vi har möjlighet till, det är svårt för oss, för vår förening.

Intresseorganisation

Uppdragsverksamhet ses inte som en del av kärnverksamheten

De flesta föreningar som intervjuats uttrycker att det i nuläget inte är aktuellt för deras förening att delta i offentliga upphandlingar eller på annat sätt bedriva verksamhet på uppdrag av det offentliga. Flera föreningar uttrycker att det för deras del inte finns något egenvärde i att bedriva uppdragsverksamhet och att de vill kunna se hur den egna verksamheten gynnas för att detta ska vara intressant för dem. En del av de intervjuade uppger också att det för deras förening skulle kunna vara intressant att bedriva verksamhet på uppdrag om det skulle röra sig om tjänster och verksamhet som ligger nära deras kärnverksamhet. Några av de som intervjuats pekar också på att mer riktade förfrågningar till föreningar skulle vara ett sätt att skapa ökat intresse.

I upphandling är ju risken att ett företag kniper det som har resurser att lägga sig på ett lägre pris. Där är det ju många i civilsamhället som inte lägger in anbud, för att man anser att man inte kan göra verksamhet för den kostnaden. Vi lade in anbud om att drifta ett boende och hospice för hemlösa med beroenden, men det gick då till ett bolag som kom in i [stad], de kom in billigare, men det har ju inte heller gått bra för dem.

Förening med social inriktning

Offentliga aktörer kan göra mer för att underlätta

Det finns olika erfarenheter bland det fåtal föreningar som deltagit i offentliga upphandlingar eller bedrivit verksamhet i denna form. En större förening, verksam inom kulturområdet, uttrycker att de inte ser några större svårigheter för egen del. Företrädaren för denna förening uttrycker att hen kan se vissa fördelar med upphandlingar jämfört med projektbidrag. Detta eftersom det blir mer transparent vad uppdragsgivaren förväntar sig och vad som avgör vem som tilldelas ett uppdrag. Föreningen ser dock att en del krav som ställs av det offentliga, exempelvis på att det ska finnas olika typer av policydokument, kan vara svåra för mindre föreningar att uppfylla. En annan förening, verksam inom det sociala området, är mer kritisk och efterfrågar bättre kunskaper och ökad medvetenhet hos upphandlande myndigheter och upphandlingskriterier som passar för det civila samhället. Samma förening pekar även på att civilsamhällesaktörer ibland avstår från att delta i upphandlingar eftersom de upplever att det inte går att bedriva kvalitativ verksamhet till en kostnad som kan konkurrera med privata aktörers anbud.

Att det offentliga tydligare ska uppmuntra och skapa förutsättningar för civilsamhällets deltagande i upphandlingar efterfrågas också, bland annat av en nationell organisation med inriktning på hälsa. Offentliga upphandlingar är enligt dem en intressant arena som man inte anser sig ha tillträde till, men som man skulle vilja söka upp mer proaktivt om man hade kunskaper och resurser. Detta gör att föreningen är mer reaktiv och går miste om möjligheter att utveckla och expandera verksamheten på ett sätt som skulle vara till gagn för samhället.

Förutom kunskap och resurser lyfter en del föreningar att det offentliga även skulle kunna underlätta genom att i högre utsträckning bjuda in civilsamhället att ta över uppgifter som det offentliga utför idag. En förening upplever en konkurrens mellan det idéburna och det offentliga, där mer hänsyn borde tas till mervärdet av att låta en idéburen utförare driva verksamheten.

Man kan tänka sig att det offentliga skulle kunna vara mer restriktivt med att göra saker som det idéburna själva skulle kunna göra. Vissa sociala insatser som kanske görs bättre av den idéburna sektorn, men i dagsläget så konkurreras de ut av offentliga initiativ.

Kulturförening

Många uttrycker intresse för idéburet offentligt partnerskap (IOP)

En förening som intervjuats har erfarenhet av att delta i ett IOP. Många andra uttrycker dock intresse och flera uppger att de varit i kontakt med offentliga företrädare och fört diskussioner om framtida samverkan. Flera av de som intervjuats uppfattar IOP som en lovande verksamhetsform eftersom den

bygger på samverkan och ömsesidiga åtaganden. IOP upplevs också attraktivt eftersom det innebär en mer långsiktig finansiering av verksamhet. Samtidigt pekar några av de som intervjuats på att deltagande i IOP kräver att föreningen har en del resurser. Dels eftersom det krävs kunskap och resurser för att utforma och administrera ett IOP, dels eftersom det krävs delfinansiering av verksamheten med egna resurser. I enlighet med detta menar en del också att det är en samverkansform som lämpar sig bättre för större och mer väletablerade organisationer. Bland de som intervjuats finns det också föreningar som upplever IOP som intressant men att de inte anser att de har de resurser som krävs för att inleda ett samarbete i denna form.

Idéburet offentligt partnerskap (IOP) är en samarbetsform mellan idéburna och offentliga aktörer. Det kännetecknas bland annat av att det syftar till att uppnå ett gemensamt allmännyttigt mål och att alla parter deltar med resurser. Läs mer i IOP Vägledningen i SOU 2019:56.

med offentliga aktörer. Flera föreningar upplever dock ett svalt intresse hos offentliga aktörer. En förening berättar att de lämnat in ett förslag men att de aldrig fått någon återkoppling. Samma förening upplever även att regionen är ”livrädda” för IOP eftersom de vill äga frågan, i det här fallet psykisk ohälsa, och menar att de inte är intresserade av att släppa in brukare och patienter och ge dem inflytande i verksamheten.

Sammanfattning

- Många föreningar uppger att de saknar kunskap och kompetens för att delta i offentliga upphandlingar.
- Många föreningar uttrycker att det inte är relevant att bedriva uppdragsverksamhet utifrån deras syfte och verksamhet. Några efterlyser mer riktade uppdrag som är anpassade utifrån den verksamhet de redan bedriver.
- Några föreningar upplever att bristande kunskap hos upphandlande offentliga aktörer leder till att civilsamhället missgynnas i offentliga upphandlingar.
- Många föreningar uttrycker intresse för IOP som verksamhetsform. Flera uppger dock att intresset från det offentligas sida är mer svalt.

Det behövs underlag som tar lokal social hänsyn i upphandlingarna och ökad kunskap hos dem som skriver fram underlagen för upphandlingar.

Förening med social inriktning

Vi har varit på en del möten och vi har lämnat förslag på IOP-verksamhet till en kommun, men sen hör de aldrig av sig. De har aldrig tid. De har en dialog och kan sätta check i protokollet och sen blir det inget mer. Men tanken är ju att idén till IOP ska komma från organisationerna.

Intresseorganisation

Självständighet och oberoende

I detta avsnitt redovisas hur de intervjuade organisationerna upplever förutsättningarna för självständighet och oberoende och hur dessa påverkar deras verksamheter. Flertalet av de intervjuade organisationerna anser sig ha goda förutsättningar att bedriva sin verksamhet självständigt och oberoende från staten, kommunen eller regionen. Några föreningar uttrycker dock att de upplever begränsningar som bottnar i deras beroende av stöd från offentliga bidragsgivare.

De flesta föreningar upplever inga begränsningar

De flesta föreningar som intervjuats uppger att de har goda förutsättningar att bedriva sin verksamhet självständigt och oberoende. I intervjuerna resonerar flera föreningar om detta i relation till sitt medlemskap i en riksorganisation (och i något enstaka fall en paraplyorganisation). En förening som inte är en del av en riksorganisation menar att man därför själva styr över sin verksamhet. Många av de som intervjuats tillhör dock föreningar som ingår i en riksorganisation och dessa för ett delvis annorlunda resonemang. För dessa föreningar är utgångspunkten att deras medlemskap i en riksorganisation i viss utsträckning begränsar deras handlingsutrymme. Detta uppfattas dock inte som problematiskt och ses inte som något som äventyrar lokal föreningens möjlighet att styra över sin verksamhet.

I många intervjuer kopplas frågan om självständighet och oberoende samman med hur föreningen upplever sitt ekonomiska oberoende. Ett fåtal föreningar uppger i intervjuerna att deras förutsättningar att bedriva verksamhet självständigt och oberoende är goda med hänvisning till sin ekonomiska situation. Det handlar bland annat om en förening som pekar på att de har ett mindre eget kapital och en förening som pekar på att de har flera former av intäkter och därmed inte är ensidigt beroende av en viss inkomstkälla eller bidragsgivare.

Många av de föreningar som intervjuats upplever dock att de i något avseende är beroende av offentliga bidrag. För merparten av dessa är detta beroende inget som upplevs påverka den verksamhet de bedriver. För många föreningar stannar det med ett konstaterande av att det finns ett beroendeförhållande i det avseendet att verksamheten inte hade kunnat bedrivas eller haft samma förutsättningar utan offentliga medel. Merparten av de vi intervjuat säger att bidragsgivare inte lägger sig i och försöker påverka vad de gör för pengarna. En förening uppger att de i nuläget inte upplever några problem men konstaterar att de kan se ett möjligt hot mot civilsamhällets självständighet och oberoende om bidragsgivare i framtiden väljer att villkora bidrag i högre utsträckning. Några föreningar upplever

Vi har stor självständighet och stort oberoende och det beror på ekonomin. Eftersom vi har ett kapital så är vi fria att välja själva vad vi ska göra och när vi ska göra det.

Kulturförening

Vi har en ganska bred finansiering, den är ganska blandad. Den största finansieringskällan är 25 %. Om man blir för beroende av en källa så kan man bli mindre oberoende, men så är det inte för oss.

Kulturförening

dock att beroendet av offentlig finansiering påverkar deras förutsättningar till att agera självständigt och oberoende på ett negativt sätt. Det rör sig dels om påverkan på hur föreningen organiserar och planerar sin verksamhet, dels om upplevd oro för att på olika sätt uttrycka kritik av bidragsgivare.

En del föreningar anpassar sin verksamhet för att kunna få bidrag

Några enskilda föreningar lyfter i intervjuerna att de upplever att beroendet av offentlig finansiering i viss mån inskränker deras möjligheter att självständigt och oberoende driva verksamhet. Dessa pekar på att även om de själva formellt sett styr över verksamheten och fattar alla beslut så innebär deras bristande förmåga att finansiera verksamheten att de tvingas anpassa sig efter de bidrag som finns att söka. Det handlar exempelvis om en förening som uppger att de genom att söka och beviljas bidrag låser sin verksamhet i en viss riktning som samtidigt stänger för andra möjligheter. Samma förening, som är relativt nystartad, berättar även att de resonerat kring hur de på bästa sätt ska expandera sin verksamhet i regionen utifrån hur regelverket för regionala bidrag ser ut. En annan förening menar att deras möjlighet att agera självständigt i viss mån begränsas av att sena bidragsbesked gör det svårt att planera verksamheten långsiktigt. De upplever även att de begränsas i den meningen att de har svårt att driva verksamhet och agera utifrån de behov föreningen själv identifierar. Detta eftersom de är beroende av projektbidrag för att finansiera verksamhet.

Den tänkte jag länge på inför intervjun, vad man lägger i det begreppet. Å ena sidan kan jag känna att vi gör vår egen verksamhet och bestämmer själva, å andra sidan är vi väldigt beroende av de offentliga bidragen. /.../ Vi kan ju känna att nu har vi det här stödet, då behöver vi göra det här. Då kanske vi ser att det finns en bra möjlighet med ett annat bidrag som vi kan söka, men genom att vi redan har låst verksamheten till det andra bidraget så kan vi inte göra det, fast vi ser andra, bättre möjligheter för verksamheten.

Kulturförening

En del föreningar upplever begränsningar i sina möjligheter att rikta kritik mot bidragsgivare

Andra föreningar vi intervjuat berättar att de i viss mån upplever att beroende av offentlig finansiering skapar begränsningar för deras möjligheter att uttrycka kritik eller bedriva opinionsbildande verksamhet. Ett exempel är en brukarorganisation som upplever att det finns en risk med att inta en kritisk hållning. Föreningen uppger att de själva inte upplevt några negativa konsekvenser av att ha framfört kritik, men de menar ändå att det är en avvägning som behöver göras. Liknande tankar framförs av en förening som bedriver social verksamhet. Denna pekar på att det finns en problematik i att ingå i ett IOP och samtidigt bedriva opinionsbildande verksamhet. Föreningen berättar att de har erfarenhet av att tjänstepersoner i kommunen reagerat negativt på att de offentligt uttryckt kritik och menar att det krävs viss styrka som förening för att inte låta sig begränsas och tystas.

En annan typ av problematik lyfts av en idrottsförening. De berättar om en situation där de efter en kraftig hyreshöjning är beroende av kommunen för att

Vissa handläggare har reagerat starkt på att vi offentligt debatterar teman som ryms i IOP:t. De har en föreställning att vi inte kan göra det. Men det står tydligt i överenskommelsen att vi har den rätten. Men risk finns alltid med en växande lokal förening att den blir tystare för att inte äventyra något.

Förening med social inriktning

kunna behålla sina lokaler. De upplever en stor frustration över att det inte skapats en långsiktig hållbar lösning men uppger att de är rädda för att rikta för stark kritik mot kommunen. Detta eftersom det antas äventyra deras möjligheter att uppnå sina långsiktiga mål.

Andra föreningar berättar om viss utsatthet eftersom de upplever att de värderingar som deras verksamheter bygger på ifrågasätts såväl i samhället i stort som av enskilda politiker och tjänstepersoner. Det kanske tydligaste exemplet kommer från en kulturförening med verksamhet riktad till unga kvinnor och hbtq-personer. Föreningen uppger att de noga överväger ordval i bidragsansökningar av oro för att framstå som alltför extrema och därigenom riskera att inte beviljas bidrag för sin verksamhet. Ett annat exempel är ett projekt riktat till unga nyanlända, som drivs av en väletablerad organisation med omfattande verksamhet för socialt utsatta i många svenska städer. Organisationen menar att deras projekt varit politiskt känsligt och skapat ”en stormig dialog” där de hamnat ”i skottgluggen från flera håll”.

Att vissa organisationer i civilsamhället är oroade över politiska värderingar och samhällsattityder kring deras verksamheter och värdegrunder kan inskränka deras självständighet och oberoende. Detta eftersom det kan leda till själv censur och förändrat agerande gentemot den offentliga sektorn.

Sammanfattning

- Generellt upplever sig de intervjuade organisationerna vara självständiga och oberoende.
- Många föreningar uppger att de är beroende av bidrag från offentliga aktörer för att bedriva verksamhet men upplever inte att detta påverkar deras självständighet och oberoende.
- Ett fåtal föreningar uppger att de upplever att offentlig finansiering påverkar deras förutsättningar att bedriva verksamhet negativt. Några pekar på att deras verksamhet i praktiken anpassas till det som krävs eller förväntas för att få bidrag. Andra pekar på att de upplever en problematik i att uttrycka kritik mot bidragsgivare.

./.../ politikerna här är starka och det råder mycket tystnads-kultur, så vi måste alltid vara positiva utåt, för att ha en bra kontakt. Så även om man skulle vilja ta i med saker och ting, så gör vi inte det, för vi vill ha bra förutsättningar framöver när det gäller lokalfrågan. ./.../ Här vågar man inte, alla här känner varandra. Så är det kanske inte i stora orter, men här kan du inte komma med kritik på det sättet. Man får ta det lite försiktigt. Man måste ha en god relation, så att det blir av så småningom”.

Idrottsförening

Vi ser tendenser att beroende på hur politiken ser ut, så påverkar det ju vilken möjlighet vi har att få bidrag. Det är inte lika laddat om man är en fotbollsförening, men vi som jobbar med jämställdhet, hbtq och transpersoners rättigheter är lite mer utsatta i den typen av [politiska] svängningar.

Kulturförening

Dialog och öppenhet

I detta kapitel beskrivs de intervjuades upplevelser av hur kontakt och dialog med offentliga företrädare i kommuner, regioner och statliga myndigheter fungerar. I intervjuerna berörs alltifrån dialog kring offentliga besluts- och beredningsprocesser – där föreningar bjuds in att dela med sig av kunskaper och erfarenheter inom sina sakområden – till kontakter i bidragsärenden.

Föreningar har olika typer av kontakter

Av intervjuerna framgår att föreningarna har väldigt olika erfarenheter av kontakter och dialog med det offentliga. Vissa av de intervjuade berättar att deras organisationer regelbundet kontaktas av offentliga företrädare. Det kan handla om att de bjuds in till dialogträffar för att bidra med sina kunskaper och erfarenheter inom ett visst sakområde. Det kan också handla om att bli informerad om möjligheter att på annat sätt tycka till om offentliga besluts- och beredningsprocesser, exempelvis som remissinstans. Information om möjlighet att ansöka om offentliga bidrag är en annan anledning till att organisationerna kontaktas av offentliga företrädare, enligt intervjuerna. En av de intervjuade har positiva erfarenheter av att kommunen bjuder in till gemensamma möten med andra organisationer som sökt offentliga bidrag. Där kunde föreningen knyta kontakter och utbyta erfarenheter med andra civilsamhällesorganisationer.

Intervjuerna visar att föreningar bjuds in till dialog i olika utsträckning, vilket inte är förvånande. Det kan dels antas att en del föreningar utifrån sitt syfte och verksamhet är mer angelägna om att delta i dialog, dels att en del föreningar är mer självklara för det offentliga att föra dialog med. I linje med detta är det inte särskilt förvånande att det är olika typer av intresse- och brukarorganisationer som i undersökningen uppger att de mer kontinuerligt för dialog med det offentliga. Företrädarna för dessa berättar att de regelbundet bjuds in till att skriva remisser, delta i samtal och sitta i olika typer av råd. De flesta föreningar har dock en mer begränsad kontakt. För deras del rör det sig ofta om kontakter med handläggare i bidragsärenden eller deltagande på lokala föreningsträffar som kommunen anordnar. Några uppger också att de fört samtal kring specifika beslut och processer som rör deras verksamhet, ofta kopplat till lokaler. De flesta uppger att de bjuds in till samtal tillsammans med andra föreningar, snarare än som enskild förening.

De flesta föreningarna berättar om kontakter med tjänstepersoner. Några har också varit i kontakt med politiker. Här finns både exempel på föreningar som själva sökt kontakt med politiker och föreningar där politiker hört av sig för att göra studiebesök eller inhämta synpunkter. De som spontant kontaktats av politiker uttrycker i flera fall att de upplevt detta intresse som väldigt positivt.

Varierande intresse av att delta i dialog

Som tidigare presenterats visar intervjuerna att olika föreningar har varierande intresse för och behov av dialog med offentliga aktörer. Många av de som intervjuats uppger att de har begränsade kontakter men upplever inte detta som ett problem eftersom de anser att deras föreningar inte har behov av mer fördjupad dialog. Andra föreningar uttrycker besvikelse för att de sällan blir kontaktade av offentliga företrädare. Flera

föreningar anser att de skulle kunna bidra med viktiga kunskaper och erfarenheter inom olika sakfrågor och för dessa väcker det bristande intresset frustration.

Några av de intervjuade upplever att deras organisationer inte bjuds in att delta i dialog eftersom offentliga företrädare föredrar att föra dialog med paraplyorganisationer. De upplever att detta är ett problem och uppger att de helst vill föra sin egen talan. Samtidigt som dessa föreningar berättar att de får kämpa för att bjudas in att lämna remisser eller delta i dialogsamtal finns det andra som tvärtom upplever att de får för många inbjudningar. Detta gäller exempelvis en större kulturförening som berättar att de närmast ”drunknar” i olika öppenhetsinitiativ, med samtal och workshops om än det ena och än det andra, och att de saknar möjligheter att delta i alla dessa.

Det är också vanligt att organisationerna själva tar initiativ till kommunikation med offentliga företrädare, enligt intervjuerna. Sådana kontakter tas vanligen för att påverka politiska processer och regelverk inom de sakområden där organisationen är verksam. En annan anledning är organisationernas behov av att säkerställa offentlig finansiering till sina verksamheter. Flera av de intervjuade upplever att framgången i dessa kontaktförsök är beroende av personliga relationer till enskilda företrädare, såsom handläggare, chefer och politiker. Enligt deras erfarenheter tar det ofta lång tid att bygga upp ömsesidig tillit och förtroende i dessa relationer. Särskilt eftersom många offentliga företrädare upplevs ha bristande kunskaper om den roll som deras organisation och den ideella sektorn i stort spelar i samhället. Personberoende gör kontakten med det offentliga sårbar, enligt de intervjuades erfarenheter. Om den aktuella företrädaren avslutar sin tjänst kan kommunikationen plötsligt upphöra eller försämrans.

Många föreningar efterlyser bättre förutsättningar för att delta i dialog

Många av de föreningar som intervjuats uttrycker att de gärna vill delta i samtal och på andra sätt bidra med sina kunskaper och erfarenheter. Föreningar som inte har anställda berättar dock att de ofta har svårt att delta när de bjuds in eftersom möten och samtal äger rum på dagtid. Flera uppger att det är ett problem att de förutsätts ställa upp utan att få vare sig reseersättning eller ersättning för förlorad inkomst.

Flera föreningar uttrycker önskemål om mer innovativa lösningar för att göra det möjligt för fler att delta. Ett exempel är en mindre förening som gärna skulle se alternativ till att gå på möten eller skriva ”långa brev”. Flera uttrycker att digitala möten, forum och enkäter skulle kunna vara alternativ till mer traditionella dialogsamtal.

Det verkar inte finnas något intresse för oss från det offentliga. Jag kan inte svara på varför det intresset inte finns. Ibland får jag känslan att man inte förstår betydelsen av [vår] verksamhet.

Förening med religiös inriktning

Från kommunen vill man bara ha kontakt med [lokal paraplyorganisation]. Men vi är ju självständiga föreningar.

Intresseorganisation

Sedan vi startade föreningen har det varit ett långt och hårt arbete att skapa förtroende och tillit till oss från myndigheters sida. För lång tid tycker vi. Det råder fortfarande osäkerheter om oss från handläggare och över den [ideella] sektorns roll generellt.

Förening med social inriktning

En del föreningar uttrycker också kritik mot formerna för dialog och menar att det inte känns meningsfullt för dem att delta. Flera menar att det inte är tydligt vilken nytta som deras deltagande skapar för den egna organisationen och för samhället i stort. En förening är kritisk till att inbjudningar ofta är otydligt formulerade. Det gör det svårt att förbereda relevant underlag och bedöma vilka representanter som är bäst lämpade att delta. En av de intervjuade, vars förening ingår i ett brukarråd, upplever att offentliga aktörer är dåliga på att specificera vilken kompetens eller erfarenhet som efterfrågas till rådet. Exempelvis om det är en anhörig till en brukare som passar bäst eller någon med god kunskap inom specialistvården för dessa brukare.

I intervjuerna lyfts också kritik mot att föreningar bjuds in i ett sent skede i processen, då möjligheten att påverka är begränsad. En av de intervjuade påpekar att detta innebär att de offentliga aktörerna riskerar att gå miste om viktiga insikter från organisationerna. Dessutom följs deltagandet sällan upp av information om hur de kunskaper och erfarenheter som organisationerna bidragit med påverkat den fortsatta besluts- och beredningsprocessen, enligt de intervjuades erfarenheter.

Flera av de intervjuade berättar att deras organisationer deltar i lokala överenskommelser, en mer långsiktig form av dialog mellan det civila samhället och offentlig sektor. I överenskommelserna fastställs principer och åtaganden för samverkan mellan den offentliga sektorn och organisationer i civilsamhället. En överenskommelse kan ingås på lokal, regional eller nationell nivå och omfatta ett eller flera verksamhetsområden. Flera av de intervjuade berättar att deras organisationer har ingått en lokal överenskommelse med kommunen. Vissa upplever att detta skapar en tydlig ram för dialogen med det offentliga, vilket underlättar deras verksamheter. Någon uttrycker samtidigt besvikelse över att deras lokala överenskommelse runnit ut i sanden.

Sammanfattning

- Det finns ett varierande intresse bland offentliga företrädare och civilsamhällets organisationer att kommunicera med varandra.
- Möjligheten att delta i dialog med offentliga företrädare varierar mellan civil-

[Regionen och kommunen] bjöd in till möten under processen med kulturplanen. Det fanns en vilja att bjuda in och att vi skulle kunna tycka till. Sedan låg ju de mötena på dagtid, så det var ju aldrig någon i vår styrelse som kunde gå. Det var ju bara för de [organisationer] som hade anställda.

Kulturförening

Vi blir ibland inbjudna till dialogmöten som mest är en monolog. Vi blir inbjudna när allting är färdigt. De säger att de vill ha en samverkan, men de har inte talat om vad vi ska samverka kring och det finns inga pengar avsatta.

Intresseorganisation

Jag tror att de själva behöver bli mer tydliga i vilket syfte de vill bjuda in brukare och anhöriga till detta. Beroende på vilken process det är vore det bra att veta mer om hur processen ser ut och vilket perspektiv som saknas, som de vill att vi bidrar med. De behöver också avsätta tid för att lyssna och ta till sig det vi berättar. Det kan komma fram saker som de inte har tänkt på, det behöver finnas utrymme för det i processen. Det behövs metodutveckling för just brukarmedverkan.

Förening med social inriktning

samhällets organisationer. Många föreningar uppger att de har svårt att delta eftersom möten sker på dagtid och det sällan utgår ersättning för förlorad arbetsinkomst eller resekostnader.

- Några föreningar upplever att de bjuds in till dialog med offentliga företrädare i ett sent skede i besluts- och beredningsprocessen, då möjligheten att påverka är begränsad. Några upplever också att det är oklart hur föreningens deltagande och synpunkter påverkar den fortsatta berednings- och beslutsprocessen.

Slutsatser

Mångfalden i det svenska civilsamhället speglas tydligt i våra intervjuer med ett axplock av ideella föreningar. Deras erfarenheter och villkor skiljer sig i en rad olika avseenden. Intervjuerna visar bland annat att förutsättningarna för organisationerna och deras verksamheter varierar beroende på storlek, resurser, verksamhet, lokaler och geografi. Många föreningar uppger att de har goda förutsättningar, även om de flesta nämner utmaningar och pekar på förbättringsområden. De flesta upplever goda förutsättningar i det avseendet att det finns ett intresse för medlemskap och deltagande i föreningens verksamhet. Några berättar dock om svårigheter att rekrytera nya medlemmar. Rekrytering av unga och olika underrepresenterade grupper pekas av några ut som en särskild utmaning.

Stora skillnader i ekonomiska förutsättningar

Föreningarnas villkor och ekonomiska förutsättningar varierar. Studien pekar mot att föreningar som helt eller delvis kan finansiera sin verksamhet med medlemsavgifter, eget kapital eller intäkter från verksamheten ofta upplever att deras ekonomiska förutsättningar är goda. De organisationer som är beroende av extern finansiering för att bedriva verksamhet, i första hand bidrag från offentliga aktörer, upplever mer varierande ekonomiska förutsättningar. Några av de föreningar som intervjuats upplever att bristen på grundfinansiering av verksamheten är ett problem för deras förening.

Varierande erfarenheter av bidrag

De föreningar som ingår i studien har olika erfarenheter av offentlig bidragsgivning. För en del är intäkter från medlemsavgifter och aktiviteter tillräckligt för att finansiera verksamheten och det upplevs inte vara värt besväret att söka bidrag. För andra är bidrag av olika slag en förutsättning för att föreningen överhuvudtaget ska kunna bedriva verksamhet.

Många föreningar upplever ansökningsförfaranden som komplicerade och resurskrävande. Administration av bidrag upptar tid som kunnat ägnas åt annan verksamhet. Många föreningar upplever också att långa handläggningstider och sena besked om finansiering står i vägen för långsiktig planering och skapar problem i verksamheten. Flera av de intervjuade menar att de bidrag som finns tillgängliga för dem inte är tillräckliga för att finansiera deras förenings grundverksamhet. Några berättar att de söker olika typer av projektbidrag för att kunna genomföra aktiviteter. Samtidigt upplevs denna bidragsform – som innebär att de medel som utbetalas är öronmärkta för ett specifikt projekt – som alltför styrd. Många efterlyser istället bidrag för att kunna bedriva kärnverksamhet.

Intresse för uppdragsverksamhet – under rätt förutsättningar

De föreningar som intervjuats har begränsade erfarenheter av uppdragsverksamhet. Endast ett fåtal har någon gång deltagit i offentliga upphandlingar. De flesta upplever upphandlingsprocesser som krångliga och att de inte har den kunskap som krävs för att delta. Många föreningar upplever inte heller att det faller sig naturligt för dem, givet deras verksamhetsområde, att lämna anbud för att bedriva offentlig verksamhet. Flera uppger dock att de skulle vara intresserade av samarbeten med offentliga aktörer inom områden som ligger nära deras kärnverksamhet.

I intervjuerna framgår också att en del föreningar upplever bristande kunskap och intresse hos offentliga aktörer. Det framförs bland annat att det offentliga måste bli bättre på att bjuda in föreningar och att utforma upphandlingsunderlag på ett sådant sätt att dessa inte missgynnas. I intervjuerna visar många föreningar intresse för att ingå ett idéburet offentligt partnerskap (IOP), en samarbetsform där offentliga och ideella aktörer båda bidrar med resurser inom ett visst verksamhetsområde. Det framgår dock att en del föreningar upplever att intresset för att ingå IOP är mer svalt från det offentligas sida. Några pekar också på att IOP kräver resurser som inte alla föreningar har tillgång till.

De flesta upplever inga begränsningar av självständighet och oberoende

Merparten av de intervjuade uppger att deras organisationer kan bedriva sin verksamhet självständigt och oberoende från stat, kommun eller region. De begränsningar som upplevs finnas kan på olika sätt relateras till organisationernas beroende av offentliga bidrag och ersättningar. Ett fåtal föreningar upplever att deras beroende av offentlig finansiering leder till att de anpassar sin organisatoriska struktur eller verksamhet utifrån vad de kan få bidrag för. Det framgår också att någon förening upplever att det finns en risk att uppdragsverksamhet hämmar föreningars röst och möjlighet att bedriva opinionsbildande verksamhet.

Många efterlyser bättre förutsättningar för dialog

Merparten av de föreningar som intervjuats uppger att de har någon form av kontakt med offentliga företrädare. Det är vanligt att föreningar varit i kontakt med tjänstepersoner rörande regelverk och kriterier för bidrag samt om handläggningen av bidragsansökningar. Många har också deltagit i dialog inom de sakområden som de är verksamma inom.

Intervjuerna vittnar om ett varierande intresse för kontakt med civilsamhällets organisationer bland offentliga företrädare och vice versa. Vissa av de intervjuade organisationerna blir ofta kontaktade av offentliga företrädare med inbjudningar till dialogforum eller med information om offentliga besluts- och beredningsprocesser. Många framför dock att de har begränsade möjligheter att delta i dialogforum. Dessa äger ofta rum på dagtid och ersättning för förlorad arbetsinkomst eller resekostnader utgår inte. Detta innebär enligt de intervjuade att det framför allt är föreningar med anställda och mer resurser som i praktiken har möjlighet att delta i dialog.

En del föreningar framför också kritik mot formerna för dialog. Det handlar dels om sena inbjudningar och oklarhet kring vilken typ av synpunkter och

erfarenheter som efterfrågas, dels om att möjligheten att påverka upplevs vara begränsad. Några föreningar lyfter också att de sällan informeras om hur deras synpunkter tillvaratas i den fortsatta processen.

Uppföljning av principerna

Intervjustudien belyser aspekter av föreningars villkor som relaterar till samtliga av de sex principer som ligger till grund för uppföljningen av civilsamhällets villkor (prop. 2009/10:55). Sammanfattningsvis pekar resultaten mot att många ideella föreningar har goda förutsättningar utifrån principerna för politiken för det civila samhället. Samtidigt finns det inom vissa områden utrymme för förbättring.

Principen om **självständighet och oberoende** innebär att idéburna organisationer och verksamheter ska kunna formulera sitt uppdrag i samhället utifrån sin egen värdegrund. De ska även kunna vara självständiga som röstbärare när de samverkar med andra aktörer och de ska kunna inta en kritiskt granskande roll som röstbärare och opinionsbildare. Denna roll ska idéburna organisationer kunna ta utan att riskera sin samverkan med eller sitt ekonomiska stöd från det offentliga.

MUCF:s senaste enkätundersökning bland ideella organisationer konstaterade att en majoritet av dem ansåg sig ha goda möjligheter att agera självständigt och oberoende (MUCF 2019a). Denna studie pekar i samma riktning då de flesta företrädare anser att deras organisationer i stor utsträckning är oberoende och självständiga i sina verksamheter. Några av föreningarna anser dock att deras beroende av bidrag från offentliga aktörer i viss utsträckning begränsar deras möjlighet att agera självständigt. Ett exempel som lyfts i intervjuerna är att öronmärkt och kortsiktig offentlig finansiering, framför allt i form av projektbidrag, uppfattas som alltför styrande och försvårar en självständig verksamhetsplanering. Ett annat exempel är anpassning, bland annat i form av formuleringar i bidragsansökningar, och återhållsamhet vid opinionsbildning. Även om det inte är sannolikt att de upplevelser av begränsningar som lyfts i intervjuerna indikerar att det finns ett utbrett problem så är de bekymmersamma i förhållande till principen om självständighet och oberoende.

Principen om **dialog** innebär att offentliga besluts- och beredningsprocesser inom alla politikområden ska omfatta dialog med det civila samhällets organisationer. Syftet med dialogen är att bredda och fördjupa beslutsunderlag och skapa ömsesidig förståelse och förtroende mellan offentliga och ideella företrädare. Principen betonar vikten av att de människor som berörs av offentliga beslut ska kunna komma till tals och hävda sina rättigheter och intressen, antingen själva eller genom intresseorganisationer.

MUCF:s senaste enkätundersökning bland ideella organisationer visade att det finns behov av förbättringar vad gäller tillgänglighet, dialog och transparens i kommunikationen mellan offentliga och ideella aktörer (MUCF 2019a). Denna fördjupande intervjustudie bekräftar detta behov och ger en mer detaljerad inblick i förutsättningarna för detta. I intervjuerna framkommer att många föreningar som saknar anställda och i övrigt har mindre resurser upplever att deras förutsättningar att delta i dialog är begränsade. I intervjuerna framträder även dialogen i sig som ett område där det finns utrymme för förbättring. Här

pekar flera föreningar på brister i tydlighet, transparens och återkoppling.

Principen om **kvalitet** innebär att offentligt finansierad verksamhet, exempelvis olika välfärdstjänster, oavsett vem som utför den ska utföras med kvalitet. Den uttrycker också ett erkännande av att det finns ett egenvärde och en kvalitet i sig att en tjänst eller service tillhandahålls av en idéburen organisation som agerar utifrån en viss värdegrund.

Resultaten i MUCF:s tidigare enkätundersökningar pekar mot att en relativt liten andel bedriver verksamhet som det utgår ersättning för på uppdrag av offentliga aktörer (MUCF 2019a). Samma bild framträder i denna studie. Intervjuerna pekar mot att det finns flera anledningar till detta. Många föreningar uppger att de saknar intresse av att delta i offentliga upphandlingar, och att det inte är relevant utifrån den kärnverksamhet som de bedriver. Många bedömer också att deras förening inte har den kunskap och de resurser som krävs. Mot bakgrund av att principen uttrycker att det finns ett värde i att idéburna aktörer bedriver offentligt finansierad verksamhet kan detta indikera att det inom området finns utrymme för förbättringar.

Principen om **långsiktighet** innebär att idéburna organisationer bör ges förutsättningar som möjliggör långsiktig planering. Det är av stor vikt att det civila samhället ska ha goda, långsiktiga och stabila förutsättningar för sin existens och verksamhet.

Resultaten i MUCF:s senaste enkätundersökning bland ideella organisationer pekade i delvis olika riktning vad gäller principen om långsiktighet (MUCF 2019a). Merparten uppgav att de såg goda förutsättningar att bedriva sin verksamhet både i närtid och de närmast kommande åren. Samtidigt uppgav över en tredjedel att bidragssystemets utformning försvårade långsiktig planering. En liknande bild framträder i denna undersökning. Många av de föreningar som intervjuats upplever sig ha relativt goda förutsättningar att bedriva verksamhet både på kortare och längre sikt. Som tidigare nämnts uttrycker en del ett missnöje över öronmärkt och kortsiktig offentlig finansiering, framför allt kopplat till projektbidrag. Flera av föreningarna uttrycker dels en stark önskan om mer långsiktiga offentliga bidrag, dels större möjligheter att finansiera sin kärnverksamhet och mer frihet att förfoga över de anslagna medlen.

Principen om öppenhet och insyn innebär att offentliga aktörer ska visa öppenhet och ge det civila samhället insyn i processer som rör beslutsfattande. Denna studie pekar mot att det inom detta område kan finnas utrymme för förbättringar. I intervjuerna uppger flera föreningar att de får insyn i offentliga besluts- och beredningsprocesser i ett sent skede, vilket begränsar deras möjlighet att påverka. Det framkommer även att organisationerna sällan får information om hur de synpunkter de framfört påverkar den fortsatta processen.

Principen om mångfald betonar att idéburna organisationer välkomnas som utförare inom det sociala området. Principen innebär även att det civila samhället bör omfatta och avspegla människor från olika delar av befolkningen. Regelverk och bidragssystem bör därför ge utrymme och förutsättningar för en rad organisationsformer inom det civila samhället.

MUCF:s tidigare enkätundersökning visar att många föreningar inte anser att de har tillräckliga resurser för att söka offentliga bidrag (MUCF 2019a). Denna fördjupande intervjustudie bekräftar delvis detta. Flera föreningar upplever att det krävs tid och kraft för att ansöka om och administrera bidrag.

Några föreningar som har anställda beskriver en situation där de anställda ägnar mycket av sin arbetstid åt att söka och administrera offentliga bidrag. Flera föreningar uppger vidare att det inte finns bidrag för dem att söka. För en del handlar detta om att de inte uppfyller kriterier för hur en förening förväntas vara organiserad. Detta kan ses som bekymmersamt mot bakgrund av principen om mångfald.

Den aspekt av principen som handlar om att alla delar av befolkningen ska vara representerade i civilsamhället har inte belysts i någon högre utsträckning i denna studie. Av intervjuerna framgår att några föreningar upplever det som en utmaning att nå ut till underrepresenterade grupper i samhället med sin verksamhet. Det går också att koppla mångfald till engagemanget för olika grupper av personer i föreningslivet.

Sammanfattande diskussion

I detta kapitel summerar vi de två delstudiernas huvudsakliga resultat, relaterar dessa till varandra och lyfter resultat som är avgörande för föreningarnas förutsättningar. De båda delstudierna pekar mot att civilsamhället i Sverige i stort har goda förutsättningar och villkor. Både tidsSerieanalysen och intervjustudien visar på skillnader i villkor mellan olika sorters föreningar och att det inom vissa områden finns utrymme för förbättring. Det gäller till exempel frågor om grundfinansiering, långsiktighet, dialog och uppdragsverksamhet.

Under arbetet med rapporten har mycket förändrats i och med att coronaviruset har kommit till Sverige. Det civila samhället påverkas i stor utsträckning och vissa resultat blir mer eller mindre aktuella mot bakgrund av den pågående pandemin. Det är viktigt att fokus inte förloras på de frågor som är viktiga utanför krisen, men att det förändrade läget också tas i beaktning. I en avslutande del sist i rapporten analyserar vi coronapandemins påverkan på det civila samhället.

Ekonomiska förutsättningar och bidrag

Många föreningar upplever sig ha goda villkor i ekonomiskt avseende. TidsSerieanalysen visar att de flesta föreningar upplever att de har goda ekonomiska förutsättningar att bedriva kärnverksamhet. Denna andel har ökat i den senaste undersökningen. I intervjustudien ser vi också att de flesta föreningar har ekonomiska förutsättningar att bedriva verksamhet, även om flera problematiserar sina förutsättningar. Båda delstudierna pekar mot att många föreningar har mer än en viktig inkomstkälla. Egna intäkter, i form av medlemsintäkter och försäljning, är viktiga inkomstkällor. Resultaten pekar även mot att det upplevs som positivt att ha flera inkomstkällor. Föreningar upplever att egen finansiering av verksamheten och en kombination av olika inkomstkällor är faktorer som stärker deras självständighet och oberoende. Det påverkar även deras ekonomiska förutsättningar positivt.

Bidrag från det offentliga spelar en stor roll för det civila samhällets ekonomiska förutsättningar. Bidrag för organisationers ordinarie verksamhet (organisations- och verksamhetsbidrag) är en mycket viktig inkomstkälla och det är mer viktigt i den senaste uppföljningen. Samma bild framträder i intervjuerna där flera föreningar betonar vikten av grundfinansiering. Alla civilsamhällesorganisationer kan inte idag ta del av befintliga former av grundfinansiering och det kan finnas ett behov av att se över vilka som omfattas av dessa.

Långsiktighet i statlig bidragsgivning betonas i både den proposition som ligger till grund för civilsamhällespolitiken (prop. 2009/10:55) och i Agenda 2030-delegationens betänkande (SOU 2019:13). I den senare fastslås att regering och statliga myndigheter aktivt bör ”verka för att öka långsiktigheten vid statlig bidragsgivning till civila samhällets organisationer” (SOU 2019:13, s. 156). Mot bakgrund av detta är det problematiskt att många föreningar efterlyser ökad långsiktighet vid bidragsgivning. Föreningar vittnar om att korta bidragsperioder och sena besked orsakar problem i deras verksamheter. Flera föreningar vittnar även

om att de saknar bidrag för att bedriva kärnverksamhet och därför söker olika typer av projektbidrag för att finansiera verksamheten. Detta skapar kortsiktighet och flera föreningar uttrycker frustration över att dessa mer styrda bidrag också innebär att deras möjligheter att prioritera sin verksamhet begränsas. En annan synpunkt som ofta framförs är att bidragsprocesser är krävande och kräver resurser av föreningar. Många uttrycker önskemål om förenklade administrativa processer för ansökan och återrapportering.

En annan form av offentligt stöd som lyfts av flera föreningar är stöd för lokaler. Lokaler är viktiga eftersom de medför kostnader och kan vara en förutsättning för att bedriva verksamhet. I linje med detta uttrycker sig flera av de föreningar som intervjuats positivt om olika former av lokalstöd, alltifrån subventionerade hyror till att kommunen tillhandahåller lokaler.

Föreningars upplevelser av sina förutsättningar påverkas i viss utsträckning av om föreningarna har anställda eller inte. Anställda är ibland en förutsättning för att bedriva verksamhet, men skapar också vissa utmaningar. Detta beror inte minst på att det kostar pengar att ha anställda vilket kräver en mer stabil finansiering av verksamheten. Föreningar med anställda upplever i något lägre utsträckning än föreningar utan anställda att de har goda ekonomiska förutsättningar. Anställda kan underlätta den administration som några intervjuade föreningar upplever är svår, men samtidigt problematiseras långsiktigheten hos föreningar som har anställda då det blir svårare för dem att planera verksamhet eftersom de blir beroende av kortsiktiga intäkter.

Uppdragsverksamhet

MUCF har också undersökt förekomsten av uppdragsverksamhet i det civila samhället. Tidsserieanalysen visar att en minoritet av föreningarna bedrivit någon form av verksamhet på uppdrag av offentliga aktörer. Denna bild bekräftas av intervjustudien. I intervjuerna är det större organisationer med anställda, främst föreningar med social inriktning, som är intresserade av eller utför uppdragsverksamhet. Flera föreningar uttrycker ett intresse av att driva verksamhet på uppdrag. Mot bakgrund av intervjusvaren ser vi dock att kunskapen både hos det civila samhället och hos offentliga aktörer om uppdragsverksamhet och upphandling behöver öka för att förbättra förutsättningarna att bedriva verksamhet på uppdrag. Det offentliga måste också visa på nyttan för de idéburna aktörerna att delta om fler ska involveras. Det bör också betonas att alla föreningar inte vill utföra uppdragsverksamhet, vilket också referensgruppen uttryckte. Det kan bero på att deras verksamhet inte anses vara förenlig med att utföras på uppdrag.

Idéburet offentligt partnerskap (IOP) är något som diskuterades i intervjuerna och som flera föreningar var intresserade av. Det ses som ett komplement till mer traditionell uppdragsverksamhet, men också som en form av långsiktig verksamhet. Det kräver dock resurser från föreningarna och intresse från det offentliga, vilka båda ibland fattas.

Dialog

Kontakterna mellan det civila samhället och offentliga aktörer ökar över tid. I intervjuerna berättar många föreningar att de regelbundet bjuds in att delta i dialogsamtal med olika offentliga aktörer.

Flera av de föreningar som intervjuats pekar dock på att de har begränsade möjligheter att delta i dialoger de bjuds in till. Möten som sker på dagtid, när personer som engagerar sig ideellt ofta arbetar, är svåra att delta i. Detta skapar, i kombination med att det sällan utgår ersättning för att delta, ett hinder för att delta. Föreningar med anställda har i högre utsträckning kontakt med offentliga aktörer än föreningar utan anställda. Det beror sannolikt på att de har mer tid och resurser. Om man vill nå ut brett till det civila samhället, och också gräsrotterna, blir det en förutsättning för dialog att resurser i form av tid och pengar beaktas när dialogen planeras.

Flera av de föreningar som intervjuats lyfter brister i olika faser av dialogprocessen. Bland de synpunkter som framförs är att inbjudningar kommer sent, att det inte är tydligt vilken kunskap och erfarenhet som efterfrågas av de som deltar samt att möjligheten att påverka är begränsad. Flera uppger också att offentliga aktörer sällan ger återkoppling till föreningarna. Mot bakgrund av dessa synpunkter ser det ut att finnas ett behov av ett stöd för samverkan och dialog.

Bedömningar och förslag

Mot bakgrund av resultaten i rapporten ser MUCF ett antal områden där det finns behov av insatser för att stärka villkoren och förbättra förutsättningarna för det civila samhället. I detta kapitel presenteras myndighetens förslag och bedömningar.

Samordnad och enhetlig statlig bidragsgivning

Rapporten visar att bidrag från offentliga aktörer är en viktig inkomstkälla för föreningar. Bidrag till det civila samhället delas ut av olika aktörer vilket innebär att föreningars förutsättningar kan skilja sig åt. En del föreningar söker bidrag från mer än en bidragsgivare. För dessa kan olika regelverk och rutiner skapa merarbete och upplevas som krångligt. Mot bakgrund av detta bedömer MUCF att det finns ett behov av ökad samordning av regelverk och ansökningsprocesser för offentliga bidrag. För att möta dessa behov föreslår MUCF att det inrättas ett statligt resurscenter för statlig bidragsgivning samt att det görs en översyn av statliga bidragsförordningar.

Resurscenter för statlig bidragsgivning till det civila samhällets organisationer

Det finns idag ett stort antal bidrag som betalas ut av statliga myndigheter inom en rad områden. En konsekvens av detta är att olika föreningar ställs inför delvis olika förutsättningar i bidragsprocesser. Detta beror dels på att olika bidragsförordningar skiljer sig åt, dels på att myndigheter utvecklat olika rutiner och praxis i sin bidragsgivning. Mot bakgrund av det senare bedömer MUCF att det finns ett behov av ökad samordning och stöd till statliga myndigheters bidragsgivning. Huvudsyftet med detta bör vara att skapa ökad samsyn hos myndigheterna. Detta kan bidra till enhetlighet i krav och rutiner avseende ansökan, redovisning och kontroll. Det kan även leda till att organisationer uppfattar bidragsprocessen som enklare.

Såväl MUCF som andra aktörer har tidigare identifierat att statliga myndigheter har ett behov av stöd i bidragsgivningen till det civila samhället. Demokrativillkorsutredningen (SOU 2019:35) föreslår i sitt slutbetänkande att MUCF ska få i uppdrag att stödja de bidragsgivande myndigheterna i tillämpningen av demokrativillkoret. I det föreslagna uppdraget ingår det att ge kunskapsstöd i tillämpningen av demokrativillkoret, utveckla stödmaterial om demokrativillkoret, erbjuda utbildningar i frågor som rör bidragsgivning och skapa en samverkansgrupp bestående av bidragsgivande myndigheter. MUCF har tidigare tillstyrkt detta förslag i både sitt remissvar och myndighetens senare budgetunderlag (MUCF 2020a), där MUCF även föreslås bli ett resurscenter för statlig bidragsgivning till det civila samhällets organisationer.

Förslaget skulle innebära att MUCF får ett tydligare uppdrag och att det befintliga informella nätverket för bidragsgivande myndigheter formaliseras. MUCF vill även framhålla att ett sådant uppdrag bör omfatta ett fokus på att skapa ökad enhetlighet i den statliga bidragsgivningen genom samordning och erfarenhetsutbyte.

Myndigheten föreslår att:

Regeringen ger MUCF ett förtydligat uppdrag att utveckla den statliga bidragsgivningen till det civila samhällets organisationer samt att utgöra ett stöd till andra statliga bidragsgivande myndigheter.

Uppdraget bör vara långsiktigt och finansieras över anslag 17 12:1 ap.1 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, som därför behöver stärkas med åtminstone 3 miljoner kronor årligen. Det slutliga finansieringsbehovet beror på uppdragets sammansättning och målgrupp och måste beräknas i samband med en utredning av detta.

Enhetlighet i MUCF:s bidragsgivning

Som vi tidigare nämnt finns det ett stort antal statliga bidrag som betalas ut av olika myndigheter. Bidragen delas i regel ut med stöd av en förordning och det finns idag runt 80 olika bidragsförordningar med olika kriterier (SOU 2019:35). MUCF har uppmärksammat att förordningarnas skilda villkor kan innebära att en sökande organisation uppfyller kraven i en förordning och diskvalificeras i en annan. Detta kan bidra till att organisationer i det civila samhället upplever att det är svårt att överskåda vilka krav en organisation måste uppfylla för att kunna ansöka om statsbidrag (MUCF 2020b). Det kan därför finnas ett behov av en översyn av vissa bidragsförordningar i syfte att skapa så enhetliga krav som möjligt. Syftet med de olika bidragen bör dock beaktas och behovet av enhetlighet vägas mot de specifika förutsättningar som finns för respektive bidrag och vem de riktas mot. MUCF:s aktuella rapport om projektbidragens användning och effekter uppmärksammar att det finns skillnader mellan förordningarna för projektbidrag som MUCF delar ut. Det kan skapa problem för civilsamhällesorganisationers förståelse för vilka krav MUCF ställer i samband med ansökningar. I rapporten ges förslag på hur förordningarna som MUCF tillämpar kan omformuleras för att lösa detta problem (MUCF 2020b).

Myndigheten föreslår att:

De förordningar som MUCF tillämpar utformas på ett liknande sätt för att öka tydligheten gentemot civilsamhällesorganisationerna.

Stärk möjligheten till grundfinansiering

Rapporten visar att grundfinansiering är viktigt för det civila samhället. I intervjuerna framgår att bidrag för att bedriva kärnverksamhet skapar trygghet och ger en högre grad av frihet jämfört med exempelvis projektbidrag. MUCF vill därför betona vikten av att det civila samhället har stabil tillgång till grundfinansiering. Mot bakgrund av rapportens resultat anser MUCF att mer resurser bör anslås till statsbidrag för grundfinansiering. MUCF föreslår därför en regelbunden uppräknings av statliga organisations- och verksamhetsbidrag, höjda anslag för organisationsbidrag till barn- och ungdomsorganisationer som MUCF fördelar samt en statlig utredning för att se över möjligheten att ge stöd till andra former av organisering som enligt gällande regelverk inte kan beviljas medel.

Öka anslagen till statliga organisations- och verksamhetsbidrag

MUCF har tidigare föreslagit att anslagen till statliga organisationsbidrag regelbundet ska räknas upp för att kompensera för prisutveckling samt eventuellt ökat söktryck (MUCF 2019a). Enligt myndighetens bedömning är en sådan uppräknings viktig för att säkerställa att stödet till civilsamhället bibehålls på en stabil nivå och att det finns tillgång till grundfinansiering. I promemorian Långsiktigt stöd till det civila samhället (Ds 2018:13) framgår att organisationer i det civila samhället upplever att det är ett problem att riksdagens anslag till bidrag inte räknas upp i takt med att söktrycket ökar. Detta medför att organisationer får minskade bidrag i takt med att fler organisationer uppfyller kraven för bidrag. Från civilsamhällets sida har det uttryckts önskemål om att anslagen för varje enskilt bidrag justeras utifrån söktrycket samt att anslagen räknas upp enligt index för att kompensera för prisutvecklingen (Ds 2018:13). MUCF delar denna bedömning och föreslår att storleken på anslagen till olika former av grundfinansiering, som organisations- eller verksamhetsbidrag, regelbundet räknas upp för att kompensera för prisutvecklingen samt justeras efter söktrycket för respektive bidragsform.

Myndigheten föreslår att:

- Anslag till organisations- och verksamhetsbidrag räknas regelbundet upp för att kompensera för prisutvecklingen.
- Anslag till organisations- och verksamhetsbidrag ses regelbundet över och vid behov ökas om väsentligt fler organisationer söker bidrag.

Öka anslaget till organisationsbidrag till barn- och ungdomsorganisationer

Ett exempel på grundfinansiering är det statliga organisationsbidrag till barn- och ungdomsorganisationer som MUCF fördelar. MUCF har tidigare föreslagit en höjning av totalbeloppet (MUCF 2019a, MUCF 2020a). Den samlade summa som utbetalas av MUCF till barn- och ungdomsorganisationer har inte ökat sedan 2011, trots att antalet nya organisationer som kvalificerar sig för bidraget har ökat. Det är mycket positivt att antalet har ökat, men detta har

resultat i att varje organisation i genomsnitt får lägre stöd än tidigare. Det gör också att det blir svårt för organisationer att planera sin verksamhet långsiktigt. En organisation som bibehåller samma antal bidragsgrundande medlemmar över tid kan trots detta från ett år till ett annat få olika summor på grund av att fler eller färre organisationer kvalificerat sig för bidraget.

För att exemplifiera har MUCF räknat på snittbeloppet som föreningar fick 2011 och justerat det för inflationen och antalet sökande till 2019. År 2011 fick 97 organisationer dela på 210 461 847 kronor. Det ger ett genomsnitt på 2 169 710 kronor per förening.¹ Inflationen räknas mellan 2011 och 2019 till 7,3 procent. År 2019 beviljades 110 organisationer bidrag. Om det ska vara samma genomsnitt per förening 2019 som 2011, behöver anslaget justeras upp till 256 090 843 kronor. Det är en ökning med ungefär 22 procent.

Myndigheten föreslår att:

Organisationsbidraget till barn- och ungdomsorganisationer höjs, samt att det i fortsättningen justeras för att kompensera för prisutvecklingen och antalet beviljade ansökningar.

Utred förutsättningar att ge stöd andra former av organisering

Offentliga bidrag är en viktig inkomstkälla för många ideella föreningar. Det civila samhället består dock inte bara av ideella föreningar och andra formella organisationsformer utan även av informella aktörer som nätverk och upp-rop (Prop. 2009/10:55). Personer som står utanför civilsamhället kan antas uppleva det som enklare att engagera sig i denna typ av sammanslutningar. De omgärdas inte av samma strukturer som många formella organisationer. Det kan till exempel handla om att informella former av sammanslutningar i lägre grad förutsätter kunskap i föreningsteknik eller inte kräver att individer betalar medlemsavgifter (MUCF 2018c). Dessa sammanslutningar kan idag inte ta del av statligt stöd riktade till civilsamhället, då de inte lever upp till de krav som ställs bland annat i de förordningar som styr bidragsgivningen.

Rapporten visar vikten av offentligt stöd och myndigheten ser därför ett behov av att utreda om fler aktörer än idag bör omfattas av möjligheten att få statliga bidrag, vilket också föreslagits i tidigare rapporter (MUCF 2019b; MUCF 2020c). MUCF anser att det bör tillsättas en statlig utredning eftersom det rör sig om en komplex fråga som är myndighetsövergripande och berör det statliga bidragssystemet i sin helhet. Syftet med utredningen ska vara att belysa förutsättningarna för staten att stödja icke-formaliserade civilsamhällesaktörer genom bidrag. Ett sådant bidrag kan vara extra viktigt för att stödja grupper som upplever en högre tröskel för att engagera sig i traditionell föreningsverksamhet.

I uppdraget bör ingå att belysa eventuella utmaningar med att stödja sådana aktörer. Det kan exempelvis handla om krav på demokratisk uppbyggnad och möjligheten att följa upp och kontrollera att utbetalade medel används till avsett

¹ Bidraget fördelas efter en nyckel, detta är ett räkneexempel. Läs mer om nyckeln på MUCF:s hemsida <https://www.mucf.se/sa-fordelas-bidraget-till-barn-och-ungdomsorganisationer>

ändamål. Utredningen bör dels se över möjligheten att tillgängliggöra befintliga statsbidrag genom eventuella ändringar i aktuella förordningar, dels möjligheten att inrätta nya former av statsbidrag specifikt riktade till dessa aktörer.

Myndigheten föreslår att:

Regeringen tillsätter en statlig offentlig utredning med uppdrag att utreda förutsättningar och villkor för staten att ge stöd till andra former av organisering som enligt gällande regelverk inte kan beviljas medel.

Utred möjligheten att ge civilsamhället ökad tillgång till offentliga lokaler

Rapporten belyser att tillgång till lokaler för många föreningar är en viktig förutsättning för att kunna bedriva verksamhet. Mot bakgrund av detta föreslår MUCF att det tillsätts en statlig utredning som utreder förutsättningarna för offentliga aktörer att upplåta lokaler till civilsamhällesorganisationer.

Flera utredningar har visat att det finns önskemål från det civila samhället om att få möjlighet att nyttja offentliga lokaler för sin verksamhet på kvällar och helger (MUCF 2016b; SOU 2016:13). I betänkandet *Palett för ett stärkt civilsamhälle* görs bedömningen att kommunerna bör stödja civilsamhällets verksamhet genom att utnyttja befintligt utrymme i regelverket att subventionera lokalhyra. I betänkandet föreslås även att kommuner beaktar civilsamhällets lokalbehov i arbetet med samhällsplanering (SOU 2016:13). Det finns offentliga lokaler i hela Sverige och en ökad tillgång till dessa skulle bidra till att skapa en mer enhetlig tillgång i hela landet. Ett utökat lokalutbud kan öka utbudet av aktiviteter, minska hindren att ta sig till dem och skulle kunna leda till ett växande föreningsliv.

Som exempel har Stockholms stad utrett möjligheterna att göra fler skollokaler bokningsbara för föreningar under kvällar och helger. Detta som ett sätt att kompensera för en brist på mötesplatser, särskilt i de stadsdelar där det inte finns bokningsbara skol- eller samlingslokaler. Rapporten visar några av de utmaningar som finns för en sådan lösning, bland annat ansvarsfördelning, ökade kostnader, ökad administration och likvärdighet för föreningar som vill boka lokaler. De ekonomiska incitamenten för skolorna att hyra ut lokaler är i dagsläget små då uthyrning ofta innebär ökade kostnader. Utredningen konstaterar därför att ekonomiska frågor måste lösas innan skollokaler i stor utsträckning blir bokningsbara (Stockholms stad 2017).

Det finns även andra offentligt ägda lokaler som skulle kunna hyras ut eller upplåtas till fritidsaktiviteter. Till dessa hör idrottsanläggningar, föreläsningssalar, teatersalonger och andra samlingslokaler. I dagsläget kan sådana lösningar vara svåra att genomföra av flera anledningar. Enligt Sveriges kommuner och regioner (SKR) finns till exempel juridiska och försäkringsmässiga faktorer som hindrar offentliga aktörer på lokal nivå från att upplåta sina lokaler åt föreningslivet (MUCF 2018b).

Mot bakgrund av detta bedömer MUCF att det finns ett behov av att utreda förutsättningarna för att upplåta offentliga lokaler och hur det ska finansieras. MUCF anser att det bör vara en statlig offentlig utredning som utreder detta

eftersom det rör sig om en komplex fråga som berör aspekter såsom styrning av skolor, ekonomiska styrsystem, demokrativillkor, ansvar (vid till exempel försäkringsfrågor) samt juridiska aspekter. Det är också av vikt att tillgången blir likvärdig över hela landet. En statlig offentlig utredning kan ta ett helhetsgrepp på alla dessa frågor. MUCF ser fram emot att få bidra med expertkunskap inom ramen för en sådan utredning.

Myndigheten föreslår att:

Regeringen tillsätter en statlig offentlig utredning i syfte att öka offentliga aktörers förutsättningar att upplåta sina lokaler till föreningslivet genom att utreda hinder samt föreslå förändringar i syfte att underlätta detta.

Riktade informationsinsatser för IOP

Få föreningar bedriver idag uppdragsverksamhet eller har erfarenhet av idéburet offentligt partnerskap (IOP). I intervjuerna visar dock flera föreningar intresse för att ingå ett IOP. Det framgår dock att en del föreningar upplever att intresset är mer svalt från det offentliga sida. Några pekar också på att IOP kräver resurser som inte alla föreningar har tillgång till. MUCF ser att förutsättningarna för de föreningar som vill ingå ett partnerskap kan förbättras, mot bakgrund av rapportens resultat och de möjligheter som IOP erbjuder.

Inom ramen för IOP skapas förutsättningar att både förbättra kvalitet och skapa mervärden i olika verksamheter. För att stimulera framväxten av IOP behövs aktivt arbete i form av informationsspridning och kunskapsutveckling till både offentliga sektorer och civilsamhället. Dessa informationsinsatser behöver förekomma vid tillfällen där dessa aktörer möts och har dialog.

Utredningen om Idéburna aktörer i välfärden föreslår i sitt betänkande att Upphandlingsmyndigheten ges i uppdrag att arbeta med informationsinsatser gentemot offentliga och idéburna aktörer med utgångspunkt i de kriterier för IOP som utredningen har tagit fram. Upphandlingsmyndigheten ska vidare förvalta och utveckla utredningens vägledning utifrån bland annat praxis och praktiska erfarenheter. Utredningen föreslår att uppdraget bör genomföras i samverkan med MUCF, företrädare för de idéburna aktörerna och SKR (SOU 2019:56). Eftersom uppdraget rör insatser som är riktade mot både offentliga och idéburna aktörer bedömer MUCF att det är mer lämpligt att en aktör som i större utsträckning arbetar med det civila samhället, exempelvis NOD eller MUCF, får ansvar för uppdraget. Detta eftersom dessa har mer utarbetade kontakter och bättre förutsättningar att genomföra uppdraget.

Myndigheten bedömer att:

NOD eller MUCF ges i uppdrag att arbeta med informationsinsatser gentemot offentliga och idéburna aktörer med utgångspunkt i de kriterier för IOP som utredningen har tagit fram. Uppdraget ska göras i samverkan med Upphandlingsmyndigheten.

Stöd till samverkan och dialog på fler nivåer

De flesta kontakter mellan föreningar och offentliga aktörer sker på kommunal och regional nivå. Av rapporten framgår att många föreningar upplever att de kan bidra med viktiga kunskaper och erfarenheter inom olika sakfrågor, men att förutsättningarna för dialog ofta är oklara. Föreningar uttrycker bland annat kritik mot bristande transparens och återkoppling. Detta indikerar att det finns utmaningar kopplat till dialog.

I nuläget finns det ingen aktör som har i uppdrag att erbjuda stöd för samverkan och dialog på lokal och regional nivå. På nationell nivå finns stödstrukturen Nationellt organ för dialog och samråd mellan regeringen och det civila samhället (NOD). Sveriges kommuner och regioner (SKR) stöttar offentliga aktörer på lokal och regional nivå bland annat genom nätverk för att stärka och utveckla samverkan med det civila samhället. Det finns dock ingen tydlig aktör som det civila samhället kan vända sig till för att få stöd.

MUCF har i uppdrag att främja samverkan mellan det civila samhället och statliga aktörer och att samverka med myndigheter, kommuner, regioner och det civila samhällets organisationer (SFS 2018:1425). Olika aktörer tar idag kontakt med MUCF inom ramen för kunskapsuppdragen, men i nuläget saknas det förutsättningar för att ge dem ett stöd i den omfattning som efterfrågas.

Mot bakgrund av detta ser myndigheten att det finns ett behov av en utökad stödstruktur för samverkan och dialog på lokal och regional nivå. Ett sådant behov har också identifierats av civilsamhällesorganisationer. I en rapport som tagits fram av NÄTVERKET – idéburen sektor Skåne efterfrågas exempelvis stöd till lokala överenskommelser. Däribland kunskapsstöd, erfarenhetsutbyte, processtöd och nationella kontakter (NÄTVERKET 2019). MUCF bedömer därför att en aktör bör få i uppdrag att erbjuda sådant stöd samt att medel anslås för detta ändamål. Ett alternativ är att låta en nationell aktör ansvara för stödet, förslagsvis MUCF eller NOD. Ett annat alternativ är att låta en regional civilsamhällesaktör ansvara för stödet, vilket förespråkas i ovan nämnda rapport.

Myndigheten bedömer att:

Det finns ett behov av att stötta lokala initiativ till samverkan och att det behovet behöver tillgodoses av en aktör.

Behov av kunskap om förändrade former av ideellt engagemang

MUCF har tidigare identifierat att det saknas kunskap om icke-formell organisering och de specifika villkor och förutsättningar som gäller för denna (MUCF 2019a). Myndigheten har under flera år följt utvecklingen av det civila samhällets villkor. De uppföljningar som gjorts omfattar dock endast de delar av det civila samhället som är formellt organiserade. Andra aktörer, såsom nätverk, upprop och sammanslutningar av mer informell eller tillfällig karaktär, omfattas inte. Eftersom det saknas kunskap om denna del av civilsamhället är det svårt

att uppskatta dess storlek. Det finns en del som tyder på att det informella engagemanget utanför organisationer växer under kriser. Löst sammansatta nätverk var exempelvis centrala under flyktingmottagandet 2015 (Weinryb 2015). Vi vet idag väldigt lite om vad de har för förutsättningar. Förändrade former av engagemang kan även påverka övriga delar av civilsamhället och även här finns det behov av mer kunskap.

Myndigheten bedömer att:

Det finns ett behov av mer kunskap om villkor och förutsättningar för nya former av ideellt engagemang samt hur dessa påverkar det civila samhällets villkor i stort.

Med anledning av coronaviruset

De två delstudier som ingår i denna rapport visar att det svenska civilsamhället överlag har stabila och goda villkor. Sverige har i jämförelse med andra länder ett starkt civilt samhälle med många engagerade och anställda. Till exempel arbetade 2017 drygt 200 000 personer i det civila samhället i Sverige (SCB 2019). Det civila samhällets villkor och förutsättningar har dock förändrats på kort tid. I nuläget är konsekvenserna av coronapandemin omöjliga att överblicka. Redan idag påverkar situationen och de rekommendationer och restriktioner som införts det civila samhällets organisationer på en rad sätt. I det här avslutande kapitlet ges en kort översikt över pandemins konsekvenser med fokus på dagsläget. Analysen baseras på resultat från en mindre undersökning av hur det civila samhället påverkas av coronaviruset som MUCF genomförde under april 2020¹ samt på uppgifter som framkommit i dialogmöten som myndigheten haft med civilsamhällesorganisationer. Undersökningen visar att den verksamhet som bedrivs av det civila samhällets organisationer påverkats väsentligt, främst i form av inställda eller förändrade aktiviteter. Detta får i sin tur en rad konsekvenser, varav några analyseras i denna nulägesbild.

Möjligheter att bedriva verksamhet påverkas

Restriktioner leder till inställda aktiviteter

Coronapandemin påverkar organisationers möjligheter att bedriva verksamhet i vanlig form. I första hand handlar det om att de begränsningar som införts gällande att samlas i större sällskap omöjliggör en rad aktiviteter, alltifrån möten och träningstillfällen till större evenemang som konferenser och tävlingar. Många organisationer som svarar på undersökningen om coronaviruset berättar att de tvingats ställa in stora delar av sin verksamhet på grund av restriktioner för fysiska möten. Detta påverkar på kort sikt medlemmar, målgrupper, volontärer, ledare och förtroendevalda som inte längre kan delta i eller genomföra planerad verksamhet.

Begränsade förutsättningar att ställa om verksamhet

Organisationer berättar att de ställer om sin verksamhet på olika sätt. Exempel på omställning är att genomföra delar av verksamheten digitalt eller att flytta den utomhus. De flesta organisationerna har också skjutit fram verksamhet som de planerar att genomföra efter att restriktioner har lyfts. Att skjuta fram årsmö-

¹ Undersökningen bestod av en enkät som besvarats av 216 organisationer samt telefonintervjuer med åtta organisationer. Enkäten skickades till ett urval av organisationer som tidigare deltagit i MUCF:s årliga undersökning av det civila samhällets villkor. En länk till enkäten delades också i sociala medier.

ten eller genomföra dessa under förändrade former kan påverka organisationers interna demokratiska processer. Å ena sidan kan digitala möten innebära att fler får möjlighet att delta. Å andra sidan kan bristande tillgång till teknik eller teknisk kompetens skapa hinder för en del att delta i eller anordna möten.

Många organisationer saknar förutsättningar för att ställa om verksamheten eller genomföra den på annat sätt. För att få bättre förutsättningar uppger de att de främst är i behov av ekonomiska resurser och kunskap om digitala verktyg. Enligt flera av de organisationer som MUCF varit i kontakt med är det främst lokalorganisationer som påverkas av coronaviruset. Flera riksorganisationer vittnar om att det på lokal nivå saknas kunskap för att ställa om verksamheten till att bli digital och att många av deras lokalavdelningar har ett stort behov av stöd.

Utsatta grupper drabbas av när civilsamhället inte kan ge stöd

Många civilsamhällesorganisationer erbjuder stöd av olika slag till utsatta grupper i samhället. Det rör sig bland annat om organisationer som arbetar med personer i hemlöshet och andra socialt utsatta situationer. De vittnar om svåra konsekvenser för grupper som är i behov av deras verksamhet när organisationernas förutsättningar att bedriva verksamhet försämras. Enligt Volontärbyrån behöver fler utsatta människor stöd och det finns ett behov av fler volontärer på grund av krisen (Volontärbyrån 2020).

Många får minskade intäkter

Intäkterna minskar för många organisationer. För en del är detta en direkt konsekvens av att organisationen tvingas ställa in verksamhet och därmed går miste om intäkter de vanligtvis har. För organisationer som har andra former av intäkter, exempelvis från insamlingsverksamhet, är det istället en konsekvens av att krisen påverkar andra parterers förmåga och villighet att bidra med ekonomiskt stöd.

Inställd verksamhet ger mindre egna intäkter

För många organisationer innebär inställd verksamhet även minskade eller helt uteblivna intäkter. På kort sikt kan det exempelvis handla om uteblivna medlems- och deltagaravgifter och ersättningar för uppdrag och tjänster. För organisationer som får intäkter av någon typ av försäljning, exempelvis café- eller second hand-verksamhet, kan det också innebära minskade eller uteblivna intäkter när dessa verksamheter tvingas hålla stängt. Många organisationer står också inför minskade intäkter när större evenemang som tävlingar, cuper och olika typer av publika kulturevenemang ställs in. På längre sikt kan det också komma att handla om såväl minskade intäkter från medlemsavgifter och deltagaravgifter som minskade bidrag om organisationen förlorar medlemmar och deltagare i sina verksamheter.

Krisen påverkar möjligheter att stödja civilsamhället ekonomiskt

En del organisationer riskerar också att få försämrade ekonomiska förutsättningar eftersom gåvor och sponsorpengar minskas eller helt uteblir. Det är troligt att både en del civilsamhällesaktörer, företag och privatpersoner kommer att tvingas

minska sina utgifter och detta kan i sin tur komma att påverka många organisationer. Detta påverkar i synnerhet insamlingsorganisationer vars verksamhet är uppbyggd utifrån bidrag från allmänhet och näringsliv. Enligt en rapport från Giva Sverige² ser en majoritet av deras medlemmar redan i nuläget minskade intäkter, särskilt minskar gåvor från företag och organisationer. Även gåvor från allmänheten minskar överlag. Här finns det dock några organisationer som uppger att de ser en ökning. En förklaring till minskade intäkter kan vara att de flesta organisationer inte kan bedriva insamlingsverksamhet som vanligt (Giva Sverige 2020).

Minskade intäkter skapar ekonomiska svårigheter

Minskade intäkter innebär att förutsättningarna att bedriva verksamhet förändras. På kort sikt påverkas framförallt organisationer som har stora löpande kostnader, exempelvis i form av lokalhyra och lönekostnader för anställda. För dessa kan det relativt snabbt uppstå behov av att säga upp hyreskontakt samt att säga upp eller permittera personal. En del organisationer drabbas också ekonomiskt eftersom de har andra former av utgifter som kvarstår när aktiviteter och evenemang ställs in med kort varsel. Vår undersökning indikerar även att en del organisationer drabbas hårt ekonomiskt av inställd verksamhet eftersom de tvingas betala tillbaka olika typer av avgifter. Det rör sig exempelvis om organisationer som har intäkter av utbildningsverksamhet eller tävlingsarrangemang som inte längre kan genomföras. På längre sikt kan minskade intäkter påverka stora delar av civilsamhället och förändra förutsättningarna att bedriva verksamhet för de flesta organisationer.

Oro och farhågor inför framtiden

Många av de organisationer som MUCF har varit i kontakt med uttrycker oro för att inställd verksamhet kommer att få negativa konsekvenser för dem. Oron är dels kopplad till villkoren för offentlig bidragsgivning, dels till framtida möjligheter att rekrytera och behålla medlemmar.

Bidragsvillkor skapar osäkerhet

I nuläget upplever vissa organisationer en osäkerhet som rör hur olika offentliga bidragsgivare kommer att hantera det faktum att förutsättningarna för att bedriva verksamhet har förändrats. För en del organisationer har möjligheten att genomföra verksamhet som de redan beviljats och fått bidrag utbetalda för försvårats eller omöjliggjorts. Hos många organisationer finns det också en oro för hur inställda aktiviteter och eventuella framtida medlemstapp kommer att påverka deras möjligheter att ta del av organisations- och verksamhetsbidrag i framtiden. Företrädare för barn- och ungdomsorganisationer har exempelvis pekat på att det upplevs problematiskt att många statliga organisationsbidrag ställer krav på ett visst antal medlemmar eller lokalavdelningar för att en organisation ska vara bidragsberättigad. I en del organisationer finns det också en oro för hur bidrag påverkas av att organisationen inte haft möjlighet att genomföra årsmöten enligt plan.

² Giva Sverige är en branschförening för insamlingsorganisationer.

Oro för att medlemmar försvinner

Den rådande situationen innebär att de flesta organisationer inte kan bedriva verksamhet på samma sätt som tidigare. En del har möjlighet att ställa om och fortsätta bedriva verksamhet i någon form, medan andra tvingas ställa in sin verksamhet helt. På längre sikt kan det påverka organisationers möjlighet att behålla intresset för sin verksamhet bland medlemmar och deltagare. I civilsamhället finns det farhågor om att situationen kommer att leda både till ett minskat intresse för att förnya medlemskap i organisationerna och svårigheter att nyrekrytera till verksamheten. Det finns även en risk att ledare och andra typer av mer aktiva medlemmar försvinner.

Förändrade möjligheter att bedriva påverkansarbete

Coronapandemin påverkar även civilsamhällets möjlighet att bedriva påverkansarbete, och därmed möjligheten att agera som röstbärare. En del av de restriktioner som införts påverkar direkt förutsättningarna för politisk organisering. Restriktioner för fysiska möten omöjliggör i nuläget större offentliga sammankomster, såsom demonstrationer. De innebär även att många interna möten endast kan genomföras digitalt. Organisationer som myndigheten varit i kontakt med uppger att de inte har förutsättningar att bevaka den nationella politiken eller bedriva opinions- eller lobbyarbete gentemot offentliga aktörer i samma utsträckning som tidigare. Det kan dels bero på att organisationer istället tvingas ägna sig åt att hantera den nuvarande situationen, dels på att det i nuläget är svårt att nå ut med frågor som inte är relaterade till coronapandemin. Om pandemin fortgår under en längre period kan det på sikt tänkas få konsekvenser för politikens innehåll. Några av de organisationer MUCF varit i kontakt med lyfter i linje med detta en oro för att pandemin på sikt kan komma att innebära att civilsamhällets roll som röstbärare för olika grupper i samhället försvagas. Det civila samhällets roll i demokratin kan också försvagas genom att föreningar lägger ner eller tappar medlemmar.

Kristider leder till engagemang

Förändrade förutsättningar att bedriva verksamhet och inställda aktiviteter skapar problem för många organisationer. I organisationer skapar den rådande situationen utmaningar kopplade till att behålla intresset för verksamheten hos medlemmar och deltagare. Samtidigt innebär krisen ett ökat intresse för en del organisationer. Engagemanget i Sverige är mot bakgrund av krisen stort och det finns tecken på att vissa former av ideellt engagemang ökar. Många organisationer vittnar om stort intresse för att vara med och bidra genom ideella insatser och ekonomiskt stöd. Volontärbyrån rapporterar exempelvis att krisen verkar väcka engagemang hos nya personer, vilket bland annat avspeglas i att fler gör intresseanmälningar till ideella uppdrag hos organisationen. En del föreningar uppger dock att de har färre volontärer än vanligt, vilket bland annat beror på att många av de som brukar utföra volontärarbete tillhör en riskgrupp. Samtidigt är behovet av volontärer stort (Volontärbyrån 2020). I spåren av krisen ser

vi även en ökning av informella former av organisering. Det handlar exempelvis om avlastning i vården eller hjälp med inköp till riskgrupper. Initiativ som dessa samordnas ofta via Facebookgrupper.

Civilsamhället spelar en viktig roll i kristid

Det civila samhället spelar en viktig roll i krissituationer. Civilsamhällesaktörers mobilisering kompletterar det arbete som bedrivs av offentliga aktörer och är särskilt avgörande för utsatta grupper i samhället. För dessa grupper är civilsamhällets insatser även under normala omständigheter viktiga och i rådande situation blir de än viktigare. Mot bakgrund av detta är det oroväckande att civilsamhällesorganisationer larmar om att målgrupper för deras verksamhet drabbas till följd av inställda aktiviteter och minskade intäkter.

Coronapandemin skapar extraordinära omständigheter

Sammanfattningsvis medför den rådande situationen med coronaviruset i Sverige att organisationer har svårt att bedriva verksamhet och att människor inte kan delta eller engagera sig på samma sätt som vanligt. Situationen innebär även att många organisationer får minskade intäkter och drabbas av ekonomiska svårigheter. Det är i dagsläget svårt att göra en uppskattning om hur mycket det civila samhället förlorar i intäkter, men det rör sig sannolikt om stora summor. Det riskerar på sikt att få långtgående konsekvenser. Även om civilsamhällets verksamheter inte bedrivs med vinstintresse så är intäkter nödvändiga för att finansiera grundläggande verksamhet. Ett stort inkomstbortfall kan i värsta fall leda till att organisationer går i konkurs eller tvingas lägga ner sin verksamhet.

Helhetsbilden av hur coronaviruset och den efterföljande konjunkturen påverkar civilsamhället är idag oklart. Arbetet som sker nu och efter pandemin ger viktiga lärdomar vid eventuella framtida kriser med liknande konsekvenser för det civila samhället. Sverige bör utveckla en beredskap för att snabbt kunna vidta nödvändiga åtgärder om något liknande händer igen. Mot bakgrund av detta ser MUCF att det är angeläget att offentliga aktörer bidrar till att skapa förutsättningar för ett fortsatt starkt civilt samhälle efter krisen. Sammanfattningsvis gör MUCF följande bedömningar:

- Många organisationer förlorar intäkter. Det civila samhällets organisationer omfattas av flera av de krispaket som regeringen presenterat. Det kan finnas ett fortsatt behov av satsningar i framtiden.
- Vissa organisationer upplever en oro och osäkerhet kring hur pandemin kommer att påverka deras tillgång till offentlig finansiering. Det är angeläget att bidragsgivare bidrar till att minska den oro och osäkerhet som organisationer upplever genom att klargöra hur man avser hantera situationen. Bidragsgivande aktörer bör vara flexibla samt om möjligt samråda med varandra för att hantera situationen på liknande sätt.

- Det civila samhället fyller en viktig roll genom att stödja utsatta grupper i samhället. Just nu orsakar pandemin en situation där behovet av stöd i många fall ökar. När civilsamhället inte kan bedriva verksamhet som vanligt finns det en risk att dessa grupper blir lidande.
- Det civila samhället är viktigt för demokratin. Civilsamhällesorganisationers centrala roll i demokratin riskerar att försvagas om de inte kan föra fram olika gruppers intressen genom sin roll som röstbärare.

Referenser

Ds 2018:13. *Långsiktigt stöd till det civila samhället.*

FN, 2003. *Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts.* Förenta Nationerna. Tillgänglig:
https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesf/seriesf_91e.pdf

Giva Sverige, 2020. *Insamling och givande i coronavirusets spår.* 20 april 2020. Hämtad 2020-05-18 från https://www.givasverigese.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2020/04/rapport-2_insamling-och-givande-i-coronavirusets-spr_20april2020-1.pdf

MUCF, 2016a. *Villkor för organisationer med social inriktning. Civila samhällets villkor 2015 med fokus på flyktningmottagande.* Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

MUCF, 2016b. *Kartläggning av öppen fritidsverksamhet – en nationell bild och faktorer som påverkar deltagande.* Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

MUCF, 2017. *Utvecklingen av ideella föreningars villkor. Civila samhällets villkor med fokus på ideella föreningar i utsatta områden.* Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

MUCF, 2018a. *Civilsamhället på landsbygder och i tätort. Villkor och roller för ideella föreningar och samfälligheter 2017.* Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

MUCF, 2018b. *Fokus 18 – Vilka ska med? Ungas sociala inkludering i Sverige.* Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

MUCF, 2018c. *Har alla samma möjlighet att delta i det civila samhället? En kunskapsöversikt om hinder för deltagande.* Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

MUCF, 2019a. *Ideella föreningars villkor 2018 – Uppföljning av principerna för det civila samhället.* Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

MUCF, 2019b. *Redovisning uppdrag analys till regeringens ungdomspolitik.* Ku2019/01066/CSM (delvis), Ku2019/01170/CSM. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

MUCF, 2020a. *Budgetunderlag 2021-2023.* Dnr 0461/20.

MUCF, 2020b. *Projektbidragens användning och effekter 2020 – Åtterrapporering av fem statsbidrag till ideella organisationer, stiftelser och kommuner.* Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

MUCEF, 2020c. *Ungas rätt till en meningsfull fritid – tillgång, trygghet och hinder. Ung idag 2020*. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

NÄTVERKET – Idéburen sektor Skåne, 2019. *Stöd till idéburna parter i överenskommelser mellan idéburen och offentlig sektor på lokal och regional nivå*.

Regeringens proposition 2009/10:55. *En politik för det civila samhället*.

Regeringens skrivelse 2017/18:246. *En politik för engagemang – långsiktighet och oberoende för civilsamhället*.

SCB, 2016. *Frågor och svar om frågekonstruktion i enkät- och intervjuundersökningar*. Statistiska centralbyrån.

SCB, 2019. *Det civila samhället 2017 – satelliträkenskaper*. Statistiska centralbyrån.

SCB:s företagsregister 2012–2019. Sverige. Statistiska centralbyrån (utgivare). Stockholm: Statistiska centralbyrån.

SFS 2018:1425 Förordning (2018:1425) med instruktion för Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

SOU 2016:13. *Palett för ett stärkt civilsamhälle*.

SOU 2019:13. *Agenda 2030 och Sverige: Världens utmaning – världens möjlighet*.

SOU 2019:35. *Demokrativillkor för bidrag till civilsamhället*.

SOU 2019:56. *Idéburen välfärd*.

SOU 2019:56. *Idéburet Offentligt Partnerskap – vägledning*.

Stockholms stad, 2017. *Föreningslivets tillgång till skollokaler – utöver idrottslokaler*. Slutrapport december 2017.

Tillväxtanalys, 2014. *Bättre statistik för bättre regional- och landsbygdspolitik*, Rapport 2014:04. Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser.

Volontärbyrån, 2020. *Engagemanget kan inte pausa – så påverkas det ideella engagemanget i Sverige av coronapandemin*. Hämtad 2020-05-18 från https://www.volontarbyran.org/sites/default/files/volontarbyran/document/engagemanget_kan_inte_pausa_rapport_volontarbyran_200408_0.pdf

Weinryb, Noomi. 2015. *Flyktingkrisen omdefinierar civilsamhällets roll*. I Kurage, nr. 18. Stockholm: Idealistas Förlag.

Bilagor

Referensgruppens arbete

I arbetet med rapporten skapades en referensgrupp med representanter från det civila samhället. Gruppen sammanträdde digitalt två gånger under våren 2020. Referensgruppen rekryterades genom förfrågningar till de organisationer som ingår i partsgemensamt forum (PGF). Riktade inbjudningar gjordes även till ytterligare några organisationer för att täcka flera perspektiv. Följande organisationer tackade ja och har ingått i referensgruppen:

- Civos – Civilsamhällets organisationer i samverkan
- Funktionsrätt Sverige
- IM – Individuell Människohjälp
- LSU – Sveriges ungdomsorganisationer
- Malmö Ideella
- Riksidrottsförbundet.

Metodbilaga delstudie 1

Uppföljningen av det civila samhällets villkor har sedan 2012 genomförts via en enkätundersökning riktad till det civila samhällets organisationer. Ideella föreningar utgör den största gruppen bland det civila samhällets organisationer (SCB 2019). MUCF har i fyra återkommande enkätundersökningar följt dessa föreningars villkor över tid. Tabellen nedan visar information för de datainsamlingar från år 2012, 2014, 2016 och 2018 som är grunden för datamaterialet i den här rapporten.

Titel	Rampopulation (antal)	Urval (antal)	Svarsfrekvens	Antal föreningar i datamaterialet
Dialog, självständighet och långsiktiga förutsättningar. En uppföljning med ideella föreningar i fokus. Civila samhällets villkor 2012.	28 781	1 157	50 procent	554
Villkor för ideella föreningar och trossamfund. Civila samhällets villkor 2014.	26 674	1 102	45 procent	500
Utvecklingen av ideella föreningars villkor. Civila samhällets villkor 2016 med fokus på ideella föreningar i utsatta områden.	30 036	1 127	56 procent	626
Ideella föreningars villkor 2018. Uppföljning av principerna för det civila samhället.	28 131	2 100	56 procent	1 131

Tabell 8.1.1 Urval och svarsfrekvens över tid

För att kunna jämföra och följa ideella föreningars villkor över tid är det önskvärt att ha ett representativt urval av föreningar. I de enkätundersökningar som ligger till grund för materialet i denna rapport har urvalet av föreningar gjorts utifrån SCB:s företagsregister. Urvalen av föreningar är ostrukturerade slumpmässiga urval ur den totala populationen av ideella föreningar som finns registrerade i företagsregistret respektive år. I företagsregistret finns information om ideella föreningar som kan kopplas till ett arbetsställe, det vill säga verksamheter som är kopplade till en specifik adress och som har ett organisationsnummer. Därtill har vi begränsat urvalet till föreningar som är ekonomiskt aktiva, vilket avser föreningar som varit antingen momsregistrerade, f-skatterregistrerade eller registrerade som arbetsgivare under det aktuella året. Detta för att undvika att vi i urvalet inkluderar föreningar som inte längre bedriver verksamhet. Det innebär att vårt urval av ideella föreningar är begränsat till de som har ett organisationsnummer, en adress och är ekonomiskt aktiva. Civilsamhällsorganisationer som saknar en fast adress eller ett organisationsnummer, till exempel nätverk, tillfälliga sammanslutningar och oorganiserat frivilligt arbete, är därmed inte med i undersökningen.

Den rampopulation som föreningarna väljs från förändras över tid, men består av mellan 26 000 och 28 000 föreningar (se tabell 8.1.1 ovan). Storleken på urvalet var cirka 1 100 föreningar år 2012, 2014 och 2016 och 2 100 föreningar år 2018. Svartfrekvensen för enkätundersökningarna har varierat över tid, men legat runt 50 procent. Alla datainsamlingar har skett med postenkät under de perioder som redovisas i tabellen ovan, men det har också funnits möjlighet att besvara enkäten via webben 2018. Vårt datamaterial består av totalt sett 2 811 ideella föreningar. Antalet observationer för respektive år är 554 år 2012, 500 år 2014, 626 år 2016 och 1 131 år 2018.

Förutsättningarna för och benägenheten att svara på enkätundersökningar kan variera för olika typer av organisationer, vilket vi analyserar i en bortfallsanalys. (se avsnitt nedan). I vårt datamaterial ser vi att föreningar som har anställda i högre grad svarar på enkäten i jämförelse med föreningar utan anställda. Svartfrekvensen varierar också beroende på om föreningen finns i en större stad eller på landsbygd, men inte på ett systematiskt sätt för alla år. För att ta hänsyn till detta har vi valt att vikta de föreningar som svarat på enkäten mot uppgifter om den totala populationen av ideella föreningar som finns i SCB:s företagsregister. Viktningen är gjord utifrån föreningens storlek i termer av antal anställda och typ av kommun där föreningen är registrerad. Vi viktar efter dessa uppgifter dels eftersom uppgifterna för totalpopulationen finns i företagsregistret, dels för att organisationernas storlek och säteskommun har visat sig ha påverkan på organisationernas villkor i MUCF:s tidigare rapporter.

När vikter beräknats har organisationerna kategoriserats i tre storlekskategorier: 0 anställda, 1–4 anställda och 5 eller fler anställda. De har också delats in i tre kommuntyper: landsbygdskommuner (130 stycken), tätorter (131 stycken) och storstadskommuner (29 stycken). Indelningen utgår från den definition som Tillväxtverket tagit fram (Tillväxtanalys 2014).¹ Utgångspunkt

¹ I tidigare rapporter har Boverkets indelning i fyra kategorier använts. Vi har frångått den eftersom den främst är framtagen för att analysera bostadsmarknaden.

är befolkningens fördelning i och utanför områden med hög befolkningstäthet och befolkningsstorlek. De olika kommuntyperna definieras på följande sätt:

- Storstadskommuner: kommuner med mindre än 20 procent av befolkningen i rurala områden och en mellan angränsade kommuner samlad folkmängd på minst 500 000 invånare.
- Täta kommuner: övriga kommuner med mindre än 50 procent av befolkningen i rurala områden.
- Landsbygdskommuner: kommuner med minst 50 procent av befolkningen i rurala områden.

När det gäller jämförelser över tid redovisar vi enbart svar på de frågor som varit oförändrade eller nästan oförändrade mellan år 2012, 2014, 2016 och 2018. Med detta menar vi att formuleringar och/eller svarsalternativ kan ändras, men att innebörden av frågan måste vara densamma för att vi ska kunna jämföra resultaten över tid. När vi undersöker skillnader mellan olika år eller mellan olika typer av föreningar utifrån bakgrundsfaktorer görs det på 95-procensnivå. Det innebär att vi med 95 procents säkerhet kan säga att skillnaden mellan åren eller mellan olika typer av föreningar inte beror på slumpen. I diagram redovisas resultat för alla år och i löptext lyfts sådana skillnader som är statistiskt säkerställda.

Det finns anledning att förvänta sig att ideella föreningars förutsättningar skiljer sig åt beroende på till exempel föreningens storlek, inriktning och var den är baserad. Därför jämför vi föreningarnas svar utifrån tre olika bakgrundsfaktorer:

- föreningar med eller utan anställda
- antal medlemmar
- typ av kommun.

Vi delar in föreningarna utifrån antal anställda i två grupper: inga anställda eller minst en anställd. I tabell 8.1.2 nedan visas hur stor andel av föreningarna i urvalet som har och inte har anställda. Strax över hälften av föreningarna har inte anställda och strax under hälften har anställda.

Baserat på föreningarnas antal medlemmar gör vi en indelning i tre kategorier: 0–100 medlemmar, 101–500 medlemmar eller över 500 medlemmar. Ungefär fyra av tio föreningar har 0–100 medlemmar och lika många har 101–500. Ungefär var femte förening har över 500 medlemmar.

Vidare jämförs villkoren för föreningar på landsbygder, i en tät kommun eller i en storstad. Det är vanligast att föreningarna finns i en tät kommun, där ungefär hälften av föreningarna är registrerade. Strax över var femte förening finns på landsbygden, medan lite mer än var fjärde finns i en storstadskommun.

	2012	2014	2016	2018	Totalt
Anställda					
Har inte anställda	54	55	50	51	52
Har anställda	46	45	50	49	48
Antal medlemmar					
0-100	37	35	38	40	38
101-500	44	38	39	37	39
Över 500	19	27	23	23	23
Kommuntyp					
Landsbygdskommuner	24	22	21	21	22
Täta kommuner	51	51	51	50	51
Storstadskommuner	24	26	29	29	27
Antal	554	500	626	1131	2811

Tabell 8.1.2 Föreningar i materialet efter bakgrundsfaktorer, år 2012, 2014, 2016, 2018 och totalt. Procent

Slutligen delar vi in föreningarna utifrån verksamhetens inriktning. Inriktningarna utgår från en indelning av icke-vinstdrivande organisationer, International Classification of Non-Profit Organizations (ICNPO) som FN tagit fram. Se SCB (2019) och FN (2003) för mer information. Vi har använt den uppgift om bransch som SCB har information om i företagsregistret för alla ideella föreningar och matchat den mot FN:s indelning. Vi inkluderar de kategorier där det finns åtminstone 200 föreningar i analysen.

Vi har delat in området ”Rekreation och kultur” i en ytterligare delkategori som finns i ICNPO, kultur respektive idrott. Vi har också skapat en inriktning för övriga intresseorganisationer. I ICNPO-indelningen kan dessa intresseorganisationer antingen inkluderas i religiös verksamhet eller bransch-/yrkesorganisationer och fackföreningar.

Inriktningarna för föreningarna i materialet presenteras i tabell 8.1.3 nedan. Inriktningar med för få observationer utesluts ur analysen. Analysen fokuserar på tre typer av föreningar: idrottsföreningar, kulturföreningar och intresseorganisationer. Totalt finns det 740 intresseorganisationer, 618 idrottsföreningar och 222 kulturföreningar. De inriktningar som inte tas med i analysen i rapporten på grund av för få observationer är utbildning och forskning, religiös verksamhet och bransch-/yrkesorganisationer och fackföreningar. Kategorin annan verksamhet utesluts på grund av att den är bred och innehåller föreningar med flera olika inriktningar.

	Antal	Procent
Intresseorganisationer	740	32
Idrottsföreningar	618	27
Annan verksamhet	332	14
Kulturföreningar	222	10
Religiös verksamhet	157	7
Bransch-/yrkesorganisationer och fackföreningar	131	6
Utbildning och forskning	111	5

Tabell 8.1.3 Föreningar i urvalet efter inriktning, samtliga år

Bortfallsanalys

Vilka föreningar besvarar enkäterna och inkluderas i vår analys? Genom att jämföra de ideella föreningar som svarar med dels de ideella föreningar som inkluderats i urvalet, dels med de ideella föreningar som finns i rampopulationen utifrån olika indelningar, kan vi säga något om bortfallet. Vi använder de variabler som finns i företagsregistret för att jämföra både skillnader mellan urval och svarande och rampopulation och svarande. Variablerna är inriktning, kommuntyp samt antal anställda. Nedan redovisas dessa resultat för enkäten år 2018.

Det framkommer i jämförelsen mellan urval och svarande i tabell 8.2.1 att bransch-/yrkesorganisationer och fackföreningar svarar i lägst utsträckning. Föreningar inom kultur, idrott, utbildning och annan verksamhet svarar något mer än förväntat.

I tabell 8.2.2 ser vi att föreningar med fler än 200 anställda svarar i högst utsträckning. Även föreningar med 20–49 och 1–4 anställda är överrepresenterade. Mest underrepresenterade är de föreningar med mellan 50 och 199 anställda, men även de utan anställda svarar i lägre utsträckning än förväntat.

Inriktning	Urval		Svarat		Svarat/Urval
	Antal	Procent	Antal	Procent	
Utbildning	114	5,43	64	5,66	104%
Religiös verksamhet	144	6,86	75	6,63	97%
Bransch-/yrkesorganisationer och fackföreningar	140	6,67	60	5,31	80%
Annan verksamhet	300	14,29	167	14,77	103%
Övriga intresseorganisationer	655	31,19	340	30,06	96%
Idrottsföreningar	551	26,24	309	27,32	104%
Kultur	196	9,33	116	10,26	110%
Totalt	2100		1131		

Tabell 8.2.1 Bortfallsanalys urval och svarande, inriktning. År 2018.

Antal anställda	Urval		Svarat		Svarat/Urval
	Antal	Procent	Antal	Procent	
0	1173	55,86	576	50,93	91%
1–4	674	32,1	412	36,43	113%
5–9	126	6	69	6,1	102%
10–19	73	3,48	41	3,63	104%
20–49	39	1,86	26	2,3	124%
50–99	9	0,43	4	0,35	81%
100–199	3	0,14	1	0,09	64%
200–499	3	0,14	2	0,18	129%
Totalt	2100		1131		

Tabell 8.2.2 Bortfallsanalys urval och svarande, antal anställda. År 2018.

När de ideella föreningar som svarat relateras till rampopulationen ser vi att föreningar utan anställda är underrepresenterade (tabell 8.2.3). Det finns inga större skillnader gällande kommuntyp (tabell 8.2.4) förutom att något färre föreningar i landsbygdskommuner svarar än förväntat.

Antal anställda	Rampopulation		Svarat		Svarat/Rampopulation
	Antal	Procent	Antal	Procent	
0 anställda	16 751	59,55	576	50,93	86%
1-4 anställda	8 294	29,48	412	36,43	124%
5+ anställda	3 086	10,97	143	12,64	115%
Totalt	28 131		1 131		

Tabell 8.2.3 Bortfallsanalys rampopulation och svarande, antal anställda. År 2018.

Kommuntyp	Rampopulation		Svarat		Svarat/Rampopulation
	Antal	Procent	Antal	Procent	
Landsbygdskommuner	6 161	21,90	238	21,04	96%
Storstadskommuner	13 915	49,47	566	50,04	101%
Täta kommuner	8 055	28,63	327	28,91	101%
Totalt	28 131		1 131		

Tabell 8.2.4 Bortfallsanalys rampopulation och svarande, kommuntyp. År 2018.

Metodbilaga delstudie 2

Studien baseras på 23 semistrukturerade kvalitativa intervjuer med företrädare för organisationer i det civila samhället. Urvalet av organisationer till intervjuerna gjordes bland ideella föreningar som lämnat samtycke till att kontaktas i samband med att de deltog i den enkätundersökning som MUCF genomförde 2018.

För att få en spridning som belyser olika organisationers villkor valdes organisationer ut på två primära kriterier: inriktning på verksamhet och antal medlemmar. Vi strävade i viss mån också efter att ha en jämn geografisk spridning över landet och sett till typ av kommun. I det första urvalet kontaktades 38 organisationer. Av dessa tackade 10 ja till en intervju. Därefter gjordes ett urval av ytterligare 30 organisationer. Av dessa tackade 12 ja till en intervju. Efter att några organisationer tackade nej i ett senare skede, kom intervjuer först att genomföras med totalt 20 organisationer. För att täcka alla inriktningar utfördes ytterligare 3 intervjuer med idrottsorganisationer. En sammanställning över de föreningar som ingår i studien finns sist i avsnittet.

Intervjuerna har genomförts av en konsult utifrån en intervjuguide som tagits fram av MUCF i dialog med konsulten (se bilaga nedan). Inför intervjuerna ombads föreningarna även besvara en minienkät för att ge en snabb överblick över organisationernas villkor. Intervjuerna var semi-strukturerade och genomfördes per telefon i huvudsak under januari 2020. Intervjuerna varade mellan 45–50 minuter och dokumenterades genom inspelningar och minnesanteckningar. De intervjuade läste igenom, godkände och vid behov justerade minnesanteckningarna i efterhand.

Orter med intervjuade föreningar	Antal medlemmar (enskilda personer), antal		Verksamhetsnivå, antal (föreningar kan vara verksamma på flera nivåer)		Typ av kommun, antal		Huvudsakligt verksamhetsområde, antal	
Fårö	Inga	2	Lokal / kommunal	16	Landsbygds-kommun	2	Kultur	3
Gävle	1-50	3	Region / län	6	Tät kommun	12	Idrott	3
Göteborg	51-100	4	Nationell	6	Storstadskommun	9	Fritidsintresse eller hobby	2
Kalix	101-500	6	Internationell	5			Intresseorganisation för en viss grupp i samhället	5
Karlstad	501+	8					Opinionsbildning och politik	1
Kungsbacka							Sociala insatser	5
Lund							Religion	2
Nora							Annat	2
Norrköping								
Orsa								
Skövde								
Stockholm								
Södertälje								
Tranås								
Trollhättan								
Umeå								
Uppsala								
Växjö								

Tabell 8.3.1. Antal intervjuade organisationer per kriterium.

Intervjuguide

Intervjuguide: Civilsamhällets villkor och förutsättningar

TEMA 1 Din förening

Beskriv kort din förening i nedanstående tabell.

Syfte
Verksamhet (t.ex. aktiviteter)
Föreningsstart (ungefärligt årtal)
Verksamhetsnivå (lokal, regional, nationell, internationell)
Ingår din förening i någon riksorganisation? Om ja, ange vilken.
Ingår din förening i någon paraplyorganisation? Om ja, ange vilken/vilka.

Intervjufråga:

1. Hur upplever du din förenings förutsättningar att bedriva verksamhet?

TEMA 2

Bidrag från det offentliga

Vilka är din förenings huvudsakliga inkomstkällor?	Skriv här		
Får ni bidrag från offentliga aktörer? (Kryssa ja/nej)	Ja:	Nej:	
Om ja, ange typ av bidrag och vilken organisation som betalar ut bidraget (nedan):			
Projektbidrag:	Organisationsbidrag:	Verksamhetsbidrag:	Annat bidrag:

Intervjufrågor:

Om föreningen tar emot bidrag:

- Hur upplever din förening möjligheterna att söka och få offentliga bidrag?
- Hur upplever din förening att det fungerar att bedriva verksamhet som finansieras med offentliga bidrag?

Om föreningen INTE tar emot bidrag:

- Varför söker/får din förening inte några bidrag från offentliga aktörer?

TEMA 3

Uppdragsverksamhet

<i>Kryssa i avsedda rutor i kolumnen (nedan till höger):</i>	Ja	Nej
Bedriver din förening någon form av verksamhet på uppdrag av offentliga aktörer, t.ex. kommun, region eller myndigheter?		
Har din förening någon gång deltagit i en offentlig upphandling?		
Känner du till begreppet IOP (Idéburet offentligt partnerskap)?		

Intervjufrågor:

- Beskriv gärna din förenings erfarenhet av uppdragsverksamhet /IOP /att delta i offentlig upphandling.
- Vad tror du skulle krävas för att fler organisationer i civilsamhället ska välja att delta i offentliga upphandlingar?

TEMA 4

Självständighet och oberoende

Intervjufrågor:

- Hur upplever du din förenings självständighet och oberoende?
- Upplever du att din förenings självständighet och oberoende begränsas? Av vilken anledning?

TEMA 5

Öppenhet och dialog med det offentliga

Har din förening någon form av kontakt med offentliga företrädare, exempelvis politiker eller tjänsteperson från kommun, region eller statlig myndighet? (Kryssa nedan)

Ja:

Nej:

Om ja, beskriv kortfattat vilken typ av kontakter det rör sig om och med vem.

Skriv här:

Intervjufrågor:

Om föreningen har kontakter med offentliga företrädare:

9. Hur fungerar föreningens kontakter med offentliga företrädare?

Om föreningen INTE har kontakter med offentliga företrädare:

10. Varför har din förening inga kontakter med offentliga företrädare?

Alla föreningar:

11. Upplever din förening att offentliga aktörer visar öppenhet och tar kontakt och för dialog med er inför beslut som påverkar er verksamhet? Om ja, hur upplever ni dessa kontakter?
12. Vad anser du att det offentliga borde göra för att skapa bättre förutsättningar för dialog och öppenhet?

TEMA 6

Övrigt – dina reflektioner efter intervjun

13. Vad anser du att det offentliga borde göra för att förbättra villkor och förutsättningar för civilsamhällets organisationer i Sverige?
14. Är det något annat du vill tillägga?

